

OD REDAKCJI

Trudno się dziwić, że wobec potrzeb społeczeństw dwudziestego pierwszego wieku, zwłaszcza w krajach Unii Europejskiej, zawód tłumacza prawniczego, w tym również tłumacza sądowego, cieszy się ogromnym zapotrzebowaniem ze strony obywateli oraz zainteresowaniem potencjalnych adeptów zawodu i ich nauczycieli.

Skądinąd świadomość, że prawo do rzetelnego procesu, jako jedno z podstawowych praw człowieka, może być wykonane wyłącznie z udziałem odpowiednio wykwalifikowanego tłumacza, spowodowała w okresie ostatnich dziesięciu lat podjęcie przez Komisję Europejską serii inicjatyw zmierzających do podniesienia jakości usług tłumaczy sądowych. Jedną z nich było powołanie w 2008 r. grupy niezależnych ekspertów, którzy mieli na celu określenie kwalifikacji niezbędnych do wykonywania zawodu tłumacza sądowego i jego statusu w instytucjach wymiaru sprawiedliwości. Sprawozdanie z pracy Forum Refleksji nad Wielojęzycznością i Kształceniem Tłumaczy Ustnych, które spisał jako sprawozdawca **Erik Hertog** – jeden z siedmiu niezależnych ekspertów, zawiera ich zalecenia na temat kształcenia i statusu tłumaczy sądowych. Pełny tekst tego dokumentu w języku angielskim, poprzedzony obszernym streszczeniem po polsku, Czytelnik znajdzie na następnych stronach.

Mira Kadrić z Uniwersytetu Wiedeńskiego opowiada jak niewiele trzeba, aby tłumacz popadł w niełaskę publiczności, nawet wtedy, gdy to wcale nie on zawinił. Brak podstawowej wiedzy na temat specyfiki zawodu tłumacza i umiejętności korzystania z jego usług powoduje, że wizerunek tłumacza w oczach społeczeństwa jest daleki od ideału.

Europejska tematyka jest kontynuowana przez dwa kolejne artykuły. W jednym z nich **Izabela Jędrzejowska** omawia proces transpozycji niektórych pojęć i terminów unijnego prawa konstytucyjnego na poziom prawa ponadnarodowego, co jest okazją do zapoznania się anglojęzycznych tłumaczy z ogólną strukturą Unii, jej systemem prawodawczym oraz z polskimi ekwiwalentami terminów z tego zakresu.

Natomiast **Robert Kołodziej** zagłębia się w problemy, jakie stwarza tłumaczo-
wi języka niemieckiego przekład unijnych aktów prawnych w zakresie prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

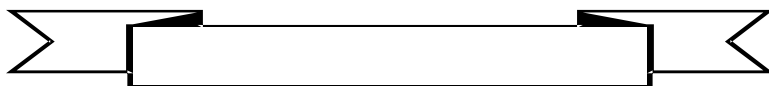
W kolejnym artykule **Łucja Biel** porównuje terminologię polskiego, angielskiego i amerykańskiego prawa spółek w zakresie ich organów. Dociekliwa analiza – poprzez precyzyjny opis różnic między podobnymi, lecz nie identycznymi pojęciami – prowadzi do pożytecznych konkluzji metodologicznych.

Wiele pożytków Czytelnik dojrzy również w lekturze artykułów, wśród których **Ewa Betańska** zajmuje się porównaniem formy i treści testamentu w prawie polskim i francuskim, **Milena Hadryan** – modernizacją języka niemieckiej administracji, zaś **Artur Dariusz Kubacki** – tłumaczeniem polskich i niemieckich wyroków w sprawach cywilnych i karnych.

Jak zwykle na koniec **Przekładaniec**, który i tym razem ma na celu wywołanie na obliczu Czytelnika uśmiechu rozbawienia, nawet jeśli przytaczane anegdoty kiedyś już słyszał.

W NUMERZE

Zalecenia Forum Refleksji nt. Kształcenia i statusu tłumaczy sądowych	3
Legal Interpreting in the European Union Recommendations for Best Practices	5
Interpreters Under Fire: Professional Identity and Public Perception (Mira Kadrić)	20
Constitutional Discourse <i>Vis-A-Vis</i> the Eu Legal Framework – an Invisible Change ? (Izabela Jędrzejowska)	27
Tłumaczenie aktów prawa wspólnotowego na przykładzie polskich i niemiec- kich tekstów z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (Robert Kołodziej)	38
Terminologia polskiego, angielskiego i amerykańskiego prawa spółek: organy spółki (Łucja Biel)	46
Forma i treść testamentu w prawie polskim i francuskim (Ewa Betańska)	57
<i>Amtsdeutsch verständlich machen</i> – modernizacja języka niemieckiej admini- stracji na przykładzie wybranych projektów (Milena Hadryan)	64
Problemy tłumaczenia polskich i niemieckich wyroków w sprawach cywilnych i karnych (Artur Dariusz Kubacki)	76
Przekładaniec	86

ZALECENIA FORUM REFLEKSJI NT. KSZTAŁCENIA I STATUSU TŁUMACZY SĄDOWYCH

W wyniku poszerzenia Unii Europejskiej i globalizacji, a co za tym idzie – zwiększonego i ciągle zwiększającego się przepływu obywateli krajów członkowskich, oraz w wyniku imigracji osób spoza Unii i coraz częściej zdarzających się przypadków naruszenia prawa, a w związku z tym - coraz większego **zapotrzebowania na tłumaczy sądowych**, dostrzeżono ich rolę i wagę ich kwalifikacji, często pozostawiających wiele do życzenia.

Komisja Europejska uświadomiła sobie potrzebę współpracy między instytucjami wymiaru sprawiedliwości poszczególnych krajów członkowskich oraz potrzebę wzajemnego uznawania swoich systemów w celu realizacji idei rzetelnego procesu, która została określona w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, oraz w celu uniknięcia zagrożenia dla tej idei w wyniku zatrudniania niewykwalifikowanych tłumaczy sądowych.

W 2008 r. Komisarz ds. Wielojęzyczności Komisji Europejskiej, Leonard Orban, powołał **Forum Refleksji nad Wielojęzycznością i Kształceniem Tłumaczy Ustnych**, którego zadaniem było opracowanie przez niezależnych ekspertów zaleceń na temat strategii w zakresie dobrych praktyk i zapewnienia lepszej jakości usług tłumaczy sądowych w krajach członkowskich Unii Europejskiej.

Zalecenia Forum odnoszą się głównie do tłumaczenia ustnego, chociaż równie dobrze mogą być stosowane do urzędowego tłumaczenia pisemnego. Ekspersi Forum wyrazili nadzieję, że ich konkretne i praktyczne zalecenia będą się cieszyć szerokim oddźwiękiem nie tylko ze strony instytucji wymiaru sprawiedliwości, lecz również ze strony instytucji kształcących tłumaczy we wszystkich krajach Unii.

Podkreślając, że nie jest prawdą, iż jakoby każdy kto zna język obcy „automatycznie” potrafi być tłumaczem sądowym oraz że każda taka osoba może z powodzeniem być zarówno tłumaczem ustnym, jak i tłumaczem pisemnym, Forum zaleca uznanie pracy wykonywanej przez tłumacza sądowego za **zawód wymagający odpowiednich kwalifikacji**.

Zawodowe kwalifikacje tłumaczy sądowych powinny mianowicie obejmować znajomość języków na wysokim poziomie (C1 i C2) - zarówno języka danego systemu prawnego, jak i danego języka obcego, rozwijanie umiejętności pracy z ludźmi z różnych kultur w trudnych warunkach, wiedzę o kulturze i systemach prawnych krajów związanych z tymi językami oraz opanowanie różnych technik tłumaczeniowych, takich jak tłumaczenie konsekutywne, symultaniczne i a vista, oraz techniki zapamiętywania, notacji i panowania nad stresem.

Nieodłącznym elementem podstawowej wiedzy tłumacza sądowego jest również znajomość kodeksu etyki i praktyki zawodowej, stworzonego przez zawodową organizację tłumaczy sądowych działającą w danym państwie UE.

Równolegle do uniwersyteckiego kształcenia tłumaczy, które zaleca się kontynuować wszędzie tam, gdzie już jest prowadzone, należy stworzyć równoległą formułę kształcenia adeptów **tłumaczy sądowych różnych języków**, która obejmowała-

by nauczanie przedmiotów pozajęzykowych wykładanych przez nauczycieli różnych dziedzin, np. nauczycieli prawa, ekonomii i metodologii tłumaczenia. Przyjęcie na takie studia byłoby uzależnione od sprawdzianu poziomu znajomości obu języków roboczych oraz umiejętności tłumaczenia wykazanego przez kandydata.

Eksperti zalecają **program kształcenia tłumaczy sądowych**, składający się z ośmiu modułów, które obejmują status prawny tłumaczy sądowych w kraju i państwach członkowskich UE, źródła wiedzy, terminologię i rejestry języka prawniczego i prawnego, techniki tłumaczenia ustnego, kodeks etyki i praktyki zawodowej, praktyczną naukę tłumaczenia sądowego oraz praktyczną wiedzę o zawodowych organizacjach tłumaczy sądowych i warunkach pracy tłumaczy w danym kraju.

Programy kształcenia powinny uzyskać akredytację właściwego organu rządowego w danym kraju, np. państwowej komisji egzaminacyjnej w Ministerstwie Edukacji lub w Ministerstwie Sprawiedliwości. Forum zaleca, aby w działalności takiej komisji brali udział przedstawiciele zawodowych organizacji tłumaczy. Warunkiem uzyskania akredytacji powinna być zgodność realizowanego programu kształcenia z zalecanymi standardami, określonymi kryteriami oceny, warunkami kontroli jakości, odpowiedniej kadry nauczycielskiej i wyposażenia ośrodka kształcącego.

Gwarancją utrzymania odpowiedniego poziomu kwalifikacji zawodowych przez tłumaczy sądowych jest **ustawiczne doskonalenie zawodowe** prowadzone przez instytucje wymiaru sprawiedliwości, stowarzyszenia zawodowe tłumaczy sądowych, uczelnie i inne ośrodki szkoleniowe. Konieczność ustawicznego doskonalenia kwalifikacji przez tłumaczy sądowych wynika z nieustannych zmian uwarunkowań ich pracy, takich jak: nowe źródła wiedzy, nowe narzędzia pracy tłumacza, coraz wyższe wymagania co do kompetencji językowych i wiedzy specjalistycznej, która z kolei zależy od aktualnej sytuacji społecznej lub politycznej.

Zalecenia poświęcają wiele miejsca kodeksowi etyki zawodowej i zasadom praktyki zawodowej. **Kodeks etyki i praktyki zawodowej** opracowuje i upowszechnia zawodowe stowarzyszenie tłumaczy sądowych. Jednakże każdy kodeks powinien zawierać takie zasady, jak zachowanie tajemnicy zawodowej, bezstronność, ujawnianie przyczyn wyłączających tłumacza z jego obowiązków w razie konfliktu interesów, przyjmowanie zlecenia wyłącznie w przypadku posiadania wystarczającej wiedzy, wykonywanie obowiązków z najwyższą rzetelnością, nieprzyjmowanie korzyści innych niż należne wynagrodzenie oraz obowiązek doskonalenia zawodowego.

Kwestią istotną jest **upowszechnianie wiedzy o kodeksie etyki zawodowej** tłumaczy sądowych w środowisku samych tłumaczy, lecz również wśród innych zawodów prawniczych zaangażowanych w działalność instytucji wymiaru sprawiedliwości, takich jak sędziowie, prokuratorzy, policjanci, adwokaci itp. Kodeks etyki zawodowej tłumaczy sądowych powinien stanowić integralną część programu ich kształcenia.

Szkolenie sędziów, prokuratorów, policjantów i adwokatów nt. zasad współpracy z tłumaczami sądowymi powinno obejmować – między innymi – wskazanie okoliczności, w których należy powołać odpowiednio kwalifikowanego tłumacza sądowego, odbycie z nim krótkiego wywiadu, uświadomienie sobie i docenienie jego roli, odpowiednich technik tłumaczenia (np. konsekwentnego lub symultanicznego

szeptanego) i kodeksu etyki zawodowej oraz wpływu tych czynników na sprawność postępowania sądowego lub innego.

Urzędowa rejestracja tłumaczy sądowych, odpowiednio kwalifikowanych, służy interesom wszystkich stron. Forum zaleca utworzenie i utrzymywanie krajowego rejestru tłumaczy sądowych, administrowanego przez właściwy organ rządowy. Powoływanie tłumaczy sądowych wyłącznie z krajowego rejestru powinno być obowiązkowe. Zaleca się następnie połączenie krajowych rejestrów w jedną internetową sieć europejską, co z kolei usprawniłoby znajdowanie tłumaczy języków rzadkich lub z rzadką specjalizacją.

Zaleca się, aby **zadaniem instytucji rządowych, właściwych dla tłumaczy sądowych**, była prawna ochrona tytułu tłumacza sądowego, współpraca z zawodowymi organizacjami tłumaczy sądowych, akredytacja instytucji kształcących tłumaczy, utrzymywanie rejestru tłumaczy sądowych oraz zabezpieczenie odpowiednich środków budżetowych na usługi wykwalifikowanych tłumaczy sądowych oraz ich **godziwe wynagrodzenie**.

Zainteresowani znajdą na następnych stronach pełny tekst anglojęzyczny końcowego sprawozdania z obrad Forum Refleksji nad Wielojęzycznością i Kształceniem Tłumaczy Ustnych powołanego przez Komisję Europejską w 2008 roku. Komisja Europejska powołała Forum w ramach jednego z pięciu projektów dotyczących statusu i kształcenia tłumaczy sądowych. Częstotliwość i dynamika tych inicjatyw podejmowanych w ciągu ostatnich dziesięciu lat świadczy o tym, że można spodziewać się kontynuacji tych i podobnych działań w tej dziedzinie.

(Opr. Danuta Kierzkowska)

LEGAL INTERPRETING IN THE EUROPEAN UNION RECOMMENDATIONS FOR BEST PRACTICES

Final Report of the Reflection Forum
on Multilingualism and Interpreter Training
Published by the European Commission in 2009

INTRODUCTION

1. The need

As a result of enlargement and globalisation, all Member States of the European Union now see an ever-growing movement of citizens. These people may be on holiday in a foreign country, studying or on a temporary job assignment, and occasionally they find themselves faced with legal problems in that country. They will then want to rely on a competent, quality legal interpreter to assist them in the proceedings. Similarly, immigration from outside the EU poses, and will continue to do so, even more complex language challenges.

The European Union has also come to realise the increased importance of the need for judicial cooperation and mutual recognition between Member States in order to guarantee security and justice in the EU, *inter alia* in the face of security risks or cross-border crime. However, such cooperation can only be effective if there is mutual confidence between the authorities of the Member States, and this ultimately rests on reliable communication channels and hence on reliable quality legal interpreting.

And, of course, there is the fundamental obligation of the Member States to safeguard citizens' rights and hence guarantee a fair trial, also across languages, as laid down in the *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, and as developed in case law of the *European Court of Human Rights*.

Finally, inadequate low-calibre legal interpreting may put justice in jeopardy during police investigations or trial and post-trial proceedings. It may cost the system dearly in terms of money, time and quality of justice, whereas conversely the use of qualified legal interpreters will increase the efficiency of case progression, reduce ineffective trial hearings, avoid miscarriages of justice, and improve communication in out-of-court settings such as lawyer-client meetings or probation sessions, thus resulting in an overall more effective judicial process.

The conclusions from a recent survey on the provision of legal interpreting in the EU indicate that sufficient legal interpreting skills and structures are not yet in place in most Member States, though a process of development to do so is in progress across the EU, albeit still variable in coherence, quality and quantity¹. Whilst some Member States have already implemented examples of excellent practices, evidence suggests that others are still insufficiently prepared to deal with the inevitable language barriers and challenges in their legal systems. In these cases there are insufficient numbers of trained legal interpreters who meet, if at all, very different quality standards. There are no enforceable professional code of conduct, no reliable national register, no interdisciplinary guidelines for best practices in the legal services, no coherent comprehensive policy nor the budgetary means to ensure it.

Consequently, language still acts too often as a barrier for many citizens, members of ethnic minority groups or migrants, especially when they have to access the legal services across languages.

Therefore the need to provide all citizens, newcomers and immigrants in the EU who have to access justice across languages with quality legal interpreting is both a major ambition and challenge for the EU. This is why Mr Leonard Orban, European Commissioner for Multilingualism, recognizing this challenge and in agreement with Vice-President Barrot, responsible for Justice, Freedom and Security, took the initiative to ask a Reflection Forum to formulate recommendations on strategies to improve the quality of interpreting in the legal services, including immigration proceedings².

¹ See Hertog and van Gucht, eds., 2008:189.

² Address by Commissioner Leonard Orban to the 11th SCIC-Universities Conference, 11 May 2007.

Moreover, better training and career opportunities for legal interpreters may create synergies with other forms of interpreting, such as interpreting in the medical and social services, and ensure a critical mass also for conference interpreting which can benefit the European Institutions, since they are faced with a lack of sufficiently qualified conference interpreters.

2. Recent developments

This report builds on the work of previous Commission initiatives in this area, such as the various *GROTIUS* and *AGIS* projects and the current *Criminal Justice* projects funded by the Directorate General for Justice, Freedom and Security, as well as on the great expertise in interpreting training and multilingual issues in the Directorate General for Interpretation.

3. Remit of the Reflection Forum

The Reflection Forum on Multilingualism and Interpreter Training was set up under the impetus of Mr Orban, taking into consideration point III.6 of the Commission's Communication *A new framework strategy for multilingualism* (COM(2005) 596 final): "... Interpreters also help the institutions of multilingual societies to function. They support immigrant communities in courts, hospitals, police and immigration services. Properly trained, interpreters thus contribute to safeguarding human and democratic rights."

The purpose of the Forum has been to provide independent recommendations to the Commissioner for Multilingualism on strategies to implement best practices and quality improvement in legal interpreting in the Member States.

The recommendations are limited to interpreting only as the work was carried out under the auspices of DG Interpretation. However, this should not exclude future similar initiatives on translation in the legal services.

The members of the Forum very much hope that these recommendations, which are concrete and practical, will have wide repercussions not only on the quality of the provision of legal interpreting in the Member States but also on training options that may ultimately benefit the European Institutions, as mentioned above.

I. PROFESSIONAL PROFILE OF THE LEGAL INTERPRETER

The Reflection Forum has opted for the term 'Legal Interpreter/Interpreting' because it is more inclusive than e.g. 'court interpreter', referring to one specific setting only, or 'sworn' interpreter, referring to one specific stage in the profession of the legal interpreter while, on the other hand, it is not as broad as e.g. 'Public Service Interpreter', which also covers other domains such as health or social services. However, legal interpreting does include interpreting in all settings in the legal services, from police and customs investigations, pre-trial hearings or lawyer-client meetings, to

trials, post-trial procedures, immigration hearings, European Arrest Warrant proceedings, rogatory commissions, etc.

One must not assume that even when a person masters both the languages to the level of complexity and accuracy required in the legal services, that this person can interpret. And a translator is not necessarily a good interpreter or vice versa!

A ‘Legal Interpreter’ is a trained, qualified professional providing interpreting to those involved in whatever capacity in a legal system whose language they do not speak, and who does so according to a professional code of conduct in the interest of justice and in full awareness of good working arrangements with the legal services and other legal professionals.

To carry out this important task requires a professional profile that is built on the following competences:

Language proficiency: proficient language knowledge and skills in both the language of the legal system and the foreign language. The *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* may provide a yardstick here. The Reflection Forum recommends that the highest levels (C1 and C2) be required of legal interpreters³.

Knowledge of the relevant countries and cultures.

Interpersonal skills and attitudes: legal interpreters often deal with a great cultural and linguistic diversity of people, often in stressed and anxious circumstances, in difficult settings, thus requiring strongly founded communication and interpersonal skills.

Knowledge of the legal systems: structures, procedures, legal professions, services, etc. General legal terminology and the specific terminology relevant to an assignment (e.g. family law, asylum, fraud, etc.).

Interpreting skills: mastery of the various forms of interpreting (dialogue, consecutive, simultaneous, sight translation) and the appropriate supportive strategies (such as memory, note-taking, stress management, etc.).

Profound awareness, integration and application of the **Professional Code of Conduct** and the **Guidelines to Good Practice**.

Recommendation

The Reflection Forum recommends that the legal services and professionals recognise the professional profile of the legal interpreter.

II. TRAINING

³ See *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* (2001) http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/CADRE_EN.asp and Hertog, ed. 2001: Chapter 2 for more information on language standards for legal interpreters.

The first and obvious thing to say is that training is required. It is not acceptable for family and friends (and especially not fellow prison inmates) to interpret. It is not suggested that every course should be exactly the same, but it is clear that a common core curriculum ensures that legal interpreters within the EU are prepared to deal with the same range of assignments. It also has the potential to allow legal interpreters to work in other Member States or take course modules in the country of one of their languages. Common standards in training will also lay the foundations of a reliable compatible EU-wide register of legal interpreters.

1. Curriculum in Legal Interpreting

Essentially, there seem to be two main trajectories that can offer training in legal interpreting.

There is first the academic Bachelor/Master curriculum offered in a number of higher education institutes. This has the advantage of leading to solid theoretical and practical skills and can cover the practice of legal interpreting in greater depth. Certainly a Master's programme can meet the complexity of the diverse legal contexts and introduce the students to the more specialised fields within the legal system. The Master's could also provide a stepping-stone for students wishing to do research and lay the foundation for the training of trainers in legal interpreting. It may also provide the basis for the pursuit of a career in other areas of interpreting, such as e.g. conference interpreting.

However, while such a higher education stream where it exists is to be commended, the reality is that it will be offered only in the main European languages and has by necessity a wider academic remit than legal interpreting only. It also lacks the flexibility to meet the language needs of our rapidly changing multilingual societies.

Hence a second stream seems to be needed, either side by side with the academic one or else as the sole provider of legal interpreting training in a Member State. This second stream could be 'generic', i.e. teach all the students, often representing as many as twenty or even more languages in one course, in a 'non-language specific' way. To do this efficiently requires advance testing, before admission into the course, of the students' required proficiency in both the language of the country and their foreign language(s) and their aptitude for interpreting and the profession.

The training should be offered at a professional level in either academic or adult education establishments. The level of skills sought is that at First Degree or Bachelor level, though not, of course, in breadth of curriculum or length. It will usually be offered part-time, over an academic year, as almost all students are people with existing professional or domestic commitments.

Any curriculum should consist of classroom contact time (including adequate interpreting practice), observation visits and home study.

It is essential that the curriculum be taught by a multi-discipline group of tutors, consisting of both language and culture specialists, legal interpreting practitioners and legal professionals. Only such a team has access to real-life legal situations and can emphasise the essential importance of the code of conduct.

The Forum would suggest the following core curriculum in legal interpreting:

Module 1: Introduction to legal interpreting and state of the art in the EU and the national practice.

Module 2: Resources and information.

Module 3: Language issues: legal language, terminology, the range of registers most commonly used in the legal contexts, oral genre-studies (e.g. interrogation, testimony, sentencing...).

Module 4: Knowledge of the legal system: structures, procedures, processes and personnel; knowledge of the relevant aspects of criminal and civil law, the main settings (asylum, police, court...) augmented by observation visits.

Module 5: Interpreting skills: dialogue, consecutive with and without note-taking, simultaneous and whispered simultaneous, sight translation. Mastery of the role of the legal interpreter (introduction, positioning, turn-taking, when and how to ask for clarification, etc.).

Module 6: Professional Code of Conduct and Guidelines to Good Practice (see below).

Module 7: Integrated practical skills through case studies, role plays, mock courts, etc.

Module 8: Professional issues: awareness of the national professional association(s), working arrangements, how to accept and prepare for assignments, potential health and safety issues, time, diary and financial management, the need for continuous professional development, etc.

The core curriculum may of course offer a specific additional foreign language module to meet a certain need in a Member State, though that could also be made part of continuous professional development (see below).

2. Certification

Legal interpreters bear grave professional responsibilities. The quality of legal interpreting may seriously affect the quality of people's lives. Care has to be taken, therefore, to test and certify students not only on their ability to pass the qualifying examination but also on their suitability to join the profession.

Testing and assessment, leading to certification, can best be done by experienced legal interpreters, graduate native speakers of the languages and with the active participation of legal personnel from the various legal services to ensure a high degree of reliability and authenticity.

3. Accreditation

When a candidate has successfully passed the assessments, he or she is 'certified' by the training institute. However, it is important to ensure at all times, and certainly in the case of several training institutes offering the courses, that the certification is accepted and recognised, i.e. 'accredited' by a central authority. This could be e.g. a national examination board in the Ministry of Education or an accreditation au-

thority in the Ministry of Justice, and accreditation should preferably be done in co-operation with the professional association, where it exists.

Accreditation of a training course and ensuing certification can take place on the basis of, *inter alia*, the curriculum, assessment criteria, quality control, staff, facilities etc. Only a rigorous accreditation system guarantees an equivalent standard of training, thus ensuring confidence in the legal services with regards to professional quality.

Moreover, accreditation of curricula which meet the standards succinctly described above will also lead to mutual confidence in the employment of legal interpreters between Member States, and contribute to the possibility of having an EU register of legal interpreters and an EU label of training institutes.

4. Training the trainers

Trainers are the foundation of a profession. It is they who integrate knowledge and skills into their students and educate future members of the profession in the standards, values and conduct required of them.

It is recommended that care be taken in the Member States to recruit professional trainers and provide them in an educational setting with the additional and specific teaching and training skills required, ranging from course methodology and teaching practice to diversity training, reliable assessment methods, etc.

5. Continuous Professional Development

Continuous Professional Development (CPD) offered by legal service providers, professional associations, academic or training institutions helps to safeguard the standards required by the profession and thereby contributes to the quality of practice of the individual legal interpreter, the status of the profession as a whole and the confidence that employers and clients have in such professionals.

The domain of the law and the practice of the legal services are constantly changing. CPD activities, therefore, e.g. on new sources of information and new technologies, on advanced language proficiency, on demanding specialisations – whether human trafficking, child abuse, terrorism, telephone-tapping or cross-border video-conferencing – on evaluation of one's practice, etc. will all contribute to the improvement of the competence of the legal interpreters. CPD can thus also lead to additional qualifications and improved employment prospects.

CPD is also an excellent instrument to provide in-service training to already practising legal interpreters who have not been trained formally. One may, of course, opt to have them follow the established curriculum and test them on the required competences once training has been instituted in a Member State. It is certainly recommended to strive as quickly as possible towards the same professional level of quality among all practising legal interpreters, and CPD could be a strategy to achieve this.

Recommendations

The Reflection Forum recommends that Member States provide appropriate training in legal interpreting, both for new and already practising legal interpreters.

Such training should lead to a nationally recognised professional certification and be accredited by a recognised authority.

Efforts should be made to develop equivalent training throughout the EU, making a quality label of the establishments offering training, the exchange of materials, trainers and best practices, and a compatible register possible.

DG Interpretation could make a particularly useful contribution to enhance the quality of legal interpreting through its expertise in interpreting, training of trainers and the building of networks.

III. PROFESSIONAL CODE OF CONDUCT AND GUIDELINES TO GOOD PRACTICE

A profession is defined as a group of people who not only share a common expertise but also 'profess' to a code of ethics ('conduct').

Professions come into being where trust is required, primarily because the clients are not in a position to judge for themselves the quality of service being given. Clients cannot judge for themselves the quality of the work of the legal interpreter because they do not speak both the languages in question.

In order to fulfil what is required of them, professions therefore not only set levels of expertise but also perform their assignments in accordance with a professionally established code of conduct. This is in the public interest as well as in the interest of their clients, colleagues and themselves.

Establishing a code is obviously the remit of national professional associations, though it is recommended to strive also for a common EU code, possibly through the creation of a European Association of legal interpreters.

A profession also responds to any allegations of breaches of the code through its own disciplinary procedures.

1. Professional Code of Conduct

The code of conduct provides the basic professional foundation on which the rest is built. It also provides legal interpreters with a framework in which to operate once qualified. Every legal interpreter therefore has to acquire a full understanding of the principles behind the code to the extent that they can integrate and apply it, even in stressful situations.

The code should be taught, as an integral part of the training, through formal teaching and through inclusion in role-plays, discussions and observations.

As said, it is up to the profession to draft its code. However, any code will contain the following fundamental principles⁴: legal interpreters must observe confidentiality and impartiality; disclose professional limitations or conflict of interest; undertake assignments only for which they are competent; always interpret to the best of their ability; decline any reward other than agreed fees and expenses; seek to increase their professional skills and safeguard professional standards.

It is crucial that all professional parties in the legal services are aware of each other's code of conduct and respect it.

2. Guidelines to Good Practice

Guidelines to good practice are designed to support the practical implementation of the professional code of conduct⁵. It is recommended that guidelines to good practice be worked out by the profession in cooperation with, and then made available to, each legal service. The guidelines will assist the legal interpreter in assessing an assignment before accepting it (e.g. language match, availability, subject matter, etc.), carrying it out in a professional way (e.g. observe dress codes, check any necessary arrangements, using direct speech, etc.) and evaluating the assignment after having completed it (e.g. identifying what elements were unsatisfactory, what went well, seeking support when necessary, etc.).

These guidelines could be strengthened by other quality assurance strategies such as professional mentoring of beginning legal interpreters by a senior experienced colleague, the monitoring of a performance through observation or audio or video-recording, and ongoing opportunities for continuous professional development.

Recommendations

The Professional Code of Conduct is the responsibility of the professional association of legal interpreters.

Guidelines to Good Practice should be drawn up to ensure quality service.

The Professional Code of Conduct and the Guidelines to Good Practice should be an integral part of the training.

A common EU Professional Code of Conduct for legal interpreters could strengthen mutual confidence between Member States.

⁴ See Hertog 2001 Chapter 7 for an example of a code drawn up within the framework of Grotius project 98/GR/131. Other examples are the codes of FIT (International Federation of Translators), NAJIT (United States National Association of Judiciary Interpreters and Translators) or AUSIT (Australian Institute of Interpreters and Translators).

⁵ Again see Hertog 2001 Chapter 7 and FIT by way of example.

The Professional Code of Conduct should be recognised and respected by the other professionals in the legal services.

IV. WORKING ARRANGEMENTS WITH THE LEGAL SERVICES AND LEGAL PROFESSIONALS

The legal process is multi-disciplinary. Members of each discipline need to work with members of other disciplines and each service has to know and respect the other's role. Consequently it is important that the judiciary, the police and other legal personnel know how to work with legal interpreters. Several police and court services have already drawn up exemplary guidelines that can serve as best practice.

1. Good Practice guidelines on working with legal interpreters

When having to deal with multilingual and multicultural clients, the legal services personnel and legal professionals should be trained in how communication works across languages and cultures. More specifically, they should be offered training on working with legal interpreters, including e.g. to recognise when an interpreter is needed, select a suitable interpreter from the approved register, brief the interpreter, recognise and respect the interpreter's role, skills and code of conduct, accommodate interpreting techniques e.g. consecutive or whispered simultaneous, etc. Such informed awareness will greatly enhance the efficiency of the proceedings or encounter.

2. Registration

To the benefit of all interested parties, official registration of all qualified legal interpreters is highly recommended. Registration allows the clients to find the interpreter who best corresponds to their needs and gives the legal interpreters an optimal chance to find employment in line with their particular specialisation and location. A well thought out and regularly updated national register, administered by a national body, is the most adequate instrument for a search when the assistance of a legal interpreter is required.

Such a national register contains personal data about the qualified legal interpreter but is also structured according to e.g. area and specialisations. It should contain enough information to make it clear to the client what the exact qualifications of each legal interpreter are.

Admittance to the register, i.e. 'registration', may take place as soon as the legal interpreter has passed the assessment tests and the accredited institute has authorised the result. Registration implies that the interpreters have to abide by the Professional Code of Conduct. Member States may consider to limit registration in time, e.g. for periods of five years, making extension of the registration dependent on attested CPD or any other quality assurance or monitoring system.

It is recommended to make registration mandatory, which means that legal interpreters who are not registered in the national register cannot work for the legal se-

rvices and that vice versa the legal services are obliged to use only registered legal interpreters.

It is furthermore recommended to consider e-linking all the national registers into a European network. This would be of help when a legal interpreter moves to another country or is needed in another Member State for a rare language or specialisation.

3. Other quality assurance instruments

Legal interpreters will, in general, need support first and foremost to get factual and terminological information about the assignment to be carried out and, after the assignment, to get some feed-back. It is therefore recommended to set up adequate support systems in these respects.

As legal interpreters in certain cases can be deeply affected by stress and psychological factors, it is recommended that they have access to qualified assistance when needed.

Those instructing the legal interpreters have to take all measures to protect them against invasion of their privacy. Legal interpreters should never be left alone with a person to be interviewed.

Recommendations

The Reflection Forum recommends that training be provided to the legal services and to legal professions on how to work across languages and cultures and with interpreting.

A national register of qualified legal interpreters should be kept, and the use of only registered legal interpreters made mandatory.

The national registers should aim for EU consistency, thus allowing mutual access.

V. IMPLEMENTING AN EFFICIENT STRUCTURE OF LEGAL INTERPRETING

In this final section we would like to highlight other relevant good practice recommendations with regards to legal interpreting.

1. It is recommended that legal interpreters have protection of title and that their status be defined in the law.

2. Relevant data should be collected as a basis for nationally co-ordinated and informed planning for meeting requirements in legal interpreting and to monitor progress. This effort would include:

- * Estimation of predicted demand: visitors (e.g. for tourism, trade or education), events (e.g. sporting, commercial fairs), legal services employing legal interpreters, new arrivals (immigration and migration), etc.**
- * Current demand in terms of when legal interpreters are to be engaged, in which languages, in which geographical locations, etc.**
- * Potential supply of qualified legal interpreters in terms of numbers, languages, training, locations, qualifications, etc.**

This task, as well as the responsibility for liaising with the professional association(s), the accreditation of training and the keeping of the register, could be the responsibility of a governmental authority.

3. The necessary budget should be allocated for the provision of quality legal interpreting in the legal services as well as for the fair and reasonable remuneration of the legal interpreters.

4. The legal services should commit themselves to engage qualified, registered legal interpreters only.

5. The exchange of good practices and the establishment of training and professional networks should be encouraged and effectively established among EU countries to push standards of legal interpreting up effectively.

CONCLUDING RECOMMENDATIONS

The members of the Reflection Forum are aware of the important role outlined in this report for the judicial authorities in the Member States and the professional interpreting associations where they already exist. We hope efforts will be continued to establish associations where still needed.⁶

⁶ The envisaged establishment of EULITA – the *European Legal Interpreters and Translators Association* – could be of assistance in this respect. This is the objective of a current (2008-2010) JLS/2007/JPEN/249 project.

However, we would also like to call upon the following partners to assist in the process towards quality in legal interpreting in the EU.

Networks of academic, professional or other accredited training institutes should set up systems to exchange expertise, materials and best practices, including via e-learning platforms.

The legal services and legal professional associations such as CCBE (the *Council of Bars and Law Societies of Europe*), which has been an active member of the Reflection Forum, but also e.g. the *European Network of Councils for the Judiciary*, the *Eurojustice network of European Prosecutors-General* or ECBA (European Criminal Bar Association) should become committed co-owners of the agenda of quality legal interpreting.

Various EU Commission Directorates General could continue to provide support to improve and ensure quality legal interpreting in the EU. DG Interpretation, for example, through its expertise in interpreting training, training of trainers and training materials; DG Translation through its terminology and language technology databases such as translation memories; DG Education and Culture through its Life-long Learning projects; and DG Justice, Freedom and Security through continued funding of *Criminal Justice* projects in the area of legal interpreting and the support of its various networks.

The Reflection Forum hopes that the Member States take account of these recommendations, to adopt or adapt them to the local requirements.

BIBLIOGRAPHY

EU documents

Green Paper on Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout the European Union. 19/02/2003. COM(2003) 75 final.
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/criminal/recognition/docs/gp_proc_safeguards_en.pdf

Proposal for a Council Framework Decision on certain Procedural rights in Criminal Proceedings throughout the European Union. 28/04/2004. COM(2004) 328 final.
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/criminal/procedural/doc/com328_28042004_en.pdf

A New Framework Strategy for Multilingualism. COM(2005) 596 final.
<http://europa.eu/languages/en/document/74/38>

Orban, L. Address by Commissioner Leonard Orban to the 11th SCIC-Universities Conference. 11 May 2007.
http://ec.europa.eu/commission_barroso/orban/news/docs/speeches/070511_11th_SCIC_Universities_Conference/070511_11th_SCIC_Universities_Conference_en.pdf

Relevant websites

Grotius and Agis Projects website. www.agisproject.com

American National Standards Institute ASTM F 2089-01 Standard Guide for Language Interpretation Services. 2001. (www.astm.org)

Association Internationale des Interprètes de Conférence (www.aiic.net)

Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/CADRE_EN.asp)

FIT - International Federation of Translators (www.fit-ift.org)

The (United States) National Association of Judiciary Interpreters and Translators (www.najit.org)

The National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (www.naati.com.au)

The National Centre for Languages (www.cilt.org.uk)

Other references

European Judicial Systems. Council of Europe. CEPEJ Studies No.11, 2008.

Cape, E., J. Hodgson, T. Prakken and T. Spronken (eds.). *Suspects in Europe: Procedural Rights at the Investigative Stage of the Criminal Process in the European Union*. Antwerp-Oxford-Portland: Intersentia, 2007.

Heres Diddens-Wischmeyer, J. G. *Tolken en Vertalers in de EU*. Den Haag: Boom Juridische Uitgeverij, 2005.

Hertog, Erik, ed. *Aequitas: Equal Access to Justice across Language and Culture in the EU*. Antwerpen: Lessius, 2001. (GROTIUS Project 98/GR/131) www.agisproject.com

Hertog, Erik, ed. *Aequalitas: Equal Access to Justice across Language and Culture in the EU*. Antwerpen: Lessius, 2003. (GROTIUS Project 2001/GRP/015) www.agisproject.com

Hertog, Erik and J. van Gucht, eds. *Status Quaestionis: The Provision of Legal Interpreting and Translation in the EU*. Antwerp-Oxford-Portland: Intersentia, 2008. (AGIS Project JLS/2006/AGIS/052) www.agisproject.com

Keijzer-Lambooy, Heleen and W.J. Gasille, eds. *Aequilibrium. Instruments for Lifting Language Barriers in Intercultural Proceedings*. Utrecht: ITV Hogeschool, 2005. (JAI/2003/AGIS/048) www.agisproject.com

Spronken, Taru and M. Attinger, eds. *Procedural Rights in Criminal Proceedings: Existing Level of Safeguards in the European Union*. Brussels: DG Justice, Freedom and Security, 2005.

ACKNOWLEDGEMENTS

The members of the Reflection Forum wish to express their sincere gratitude, first of all, to their colleagues in the GROTIUS and AGIS projects, and to their colleagues in the European Commission's Directorate General for Interpretation, particularly to Ms Ann D'haen-Bertier, Director and Chair of the Reflection Forum, Mr Wolter Witteveen, Head of Multilingualism and Interpreter Training Support Unit, and Mr Luigi Fiorino, Policy Officer, who is to be commended for his excellent work in preparing and reporting on the meetings.

We owe special thanks to Mr Diego Marani (DG Education and Culture), Ms Caroline Morgan (DG Justice, Freedom and Security) and Mr Miguel Ángel Navarrete (DG Translation) who each on the basis of their own expertise greatly contributed to the lively and fruitful discussions during our meetings.

Finally, Mr Marco Benedetti, Director General DG Interpretation and Mr Leonard Orban, Commissioner for Multilingualism, deserve our gratitude and admiration for their awareness of the importance and interest in the issue of legal interpreting.

COMPOSITION OF THE REFLECTION FORUM

External experts

Mr Gerard A. Brown, Solicitor-Advocate. UK member of the CCBE Criminal Law Committee.

Mr Aldo Bulgarelli, Information officer and member of the CCBE Italian delegation.

Ms Christiane Driesen, Conference and legal interpreter. Professor and Head of Legal Interpreting Training at the University of Applied Sciences in Magdeburg, Germany, and of several other training programmes.

Mr Erik Hertog, Professor of Cultural Studies and Interpreting in the Department of Applied Languages of Lessius University College, Antwerp, Belgium. Rapporteur of the Reflection Forum.

Ms Mira Kadric, Professor and Dean of Studies, Centre for Translation Studies, University of Vienna, Austria, and legal interpreter.

Ms Danuta Kierzkowska, Founder and President of the Polish Society of Sworn and Specialised Translators and author of several publications on legal translation and interpreting.

Mr Evert-Jan van der Vlis, Policy Advisor in the Legal Aid Department of the Ministry of Justice, The Hague, the Netherlands.

European Commission

Secretariat

Ms Ann D'haen-Bertier, Director, Directorate C of the Commission's Directorate General for Interpretation, Chair of the Reflection Forum.

Mr Wolter Witteveen, Head of Multilingualism and Interpreter Training Support Unit.

Mr Luigi Fiorino, Policy Officer for Multilingualism.

Observers

Mr Diego Marani (DG Education and Culture), Policy Officer in the Multilingualism Unit.

Ms Caroline Morgan (DG Justice, Freedom and Security), Desk Officer for procedural rights, Criminal Justice Unit.

Mr Miguel Ángel Navarrete (DG Translation), Acting Head of Unit DGT-S.3, Translation Studies and Multilingualism.

The views expressed in this report are the sole responsibility of the members of the Reflection Forum and do not necessarily reflect the views of the European Commission.

INTERPRETERS UNDER FIRE: PROFESSIONAL IDENTITY AND PUBLIC PERCEPTION⁷

Mira Kadrić, University of Vienna

Mira Kadrić is a scholar, teacher, translator and court interpreter. In her research work she focuses on legal translating and interpreting. Her teaching activities and research focus on interpreting didactics. She is the author of 3 monographs and 22 essays, and the editor of 5 anthologies. Since 2006 she has been the Director of the Study Programme at the Centre for Translation Studies, University of Vienna.

Introduction

For any professional group it is important how it is perceived by the public, and how its public image is conveyed: professions have always tried to describe the nature of their activity systematically, to define quality standards and to establish in this way – so to speak – the basis of the “contract” between the profession and society. For such a “contract”, the trust of the public in each member of the occupational group is a

⁷ Speech held at the Ninth International Forum Interpreting and Translating at Court and for Public Authorities in Tampere, Finland (May 29, - June 01, 2008).

precondition. Society is not able to evaluate professional services objectively. An objective evaluation is only possible by applying scientific methods. Statements like “a congenial translation”, “reads like the original” or “the interpreter got the speech across very well” indicate that the professional group is perceived favourably by the public.

Interpreters as scapegoats

Apart from such phrases, translation is normally not an issue and therefore it only receives attention when there are noticeable problems. Frequent issues include examples of difficult or “differing” translations, or interpreting situations where the translation nearly resulted in dismal failure. Examples from high-level diplomacy are, of course, very popular. I also want to start with such an example: At an American-Soviet summit between George Bush senior and Mikhail Gorbachev in the late 1980s, negotiations about questions concerning arms control took place; at that time both parties had very different opinions concerning numerous details. In particular, no agreement could be reached on whose aircraft should be used to overfly the other side's territory for inspection purposes. The argument was about two very similar words, namely whether the verifying (“проверяющая”) party or the verified (“проверяемая”) party should provide the aircraft for the inspection flights. When Gorbachev did not pronounce the ending of the term very clearly, the interpreter understood and passed on the wrong message. The Americans were very happy about this change, but just to make sure, they wanted to hear again what had been said, and the mistake was detected. Gorbachev repeated his point of view, namely that the „проверяемая“, the “verified” party, should provide the aircraft.

“Despite the smiles, bad translations can cause diplomatic incidents” (Robbins, 2004)

After the misunderstanding had been cleared up, Bush, while not pleased about the bad news, allegedly said to the interpreter, Igor Korchilov, “...Well, that’s the bad news. But don’t worry, the good news is you didn’t start World War Three.” The “blame” for the misunderstanding was not attributed to Gorbachev’s mumbling, but to the interpreter: the interpreter was made responsible for the miscommunication.

The reason why translators and interpreters are constantly exposed to criticism is due to the fact that they are, in principle, viewed as a distorting factor in the communicative process. “Quite often they are seen as a necessary but, at the same time,

not ideal instrument of communication. Translators and interpreters are seen as a necessary evil. They only exist because the world is made up of different languages and cultures (...)“ (Wilss, 1999:169). Prunč (1997:101) confirmed this well known state of affairs, pointed out even by Jean Herbert (1952). Therefore some politicians are convinced that they are better understood on the international level if they address the other party directly, without making a detour through interpretation. This especially concerns the English language. They seem unconcerned if their language skills leave much to be desired. For example, Prunč mentions congress organisers who often believe that communication would get worse with the help of interpreters and not at all function better than by means of a lingua franca. Obviously translators and interpreters are already marginalised by intuition. It is not astonishing when they are turned into scapegoats – it is always easier to blame the interpreter, whose role and function are seen as not that important.

Unfortunately, the reputation of translators and interpreters and the situation-dependent attitude towards their role are not limited to high diplomacy, we can also find them in different fields of translational activity. The following is an example from the field of court interpreting: a well-known Austrian reporter and author reported sensationally about an interpreted murder trial in a story entitled “Elend, Hass und ein Aschenbecher” (“Misery, hatred and an ashtray”). The woman in this murder trial was accused of having first hit her husband with an ashtray and then strangled him. The murder trial turned into a huge media event, school classes were present in the courtroom; the prosecutor and the media called the ashtray “lead crystal ashtray”. The story published in a renowned Austrian daily paper started and ended with a reference to the interpretation. This is the introduction of the article:

Die herausragende Erscheinung in diesem Mordprozess, der mit Alltagstristesse wenig sparsam umgeht, ist der [...] Dolmetscher. Vor den Augen von ein paar Dutzend Schülern, denen hier eine neue Dimension des Grauens zugemutet wird, rückt er mit seinem Sessel ganz nah an die Angeklagte [...] heran und nimmt mit ihr einen erstaunlich zarten und vertraulichen Dialog auf. (Glattauer, 27.11.2003)

The writer refers to the interpreter as an “outstanding figure” (“herausragende Erscheinung”) in the murder trial and draws attention to the “surprisingly tender and confidential dialogue” (“erstaunlich zarten und vertraulichen Dialog”) between defendant and interpreter. But this activity, which apparently becomes an object of irony, is standard procedure in keeping with the principles of due process of law. Whispered interpreting is provided because the right to a fair trial is a fundamental right and includes, among other things, the right to fully understand everything spoken in legal proceedings. In most courtrooms there are no interpreting booths; therefore, the interpreter has to move “his chair very close to the accused” (mit seinem Sessel ganz nah an die Angeklagte”) and, without disturbing the trial, provide a running interpretation. The procedure described by the reporter greatly contributes to a fair trial and is a hallmark of professional interpretation.

The experienced court reporter should know better than to ridicule the interpreter’s position in relation to the accused, possibly in order to jazz up his story.

Whether intentional or not, the fact is that the interpreter is portrayed as a dubious figure, with the insinuation that he is an ally of the alleged murderer.

This example from the courtroom highlights the lack of public awareness of interpreting as a part of fair legal proceedings even though this is a standard feature in a democratic state under the rule of law that is neither in doubt nor new or previously unknown. Just take an example from history: Even war criminals during the Nuremberg Trial had the opportunity to understand everything through simultaneous interpretation. This was in 1945, when judges from the victorious powers of the Second World War took the leaders of the Nazi regime to court. Even at the Eichmann trial in Israel in 1962, which was heard by Israeli judges, the whole trial was fully translated and interpreted for Eichmann. Occasionally the judges even spoke German with the defendant. The high quality of interpretation is a standard of international criminal courts. Milošević could choose between speaking in English or Serbian; the best interpreters were also used for him.

Expectations of direct clients

All these things are a matter of course founded on the rule of law and are well understood. However, the public perceives the role of translators and interpreters in a filtered way. This is probably due to the fact that translators and interpreters have always created mistrust as they find themselves in a central position of control and can wield power that is normally not subject to direct control. The lack of control over the interpreter can easily be used as a pretext for assigning blame in case the negotiations should fail. The often quoted pun *traduttore – traditore* makes this clear; only one vowel distinguishes the Italian word for “translator” from the word for “betrayal”.

Does this image correspond to the expectations of the clients, that is, of those who rely on the services of translators and interpreters? Do consumers also believe that translators and interpreters work for one side or the other, or even that they are treacherous like the proverbial *traduttore – traditore*? As part of a large survey on interpreting in different settings these questions were investigated in 2006 and 2007 in Austria. Different groups were targeted with a questionnaire: people of different origins who live in Austria and who have to communicate by means of an interpreter, international companies, non-governmental organisations as well as various authorities, such as the regional criminal courts, police offices and asylum authorities. I only want to mention one issue concerning the perception of the respondents regarding the assumed “impartiality” of interpreters.

The question was formulated in such a way as to offer an opportunity to claim any “loyalty” for the interpreter. The question was “How would you characterise the role of the interpreter?”

The questionnaire for public authorities, that is, courts, police and asylum offices, included the following response options:

- helper of the authority [court/asylum office/police]
- helper of the foreign party

➤ a (neutral) link

An additional criterion was taken into account in the questionnaire versions for commercial enterprises and individual clients, namely if the expectations depended on who paid the interpreter.

The question was: How would you characterise the role of the interpreter?“

a) When you book and pay the interpreter:

b) When the foreign party books and pays the interpreter:

How do these institutions and individuals see the role and function of interpreters?

Most public authorities see the interpreter as their helper. This is not surprising because the role of the interpreter is often defined that way.

If the interpreter is booked and paid by a company or an individual, he or she is strongly seen as one's own helper. An equal number of respondents is in favour of and against categorising the interpreter as a neutral link.

The pattern of responses shows that the majority of the persons questioned believe that the interpreters are on or closer to their side if they book and pay them; in other words: the respondents depart from the assumption that interpreters support the party that pays them. This corresponds to experiences with interpreted face-to-face communication situations that are normally characterised by different expectations: often consumers of translations and interpretations expect that the translator or interpreter takes a certain position, speaks for them, is their helper. If this feeling of support cannot be communicated, translators and interpreters can easily be turned into scapegoats of the (failed) communication – a role to which they are very susceptible: They neither belong to the institution that booked them nor to the other communicating party, they do not – and are not supposed to – have a say, but they are obliged to transmit everything. If the communicating parties are not satisfied with the way the interaction proceeds, it is often the interpreter who gets the blame.

Ideally, the fee should not influence the perception of the interpreter's role. Nevertheless, it is often expected of translational services that they are rendered in favour of the paying customer, that is to say, that the interpreter does not only interpret, he or she also represents the interests of the employer. This point of view, and the controversial image of translators and interpreters are not limited to one country; they reflect a universal phenomenon. It lies in the nature of this professional practice that there is almost no external control. The control defined by the clients is reflected in the responses to the questionnaire: payment is specified as an important factor of the activity. The general view shows an increasing gap between the idealistic requirements that professional translators and interpreters define for themselves and the translational reality that is guided by economic concerns. Thus, the professional self-image of interpreters is not at all trivial.

The Development of a “Culture of Translation“

In most countries the terms ‘translator’ and ‘interpreter’ do not enjoy legal protection. Even so, the market for translational services gets more and more complex.

Apart from their role as intermediaries between language and culture, translators and interpreters are also subject to other constraints. That is why translators and interpreters as well as society at large have good reasons to regulate translation processes, to establish principles and to represent them to the public. The achievement of professional qualifications is 'sanctioned' by the public in light of behaviour in accordance with prevailing conventions and expectations. Economic interests or social pressure have become strong, but they must not undermine the basic principles guiding professional practice.

The public self-image of translators and interpreters is not predetermined. Rather, the profession as a whole, and each translator and interpreter as a member and representative of the profession, are called upon to take part in shaping the professional image and explain to the public the values and goals that guide translational practice, and the mission of the translator or interpreter in the world today.

There are many reasons why we need rules and standards for the profession and why we also need to communicate them to the public. First of all, the independence with which the activity is carried out places the translating agent in a position of some power. An interpreter's performance is rarely under the control of the clients, employers or the public because it is oral and evanescent (recordings are an exception). This makes training, standards for quality assurance as well as ethical transparency all the more necessary. There is hardly another profession that gets as little objective feedback as translating and interpreting in community settings. That is because there is usually no immediate supervision, and no colleagues with full insight into the activity with whom the translators and interpreters have to work closely together or with whom they can share their experiences.

This has implications for quality control in translation and interpreting. The professional suitability of a given translator or interpreter is essentially 'controlled' by his or her behaviour and social practice in accordance with the prevailing conventions and expectations. It is all the more important that the professional image be communicated in such a way as to include the clear message that translation and interpreting as such as well as the values underlying this practice, rely on the application of methods acquired through professional training: one does not make decisions depending on good intentions or on who pays the fee. The fundamental principle of translational activity lies in the duty to safeguard the interests of those who are participating in the communication, regardless of who these participants are.

In a society enjoying freedom of speech it is of course possible to question the actual implementation of these professional values, and some media may report on courtroom proceedings in a sensationalist way in order to increase their sales and circulation. This is illustrated not only by the example of the Austrian courtroom story, but curiously also by the Bush-Gorbachev (mis)communication mentioned at the outset. For the latter is taken from a BBC-online report on precisely this topic which portrays interpreters with appreciation while also describing them as convenient scapegoats: still, the caption under the picture of the smiling presidents, which serves to engage readers' attention and encourage them to read on, runs as follows: "Despite the smiles, bad translations can cause diplomatic incidents". So there is mention of a "bad

translation” even though in the body of the text the misunderstanding is attributed to the Soviet president’s mumbling. Obviously this text design makes a report more interesting than a sober representation of the events; and it also alludes to the power of the interpreter as the one who masters what is foreign and can manipulate the interaction.

But translators and interpreters do not only have a powerful position in spectacular trials: today the use of translations and interpretations is much more extensive than most people are aware of. Translated and interpreted texts and the attitude associated with them come into our lives every day, through books, newspapers, magazines, TV, computers... They exert considerable influence and reach a volume that cannot be ignored. This is why it is important to draw attention to the power, control and dependencies associated with translations and interpretations while keeping in mind that translations and interpretations are always subject to the conflicting forces and interests prevailing in a society. Therefore, translators and interpreters will probably always represent to some extent the image of the “traduttore-traditore”. For this reason, translators and interpreters as well as society at large should make translation processes transparent.

FIT as the organiser of this event has chosen “Don’t shoot the Messenger” as the motto for International Translation Day 2007. This theme is intended to draw attention to the hazards faced by translators and interpreters and also by those who believe that it is not necessary to engage the services of qualified translators and interpreters.

In our modern society it would seem useless, if not unthinkable, to examine or assess an individual or a group in isolation from its environment. The translating profession is no exception: it constitutes an open system that depends for its stability and social recognition on a constant exchange of information with its environment, making it more fully aware of the motto: Don’t shoot the messenger!

Literature

Glattauer, Daniel. 2003. „Elend, Hass und ein Aschenbecher“. In: *Der Standard* (27.11.2003).

Herbert, Jean. 1952. *Manuel de l’interprète. Comment on devient interprète de conférences*. Genève: Librairie de l’Université Georg.

Prunč, Erich. 1997. „Translationskultur. Versuch einer konstruktiven Kritik des translatorischen Handelns.“ In: *TexTconTexT. Translation. Theorie. Didaktik. Praxis*, 11/2, 99-127.

Press release *International Translation Day 2007: “Don’t Shoot the Messenger!”* In: <http://www.fit-ift.org/download/en/itd-2007.pdf>

Robbins, James. 2004. “Translation trouble at top-level talks.” In: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/3426257.stm>

Wilss, Wolfram. 1999. *Translation and Interpreting in the 20th Century: Focus on German*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

SUMMARY

Translators and interpreters have always been mistrusted for being in a position of control and wielding power that is normally not subject to immediate checks. After all, an objective evaluation of professional services cannot be undertaken by society but requires the application of scientific methods. But translation is normally not an issue and therefore receives attention only when there are noticeable problems. These include examples of difficult or “deviant” translations, or interpreting situations in which failure was averted “by a hair’s breadth”. A positive assessment of translation in society is usually expressed in statements like “a congenial translation”, “reads like the original” or “the interpreter got the speech across very well”. The reason why translators and interpreters are constantly exposed to criticism is the fact that they are, in principle, viewed as a distorting factor in the communication: not rarely are they seen as a necessary but, at the same time, less than ideal instrument of communication. Therefore, an important and meaningful component of the translating professions is their image, and this presentation concentrates on the question of the social positioning and visualization of the translating professions.

CONSTITUTIONAL DISCOURSE VIS-À-VIS THE EU LEGAL FRAMEWORK – AN INVISIBLE CHANGE ?

Izabela Jędrzejowska

Autorka jest doktorantką Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Jest absolwentką Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Specjalizuje się w tłumaczeniu tekstów prawnych i prawniczych. Członek TEPI Su.

Introduction

Over the last decades we have witnessed the development of the European Union (EU), which constitutes a unique entity when compared with other intergovernmental organizations. The extent to which the Member States have ceded their sovereign powers to the supranational level of the EU institutions is unparalleled. Reluctant as some people may be to ascertain the very existence of the constitutional order at the supranational level, it is hard to ignore the importance of the language that is *de facto* being used to express constitutional ambitions of today’s EU. The changes of supranational discourse at large may be difficult to verbalise as the EU often resorts to the existing national terminology to describe the functioning of its institutions. Since the concepts which are often “borrowed” from the national constitutional systems must fit into the EU legal order, their meaning is naturally modified.

When viewed from a broader perspective, the objective of European integration is to transform the formerly “national” political systems and cultures of Europe into a new supranational political system and culture, which are meant to turn Europe into a continent ruled by the noble principles of cooperation, peace and mutual trust. National languages of yesterday prove to be inadequate for use in this new area, that is

why European plans and prognoses must be formulated in new special languages (technolects) relating to European integration and the European Union (Grucza 2004: 18ff).

This article will argue that the ongoing processes of European integration and the European Union have important implications for the legal translators, who are obliged to update their knowledge with respect to the changing constitutional discourses. A systematic research into the emerging European legal discourse is needed in order to develop adequate means of description and evaluation of the unprecedented phenomenon of European integration. Taking into account that a language as such is both of descriptive and constitutive nature, it can exert a substantial influence on the “shape” of the European Union of tomorrow.

1. Rejected constitutional terminology of the TCE

The Treaty Establishing a Constitution for Europe (henceforth TCE, also called the EU Constitution) reflected the aspirations of those willing to institutionalize the constitutional framework of the Union. The amendments made by the TCE were to a great extent of a symbolic character, such as those featuring in Article I-8 TCE:

“The flag of the Union shall be a circle of twelve golden stars on a blue background.

The anthem of the Union shall be based on the “Ode to Joy” from the Ninth Symphony by Ludwig van Beethoven.

The motto of the Union shall be: “United in diversity”.

The currency of the Union shall be the euro.

Europe day shall be celebrated on 9 May throughout the Union.”

The failure of the TCE was *de facto* attributed to its constitutional nature. Nevertheless, the uncertainties surrounding the ratification process of the Reform Treaty show that the EU crisis has been more deeply rooted. Still the Intergovernmental Conference (IGC) of the 2007 made it clear that the term “Constitution” and the symbols of the Union would not feature in the amended Treaty on the European Union (TEU) and the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) (see IGC Mandate of 2007, Annex 1, point I.3). For the same reason, The Union Minister for Foreign Affairs (Article I-28 TCE, in Polish: *minister spraw zagranicznych Unii*) according to Article 9d of the RT will be called High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy (in Polish: *wysoki przedstawiciel Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa*). Similarly, some new terms denoting the EU legal acts have been modified (see below).

2. Types of EU acts

The basic distinction that should be made with respect to the Community law involves two terms: *primary law* (*prawo pierwotne*) and *secondary law* (*prawo wtórne*). The former embraces all the treaties establishing the European Communities and the EU, while the latter denotes the law passed by the Union institutions on the basis of the mandate provided by the founding treaties. With a view to the hierarchy of

norms, we can point to three major categories of legally binding Union acts (*prawnie wiążące akty Unii*):

- (i) legislative acts (*akty prawodawcze*) – legal acts adopted in the process of codecision by the European Parliament and the Council in the legal framework of either ordinary legislative procedure (*zwykła procedura prawodawcza*) or special legislative procedure (*specjalna procedura prawodawcza*),
- (ii) delegated acts (*akty delegowane*) – non-legislative acts (*akty o charakterze nieprawodawczym*) of general application that „supplement or amend certain non-essential elements of the legislative act” (Article 290 (1) TFEU). They are adopted on the basis of the delegation of powers defined in the legislative acts,
- (iii) implementing acts (*akty wykonawcze*) – acts of national law that implement legally binding Union laws or acts of the Commission (in specific cases also those of the Council, e.g. Article 24 and 26 TEU) that provide required uniform conditions for implementing Union laws.

The TCE (Article I-33) differentiated between the following types of legal acts:

European law – *ustawa europejska*

European framework law – *europejska ustawa ramowa*

European regulation – *rozporządzenie europejskie*

European decision – *decyzja europejska*

recommendation – *zalecenie*

opinion – *opinia*

According to the TCE new European laws and European framework laws were to respectively replace Regulations and Directives. Following the IGC mandate of 2007 the concepts of European law and European framework law were given up. Consequently, the Treaty of Lisbon (also called the Reform Treaty, henceforth RT) came back to the current names of legal instruments, i.e.: *regulation* – *rozporządzenie*, *directive* – *dyrektywa*, *decision* – *decyzja*, *recommendation* – *zalecenie*, *opinion* – *opinia* (cf. *inter alia* Article 288 TFEU). Only the first three instruments, that is: the regulation, directive and decision are of binding force.

Regulations are acts of general and direct application, and they are binding in their entirety (cf. Article 288 TFEU). In contrast with regulations, directives are not of general application (with some exceptions, they are addressed to the Member States). Directives are not directly applicable, they are binding as to the result to be achieved, hence Member States are given sufficient discretion with respect to the methods used in their implementation.

A decision is the third legally binding instrument of the EU. There are two categories of decisions: (i) decisions as defined in Article 249 of the Treaty establishing the European Community (TEC), which are binding upon their addressees (German *Entscheidung*), (ii) *sui generis* decisions which have no addressees and in principle assign duties to the Union institutions, only exceptionally to Member States (German *Beschluss*). What is noteworthy is that the said types of decisions use different legal formulations. In item (i) above the institution(s) “has/have adopted the following deci-

sion”, whereas in (ii) *sui generis* decisions the institution(s) “has/ have decided as follows” (Best 2008: 87). The Reform Treaty intended to terminate the distinction between decisions by introducing a new definition of this legal instrument (cf. Article 288 TFEU). Providing the RT is ratified by all the EU Member States, the two German concepts will be rejected, together with their linguistic equivalents in three other official languages of the EU that provide separate terms for the said kinds of decision, namely Danish, Dutch and Slovenian.

3. The Union’s constitutional terminology

3.1. Strictly EU terminology

Every community has its distinct legal order that needs to be expressed by means of appropriate legal terminology. The faster a given legal order evolves, the more visible are the changes in the language that describes it. A number of concepts and terms can be identified that are both of constitutional character and are distinctive of the Union’s legal discourse. The concepts and terms listed below are examples of the said distinct constitutional terminology:

- *Union acquis communautaire* – this term is specific for two basic reasons: (i) it is of very general character and denotes the total body of EU law enacted so far, (ii) it is not normally translated into Polish, as the only suggested equivalent *dorobek prawny Unii* does not have the status of a term of art;
- *the principle of primacy of the Community law* – *zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego*, this principle gives precedence to Union’s law over the national law;
- *the principle of direct applicability of the Community law* – *zasada bezpośredniego skutku prawa wspólnotowego*; in general it means that the Community law does not require any implementing acts in national law;
- *preliminary ruling* – *orzeczenie w trybie prejudycjalnym* (cf. Article 234 TEC), any court or tribunal of a Member State may refer to the ECJ in the event of uncertainties as to the interpretation of the Community law;
- *the principle of language equality* – *zasada równego statusu języków*, the principle lying at the heart of the Union. The EU managed to preserve its multilingual character despite the challenge posed by the need to translate Union’s documents into 23 official languages of its 27 Member States;
- *the principle of flexibility* – *zasada (klauzula) elastyczności*, written for the first time into the general principles of the Amsterdam Treaty in 1997, the flexibility mechanism is said to function as an instrument of integration, often helping less advanced Member States to adapt to Union’s *acquis*. The flexibility mechanism might however foster the operation of small cooperation groups, thus excluding some Member States from new areas of the so-called “enhanced cooperation”. On the other hand, taking into account the increasingly diversified character of the European Union, the flexibility mechanism

enables unobstructed functioning of the Union's institutions, serving at times as a substitute for institutional reform;

- *the principle of non-discrimination on grounds of nationality – zasada niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową.* Whereas the principle of flexibility might *de facto* work against the equality of the Member States, the one of non-discrimination on grounds of nationality tends to secure the unanimity of the Union. Explicit verbalization of this principle should also help to combat possible second-class EU membership.

3.1.1. Euro-English

Euro-English, in other words a specific European jargon, is a separate and marginal phenomenon. Commonly known Euro-speak lexical items include: *Member States*, *accession*, borderless *Euro zone* with its new currency *euro*. A tendency to use proper nouns to denote broader concepts can be seen, e.g. *Lisbon* might refer to the Reform Treaty that was signed there. It should be noted that Euro-English goes beyond *ad hoc* coinages and hybridized lexical items, and exerts influence on already existing specialist nomenclature. Hence the well established English term *local government* (in Polish: *samorząd lokalny*) is referred to in the EU's law as *local self-government*. This proves, in turn, that the existence of the Union has considerable impact not only on the legal discourse, but on Euro-English at large.

3.2. EU Institutions

Union's institutional terminology constitutes probably the most fertile ground for analysis. Article 9 (1) of the Reform Treaty (or Article 13 (1) TUE) enumerates the following EU's institutions:

- the European Parliament – Parlament Europejski;
- the European Council – Rada Europejska;
- the Council – Rada (Unii Europejskiej);
- the European Commission – Komisja Europejska;
- the Court of Justice of the European Union – Europejski Trybunał Sprawiedliwości,
- the European Central Bank – Europejski Bank Centralny,
- the Court of Auditors – Trybunał Obrachunkowy.

The powers of the European Parliament have increased due to the much emphasised democratic deficit in the Union. Formerly purely advisory competences have evolved into co-legislative powers. Thus the European Parliament jointly with the Council exercise legislative and budgetary functions (Article 14 (1) TUE). The said change from an advisory to a legislative capacity as a response to the democratic deficit is justifiable taking into account the fact that the EP is the only EU's body composed of the representatives of the Union's citizens elected by *direct universal suffrage* (*powszechne wybory bezpośrednie*) in a *free and secret ballot* (*głosowanie wolne i tajne*). Currently there are 20 *standing committees* (*komisje stałe*) in the EU Parliament:

Foreign Affairs Committee – Komisja Spraw Zagranicznych
 Development Committee – Komisja Rozwoju
 International Trade Committee – Komisja Handlu Zagranicznego
 Budgets Committee – Komisja Budżetowa
 Budgetary Control Committee – Komisja Kontroli Budżetowej
 Economic and Monetary Affairs Committee – Komisja Gospodarcza i Mone-
 tarna
 Employment and Social Affairs Committee – Komisja Zatrudnienia i Spraw
 Socjalnych
 Environment, Public Health and Food Safety Committee – Komisja Ochrony
 Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności
 Industry, Research and Energy Committee – Komisja Przemysłu, Badań Na-
 ukowych i Energii
 Internal Market and Consumer Protection Committee – Komisja Rynku We-
 wnętrznego i Ochrony Konsumentów
 Transport and Tourism Committee – Komisja Transportu i Turystyki
 Regional Development Committee – Komisja Rozwoju Regionalnego
 Agriculture and Rural Development Committee – Komisja Rolnictwa
 Fisheries Committee – Komisja Rybołówstwa
 Culture and Education Committee – Komisja Kultury i Edukacji
 Legal Affairs Committee – Komisja Prawna
 Civil Liberties, Justice and Home Affairs Committee – Komisja Wolności
 Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych
 Constitutional Affairs Committee – Komisja Spraw Konstytucyjnych
 Women's Rights and Gender Equality Committee – Komisja Praw Kobiet i
 Równouprawnienia
 Petitions Committee – Komisja Petycji

It should be noted that the Council, made up of the ministers of the Member States, meets in nine different configurations. While the composition of the Council varies depending on the topics under discussion, it is still considered to be the same body. The said configurations are as follows:

General Affairs and External Relations – sprawy ogólne i stosunki zewnętrzne
 Economic and Financial Affairs – sprawy gospodarcze i finansowe
 Cooperation in the fields of Justice and Home Affairs – współpraca w obszarze
 wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych
 Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs – zatrudnienie, poli-
 tyka społeczna, ochrona zdrowia i ochrona konsumentów
 Competitiveness – ochrona konkurencji
 Transport, Telecommunications and Energy – transport, telekomunikacja i en-
 ergia
 Agriculture and Fisheries – rolnictwo i rybołówstwo
 Environment – środowisko naturalne
 Education, Youth and Culture – edukacja, młodzież i kultura

3.3. A new coating for the same essence?

It is reasonable to assume that the existence of a constitutional order should be “measured” on the basis of its founding principles rather than its official acclamation. Law and order is not a statement of will but it boils down to legal practice. In fact the constitutional order has established itself at the supranational level of the EU by means of pragmatic application of a number of fundamental constitutional principles that constitute the core of Union’s legal framework. These include:

- the principle of the balance of powers – zasada równowagi władz
- the principle of conferral – zasada przyznania
- the principle of subsidiarity – zasada pomocniczości
- the principle of proportionality – zasada proporcjonalności
- the principle of legality – zasada legalności
- equality of Member States before the Treaties – zasada równości Państw Członkowskich wobec Traktatów

The principle of conferral sets the limits of the EU’s competences, whereas the principles of subsidiarity and proportionality govern the use of its competences. Thus competences not conferred upon the EU in the Treaties remain with the Member States (cf. Art. 5 (2) TEU). Under the principle of proportionality, the actions undertaken by the Union should involve only necessary measures that guarantee the achievement of the set objectives.

The noteworthy democratic principles that constitute the foundations of the EU include:

- representative democracy – demokracja przedstawicielska
- participatory democracy – demokracja uczestnicząca

Efficient and unobstructed functioning of the common European market is, in turn, guaranteed by such freedoms as:

- freedom of establishment – swoboda przedsiębiorczości
- free movement of goods, persons, services and capital – swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału

Any exhaustive explanation of the intricacies of each of the said principles is beyond the scope of this analysis, but we shall note how the role of national parliaments has been enhanced by the new treaty. The so-called Early Warning System (*System Wczesnego Ostrzegania*) enables national parliaments to check whether EU legislative proposals comply with the principle of subsidiarity and to file objections if the principle is violated. This measure is further complemented by jurisdiction of the European Court of Justice (ECJ) in annulment actions on grounds of infringement of the principle of subsidiarity against already adopted legislative acts. (cf. Article 8 of the Lisbon Protocol No 2 on the Application of the Principles of Subsidiarity and Proportionality).

The operation of national terms at the supranational level has enlarged the scope of their meaning, formerly attached to the state environment. Hence any reference to

the said principles or concepts requires due caution as to the level of functioning being referred to.

4. A new dimension of ‘citizenship’

The concept of ‘citizenship’ (in Polish ‘obywatelstwo’), formerly attached to a state environment, gained a new dimension due to its being transposed to the Union level. Moreover, even within the EU this concept has been evolving significantly lately. Article 14 of the new TEU stipulates that the European Parliament “shall be composed of representatives of the Union’s citizens” (according to Article 189 TEC the European Parliament was said to represent “the peoples of the states”). In principle, the EU citizenship is granted only to nationals of the Member States. However, the Lisbon Treaty introduces the new wording concerning this constitutional concept, namely it says that citizenship of the Union is additional to national citizenship and does not replace it. The modification of the former wording “shall complement” into “shall be additional to” is all but a cosmetic amendment. Schrauwen rightly points out that “[i]f Union citizenship *complements* national citizenship, there is no Union citizenship without national citizenship. If Union citizenship is *additional to* national citizenship, then there might one day be Union citizenship without national citizenship” (2008: 60). The prospect of citizenship, formerly attached to nationality, now with a view of becoming a more and more autonomous and trans-national concept, cannot be ruled out, taking into account that the Constitutional Convention of 2003 featured proposals to grant European citizenship to third country nationals, refugees or stateless persons after five years of residence, which nevertheless were rejected in the final version of the TCE.

The new approach to citizenship is reflected not only in the symbolic language, but it also has a legal dimension. Article 11 (4) of the new TEU secures the citizens’ right to petition the Commission to propose a legal initiative. Although the threshold of one million citizens is very high, the *citizens’ initiative* (in Polish *inicjatywa obywatelska*) enables the citizens to participate more actively in pan-European debates.

5. EU and Human Rights

Article 6 (3) of the new TEU reads as follows: “Fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, shall constitute general principles of the Union’s law.” The Union is also committed to contribute to the observance of international law, including respect for the principles of the United Nations Charter (Article 3 (5) TEU).

There is no single document that embraces all the fundamental rights protected within the legal framework of the Union. The foundations for the protection of human rights have been laid in various legal texts and in the case law of the ECJ. The Charter of Fundamental Rights of the EU of 7 December 2000 was to fill this gap. According to Article 6 (1) TEU: “The Union recognises the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union of 7 December 2000, as adopted at Strasbourg, on 12 December 2007, which shall have the same legal value

as the Treaties.” However, as long as its principles “may be” rather than “shall be” implemented by the institutions of the Union and Member States (cf. Article 52 (5) of the 2007 version of the Charter), they do not have direct effect (hence only implementing acts can render them binding).

The following represent selected **fundamental principles** as exemplified by the EU Charter:

- equality before the law – równość wobec prawa
- discrimination on grounds of nationality – dyskryminacja ze względu na przynależność państwową
- human dignity – godność ludzka
- right to life – prawo do życia
- right to integrity of the person – prawo do integralności osoby
- prohibition of inhuman or degrading treatment/ punishment – zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania/ karania
- prohibition of forced labour – zakaz pracy przymusowej
- abuse of right – nadużycie prawa

Chapter II of the Charter enumerates *inter alia* the following freedoms:

- freedom of thought, conscience and religion – wolność myśli, sumienia i religii
- freedom of expression and information – wolność wypowiedzi i informacji
- freedom of assembly and association – wolność (prawo do) zgromadzania się i stowarzyszania się
- right to marry – prawo do zawarcia związku małżeńskiego
- right to found a family – prawo do założenia rodziny
- freedom to choose occupation – wolność wyboru zawodu
- right to engage in work – prawo do podejmowania pracy
- freedom to conduct a business – wolność prowadzenia działalności gospodarczej
- right to property – prawo własności
- right to education – prawo do edukacji
- freedom of the arts and sciences – wolność sztuki i nauki

In the field of the protection of refugees:

- right to asylum – prawo do azylu
- removal – usunięcie
- expulsion – wydalenie
- extradition – ekstradycja

Selected terms under the title of **solidarity**:

- right of collective bargaining and action – prawo do rokowań i działań zbiorowych
- right to access to placement services – prawo dostępu do pośrednictwa pracy

protection in the event of unjustified dismissal – ochrona w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy

prohibition of child labour – zakaz pracy dzieci

social security benefits – świadczenia zabezpieczenia społecznego

social assistance – pomoc społeczna

social advantages – przywileje społeczne

social exclusion – wykluczenie społeczne (Polish translation of the Charter; better: wykluczenie z udziału w życiu społecznym)

Citizens' rights (*prawa obywatelskie*) as exemplified by Title V of the Charter:

right to vote – prawo głosowania

right to stand as a candidate at elections to the EP – prawo kandydowania w wyborach do PE

right to stand as a candidate at municipal elections – prawo do głosowania w wyborach lokalnych

right to good administration – prawo do dobrej administracji

Article 41 (4) “Every person may write to the institutions of the Union in one of the languages of the Treaties and must have an answer in the same language.”

right of access to documents – prawo dostępu do dokumentów

right to refer to the European Ombudsman – prawo skargi/ zwracania się do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich

right to petition the EP – prawo petycji do PE

freedom of movement – swoboda przemieszczania się

freedom of residence – swoboda pobytu (zamieszkiwania)

right to diplomatic and consular protection – prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej

Justice (*wymiar sprawiedliwości*) under Title VI of the Charter:

right to an effective remedy – prawo do skutecznego środka prawnego

right to a fair trial – prawo dostępu do bezstronnego sądu (Polish translation of the Charter; better: prawo do rozpatrzenia sprawy przez niezawisły sąd)

right to a public hearing – prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy

presumption of innocence – domniemanie niewinności

right of defence – prawo do obrony

Concluding remarks

The fact of the EU terminology being in constant flux poses new challenges for the translators, who must regularly update their knowledge of Community law and language. Still more importantly, with the European law being in the process of formation, a simultaneous multi-lingual drafting process incorporating the translators, constitutes even a greater challenge. Although difficult to carry out, multilingual drafting has been gaining recognition and is exceptionally beneficial when drafting

multilingual EU law and securing equal authenticity of every language version of the EU founding treaties.

The unique legal order of the Union ought to be described by means of proper legal discourse. To be more precise, the only valid means of description is the constitutional discourse, as “[a]t present, the constitutional character of the European Community Treaties stands beyond doubt” (Lenaerts 1990: 210). The changes in the constitutional discourse at large that have been fostered by the EU coming into existence are not easily identifiable. The most distinct category of the EU terminology is obviously terminology concerning institutional names. It is vital to remember, though, that terms “borrowed” from a state level to the supranational level of the Union refer to similar essence, yet they describe quite a different area of activity.

To sum up, in this article we have focussed attention on numerous differences between the traditional constitutional discourse delivered in national languages (as exemplified by the Polish language) and the rapidly developing European discourse expressed in dynamic special languages relating to European integration and the European Union. In fact these are two qualitatively distinct areas, each using its specific means of communication (its special languages/ technolects).

Bibliography

Best, E. (2008), “Legislative Procedures after Lisbon: Fewer, Simpler, Clearer?”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol.15, No 1, 85-96.

Grucza, F. (2004), “O językach dotyczących europejskiej integracji i Unii Europejskiej i potrzebie ukonstytuowania ogólnej lingwistyki języków specjalistycznych”, in: J. Lewandowski (ed.), *Języki specjalistyczne 4. Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyk*, Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych UW, 9-51.

Lenaerts, K. (1990), “Constitutionalism and the Many Faces of Federalism”, *American Journal of Comparative Law*, Vol. 38, 205-263.

Schrauwen, A. (2008), “European Union Citizenship in the Treaty of Lisbon: Any Change at All?”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol.15, No 1, 55-64.

EU documents

Annex 1 to the Presidency conclusions – Brussels, 21 and 22 June 2007, 11177/1/07, REV1, point I.3.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, *Official Journal of the European Union* 2007/C 303/01.

Consolidated version of the Treaty establishing the European Community [TEC], *Official Journal of the European Union* 2002/ C 325.

Consolidated Versions of the Treaty on the European Union [TEU] and the Treaty on the Functioning of the European Union [TFEU], *Official Journal of the European Union* 2008/ C 115.

Treaty establishing a Constitution for Europe [the Constitutional Treaty, TCE], *Official Journal of the European Union* 2004/ C 310.

Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union [TEU] and the Treaty establishing the European Community [TEC], *Official Journal of the European Union* 2007/ C 306.

<http://eur-lex.europa.eu>

SUMMARY

The purpose of this article is to delineate major changes visible in the constitutional discourse as a result of the emergence of the European Communities and, subsequently, of the European Union. The author examines changes in some constitutional concepts and relevant terms due to their being transposed into the supranational level of the European Union. The author discusses constitutional terminology typical of the EU's legal framework. Contrary to the scepticism expressed by some writers about the newly emerged constitutional order of the EU, the author argues that the change of the constitutional discourse at large introduced by the Union's *acquis communautaire* is now irreversible, irrespective of whether it has been duly codified.

TŁUMACZENIE AKTÓW PRAWA WSPÓLNOTOWEGO NA PRZYKŁADZIE POLSKICH I NIEMIECKICH TEKSTÓW Z ZAKRESU PRAWA PRACY I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Robert Kołodziej

Autor jest absolwentem filologii germańskiej UJ (1995), tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego od 1996 roku, od grudnia 2006 roku jest członkiem zwyczajnym TEPIS, posiada duże doświadczenie praktyczne w tłumaczeniu szeroko rozumianych tekstów specjalistycznych, w szczególności ekonomicznych, prawniczych, ale też technicznych. Od 2006 prowadzi zajęcia w nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Chrzanowie, od pewnego czasu zajmuje się intensywnie teorią przekładu oraz problematyką związaną z tłumaczeniem tekstów dotyczących prawa pracy.

Wstęp

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 roku coraz większego znaczenia dla obywateli Polski, a w szczególności dla obywateli korzystających z prawa swobodnego przepływu towarów i usług oraz osób nabiera prawo wspólnotowe; coraz częściej również z aktami prawa wspólnotowego styka się tłumacz tekstów specjalistycznych i to nie koniecznie tłumacząc bezpośrednio traktaty, rozporządzenia lub dyrektywy unijne. Tłumacze tekstów specjalistycznych i tłumacze przysięgli coraz częściej otrzymują do tłumaczenia teksty, w których znajdują się bezpośrednie odwołania do prawa wspólnotowego, a często też cytaty ze wspólnotowych aktów prawnych. Dlatego też problematyka tłumaczeń tych tekstów dotyka nie tylko tzw. tłumaczy unijnych, lecz również tłumaczy tekstów specjalistycznych i prawniczych oraz tłumaczy przysięgłych.

Tłumaczenie aktów prawa wspólnotowego na język polski przebiegało zgodnie ze *Wskazówkami dla tłumaczy aktów prawnych UE* wydanymi przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, którego ostatnie III poprawione wydanie pochodzi z roku 2002. Wskazówki te zawierają najistotniejsze informacje dla tłumaczy dotyczące polskiej wersji językowej wspólnotowych aktów prawnych (Jopek-Bosiacka 2002: 176).

Celem niniejszego artykułu jest krótkie przedstawienie wybranych kwestii tłumaczenia tekstów dla Wspólnot Europejskich, które są instytucją ponadnarodową oraz krótka charakterystyka aktów prawa wspólnotowego dotyczących prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz prezentacja najważniejszej terminologii występującej w *Rozporządzeniu Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie* oraz przede wszystkim pokazanie znaczenia aktów prawa wspólnotowego jako tekstów paralelnych, bardzo przydatnych w tłumaczeniu prawniczych tekstów specjalistycznych. Przepisy prawa wspólnotowego publikuje się obecnie w 23 urzędowych językach Wspólnot Europejskich w Dzienniku Urzędowym UE. Większość aktów jest dostępna w wersji elektronicznej we wszystkich językach urzędowych Wspólnoty na stronie internetowej UE <http://eur-lex.europa.eu>.

Rodzaje tłumaczeń tekstów prawnych ze względu na ich późniejsze zastosowanie

W literaturze przedmiotu wyróżnia się zasadniczo trzy rodzaje tłumaczeń prawnych ze względu na ich późniejsze zastosowanie:

- 1) tłumaczenie tekstów w ramach systemu prawnego państwa, w którym obowiązują jednocześnie dwa lub więcej języków urzędowych, np. Szwajcaria, Kanada, Belgia, Finlandia,
- 2) tłumaczenie tekstów prawa międzynarodowego lub ponadnarodowego – tłumaczenie umów i konwencji międzynarodowych oraz aktów prawnych Unii Europejskiej,
- 3) tłumaczenie tekstów prawnych, sporządzonych w ramach systemu prawnego danego państwa w jego języku urzędowym i obowiązujących w tym państwie na inny język, np. tłumaczenie polskich kodeksów i ustaw na język niemiecki (Kjær 1999: 65).

Kjær opisuje obszernie drugi rodzaj tłumaczeń (1999: 66 i nast.). Jej zdaniem tłumaczenie tekstów międzynarodowych i ponadnarodowych aktów prawnych nie jest zadaniem łatwym. Tłumacz w przypadku takich tekstów jest konfrontowany z innymi problemami niż przy tłumaczeniu tekstów prawnych dotyczących prawa krajowego obowiązującego w jednym konkretnym państwie.

Ze względów praktycznych niemożliwe jest jednoczesne sporządzanie wszystkich wersji językowych; większość tekstów stanowi tłumaczenie z angielskiego i francuskiego (które są głównymi językami roboczymi) na pozostałe języki urzędowe państw członkowskich. Zapewnienie zgodności tekstów pod względem treści leży więc w pierwszym rzędzie w rękach tłumaczy. Po przetłumaczeniu teksty te są weryfikowane przez ekspertów – prawników-lingwistów, którzy odpowiadają za harmoni-

zacje sformułowań i terminologii aktów prawnych oraz orzeczeń Trybunału we wszystkich językach Wspólnoty.

Mimo starań tłumaczy i weryfikatorów dochodzi do rozbieżności w poszczególnych wersjach językowych. Poszczególne języki stosują różne środki wyrazu przy opisie otaczającej rzeczywistości, a przy tłumaczeniu tekstów prawnych dochodzi jeszcze fakt, że terminy prawne poszczególnych krajów są częścią ich kultur terminologii prawnej, które z kolei są wyrazem systemu prawnego obowiązującego w danym państwie.

Kjær (1999: 67 i nast.) przywołuje orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości nr 283/81 (CLIFT), w którym czytamy między innymi:

„Porównując dokładnie wszystkie wersje językowe należy pamiętać, że prawo wspólnotowe używa własnej szczególnej terminologii. Ponadto należy podkreślić, że terminy prawne w prawie wspólnotowym nie muszą mieć dokładnie takiej samej treści jaką nadaje się im w różnych prawach krajowych. Przy interpretacji danego przepisu prawa wspólnotowego konieczne jest więc porównanie różnych wersji językowych tego przepisu.”

Stare systemy prawne, takie jak systemy prawa krajowego poszczególnych państw członkowskich, mają rozwiniętą kulturę terminologii prawnej, która ukształtowała się w trakcie ich wieloletnich doświadczeń prawnych. Inaczej jednak jest w przypadku europejskiego (wspólnotowego) systemu prawnego i komunikacji językowej w tym zakresie. Grucza (2004) wskazuje na istotę języków specjalistycznych dotyczących europejskiej integracji i Unii Europejskiej. Europejski (wspólnotowy) system prawny jest czymś nowym we współczesnym świecie i rozwija się na płaszczyźnie ponadnarodowej, tworząc nieznaną dotąd stan rzeczy. Tego nowego świata nie można adekwatnie opisać w starych językach. Na przykład, w nowym kontekście takie wyrazy, jak *państwo*, czy *naród*, nabierają nowego znaczenia (Grucza 2004: 26). Elementy leksykalne nowych języków, których używa się do komunikacji w sprawach integracji europejskiej i działalności Unii Europejskiej, nabierają nowych wartości znaczeniowych przez swoje odniesienie do dynamicznie rozwijającej się rzeczywistości. Komunikacja w tych zakresach odbywa się w nowych językach, które stanowią specyficzne podsystemy (polilekty specjalistyczne) języków narodowych.

Terminy prawne są używane do tworzenia norm prawa krajowego, które jest wyrazem porządku prawnego danego państwa. Przy tłumaczeniu tekstów prawnych rzadko mamy do czynienia z całkowitą ekwiwalencją terminów pochodzących z dwóch lub więcej systemów prawnych. Z reguły między terminami tymi zachodzi ekwiwalencja częściowa lub zerowa. Sytuacja ta wygląda jednak inaczej przy tłumaczeniu tekstów prawa wspólnotowego. Tłumacz unijny musi wiedzieć czy dany termin jest tylko terminem prawa krajowego czy też prawa wspólnotowego, gdzie staje się elementem kultury terminologii prawnej Wspólnoty. Na tym właśnie polega główny problem tłumacza tekstów prawnych EU.

W kontekście tłumaczeń tekstów prawa wspólnotowego zarówno tekst wyjściowy jak i docelowy mają status tekstów autentycznych, a w trakcie przekładu tłumacz nie ma dylematu polegającego na rozstrzygnięciu, czy przekład ma być dostosowany do konwencji języka wyjściowego czy też docelowego, chodzi bardziej o

dostosowanie tekstu do wspólnotowych (unijnych) konwencji tekstowych (Kjær 1999:74 i nast.).

W odniesieniu do tłumaczenia Traktatu Konstytucyjnego z 2004 r., który nie został ratyfikowany, Kielar (1999: 153 i nast.) podkreśla, że autentyczny tekst Traktatu w języku polskim jest „naśladowczy” w stosunku do faktycznego oryginału sporządzonego w języku francuskim czy angielskim i naśladuje on sposoby wyrażania typowe dla języka oryginału. Trzeba tu dodać, że są to już specyficzne języki dotyczące europejskiej integracji i Unii Europejskiej (por. Grucza 2004). Zadaniem tłumacza jest stworzenie tekstu przekładu o analogicznym znaczeniu, co wymaga od niego doskonałej znajomości źródłowego i docelowego języka prawnego. Tłumacz winien dążyć do osiągnięcia poprawności językowej, jednak nie za cenę utraty równowartościowości tekstów autentycznych pod względem merytorycznym (prawnym). Od tłumaczy oczekuje się, że zachowają jedność danego dokumentu międzynarodowego, tworząc autentyczne teksty w różnych językach, wyrażające jednolity zamiar stron.

akty prawa wspólnotowego

Prawo wspólnot europejskich dzielimy na pierwotne (*Primärrecht*), do którego zaliczane są wszystkie traktaty, oraz prawo wtórne (*Sekundärrecht*), na które składają się:

Rozporządzenia (Verordnungen), które można nazwać „ustawami Wspólnot Europejskich” – są one w praktyce instrumentami unifikacji prawa, mają charakter ogólny i abstrakcyjny, obowiązują w całości i są stosowane bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich, jak również do osób fizycznych i prawnych w tych państwach. Wszystkie zaś organy państw członkowskich zobowiązane są do przestrzegania i stosowania rozporządzeń, co oznacza, że nie mogą być one zastępowane przepisami prawa krajowego.

Dyrektywy (Richtlinien) są wydawane przez Parlament, Radę UE lub Komisję Europejską, nie mają odpowiednika w prawie krajowym, są wiążące dla państwa członkowskiego jako do adresata, do którego są kierowane tylko odnośnie do zamierzonego celu, pozostawiają władzom krajowym swobodę wyboru formy i metody osiągnięcia danego celu. Państwa członkowskie są zobowiązane do wydania w określonym terminie przepisów krajowych odpowiadających treści dyrektywy.

Pozostałe akty prawa wtórnego, o mniejszym znaczeniu to *decyzje (Entscheidungen)* i *zalecenia (Empfehlungen)* (Jopek-Bosiacka: 179 i nast.).

Europejskie prawo pracy i ubezpieczeń społecznych

Europejskie prawo pracy i ubezpieczeń społecznych ma duże znaczenie również dla prawa krajowego, obowiązującego w państwach członkowskich. Jak już wspomniano, tylko nieliczne akty prawa wspólnotowego (rozporządzenia) mają bezpośrednie zastosowanie w państwach członkowskich, większość (dyrektywy) podlega tzw. implementacji do prawa krajowego, dlatego często nie jest od razu jasne, że dany przepis krajowego prawa pracy i ubezpieczeń społecznych opiera się na prawie wspólnotowym (Schliemann: XIII i nast.).

Poniżej zamieszczono ważniejsze wspólnotowe akty prawne z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych.

Wersja niemiecka	Wersja polska
Verordnung (EWG) Nr. 1612/68 des Rates vom 15. Oktober 1968 über die Freizügigkeit der Arbeitnehmer innerhalb der Gemeinschaft (Freizügigkeits-VO)	Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty
Verordnung (EWG) Nr. 1408/71 des Rates vom 14. Juni 1971 zur Anwendung der Systeme der sozialen Sicherheit auf Arbeitnehmer und Selbständige sowie deren Familienangehörige, die innerhalb der Gemeinschaft zu- und abwandern (VO Soziale Sicherheit)	Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie
Richtlinie 98/49/EG des Rates vom 29. Juni 1998 zur Wahrung ergänzender Rentenansprüche von Arbeitnehmern und Selbständigen, die innerhalb der Europäischen Gemeinschaft zu- und abwandern	Dyrektywa Rady 98/49/WE z dnia 29 czerwca 1998 r. w sprawie ochrony uprawnień do dodatkowych świadczeń emerytalnych lub rentowych pracowników i osób prowadzących działalność na własny rachunek przemieszczających się we Wspólnocie
Richtlinie 91/533/EWG des Rates vom 14. Oktober 1991 über die Pflicht des Arbeitgebers zur Unterrichtung des Arbeitnehmers über die für seinen Arbeitsvertrag oder sein Arbeitsverhältnis geltenden Bedingungen (Nachweis-RL)	Dyrektywa Rady 91/533/EWG z dnia 14 października 1991 r. w sprawie obowiązku pracodawcy dotyczącego informowania pracowników o warunkach stosowanych do umowy lub stosunku pracy
Richtlinie 94/33/EG des Rates vom 22. Juni 1994 über den Jugendarbeitsschutz (Jugendarbeitsschutz-RL)	Dyrektywa Rady 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych
Richtlinie 89/391/EWG über die Durchführung von Maßnahmen zur Verbesserung der Sicherheit und des Gesundheitsschutzes der Arbeitnehmer bei der Arbeit (Arbeitsschutzrahmen-RL)	Dyrektywa Rady 89/391/EWG z dnia 12 czerwca 1989 r. w sprawie wprowadzenia środków w celu poprawy bezpieczeństwa i zdrowia pracowników w miejscu pracy

Tabela 1. Ważniejsze akty prawa wspólnotowego dotyczące prawa pracy i ubezpieczeń społecznych

Terminologia Rozporządzenia 1408/71

Jak już wspomniano, większość wspólnotowych aktów jest dostępna w wersji elektronicznej we wszystkich językach urzędowych Wspólnoty na stronie internetowej: <http://eur-lex.europa.eu>. Można tam też wybrać dany akt prawny i wyświetlić go w dwóch wersjach językowych obok siebie. Poniżej przedstawimy pokrótce najważniejsze terminy występujące w Rozporządzeniu 1408/71, jest to bowiem przykład wspólnotowego aktu prawnego, który ma bezpośrednie zastosowanie w każdym pań-

stwie członkowskim, co w praktyce oznacza, że tłumacząc teksty i dokumenty, w których znajdują się odwołania do takiego aktu, zawsze musimy używać terminologii stosowanej w autentycznej, w naszym przypadku polskiej i niemieckiej wersji językowej.

Wersja niemiecka	Wersja polska
Arbeitnehmer	pracownik najemny
Selbständige(r)	osoba pracująca na własny rachunek
Beamte(r)	pracownik służby cywilnej
Risiko	zdarzenie (podlegające ubezpieczeniu)
Grenzgänger	pracownik przygraniczny
Saisonarbeiter	pracownik sezonowy
Flüchtling	uchodźca
Familienangehöriger	członek rodziny
Haushaltsangehöriger	członek gospodarstwa domowego
„Wohnort”: der Ort des gewöhnlichen Aufenthalts	„miejsce zamieszkania“ oznacza miejsce stałego pobytu
„Aufenthalt”: der vorübergehende Aufenthalt	„pobyt” oznacza pobyt czasowy
„Rechtsvorschriften”: in jedem Mitgliedsstaat die bestehenden und künftigen Gesetze, Verordnungen, Satzungen und alle anderen Durchführungsvorschriften	„ustawodawstwo” oznacza, w odniesieniu do każdego Państwa członkowskiego, obowiązujące lub przyszłe ustawy, przepisy wykonawcze, postanowienia statutowe oraz wszelkie inne środki wykonawcze
Abkommen über die soziale Sicherheit	Konwencja o zabezpieczeniu społecznym
zuständige Behörde	właściwa władza
Verwaltungskommission	Komisja Administracyjna
„Träger”: in jedem Mitgliedsstaat die Einrichtung oder Behörde, der die Anwendung aller Rechtsvorschriften oder eines Teiles hiervon obliegt.	„instytucja” oznacza, w odniesieniu do każdego Państwa członkowskiego, instytucję lub władze powołane do stosowania całości lub części ustawodawstwa.
Versicherungszeiten	okresy ubezpieczenia
Wohnzeiten	okresy zamieszkania
Leistungen und Renten	świadczenia, emerytury i renty

Powyższe zestawienie zawiera jedynie najważniejsze terminy z Rozporządzenia 1408/71. Bliższa analiza tych terminów wykazuje, że różnią się one w swoim znaczeniu od terminów, które występują w innych tekstach specjalistycznych dotyczących prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz od terminów zawartych w słownikach specjalistycznych, gdzie rzadko znajdziemy odpowiedniki całkowicie zgodne z terminami z Rozporządzenia 1408/71. Taki stan rzeczy ma istotne znaczenie dla tłumacza tekstów specjalistycznych, w których cytowane są fragmenty lub terminy pochodzące z aktów prawa wspólnotowego – nie może on polegać na własnej wiedzy zdobytej przy tłumaczeniu podobnych tekstów specjalistycznych, które dotyczą prawa krajowego, ani tym bardziej na słownikach specjalistycznych, musi w każdym przypadku

odnaleźć autentyczny fragment tekstu lub termin z niego zaczerpnięty i użyć go w swoim tłumaczeniu.

Internetowa międzynarodowa baza terminologiczna IATE

Od 1973 istnieje terminologiczna baza danych opracowywana przez Komisję Europejską – podaje ona odpowiedniki terminów w językach urzędowych i roboczych Wspólnot Europejskich. Baza ta jest ciągle rozwijana, początkowo była dostępna tylko dla tłumaczy i weryfikatorów tekstów unijnych, dziś jest ogólnodostępna w Internecie jako *IATE* – INTER ACTIVE TERMINOLOGY FOR EUROPE pod adresem: <http://iate.europa.eu>. Baza powstała jako bank terminologii *EURODICAUTOM*. Możemy w niej znaleźć dane na temat nazwiska autora (gdy można go zidentyfikować), lub nazwę jednostki, która opracowała termin lub jest za niego odpowiedzialna, źródło pochodzenia terminu, dziedzinę, do której należy termin, definicję terminu oraz ocenę jego autorytatywności (Kierzkowska: 2002: 148).

Wybieramy termin, język źródłowy, język docelowy, oraz dziedzinę wyszukiwania, gdy chcemy lub potrafimy ją sprecyzować. Baza ta może być cenną pomocą dla każdego tłumacza i to nie tylko w tłumaczeniu tekstów o tematyce unijnej, ale także innych tekstów specjalistycznych.

Wnioski

W przypadku tłumaczenia pism urzędowych, dokumentów i innych tekstów prawnych, w których cytowane są fragmenty wspólnotowych aktów prawnych, należy zawsze cytować te fragmenty z odpowiedniej wersji językowej danego aktu (w zależności od kierunku tłumaczenia, polskiej lub niemieckiej) z Dziennika Urzędowego UE – większość tekstów znajduje się w wersji elektronicznej na podanej wyżej stronie internetowej.

Przy tłumaczeniu pism i dokumentów urzędowych oraz innych tekstów prawnych dotyczących prawa krajowego można również skorzystać z tekstów aktów prawa wspólnotowego lub z wielojęzycznej bazy terminologicznej *IATE*, należy jednak pamiętać, że w wielu przypadkach dla określenia pewnych pojęć prawo wspólnotowe stosuje inną terminologię niż prawo krajowe.

Teksty źródłowe i strony internetowe [stan na dzień 20 listopada 2008 r.]

EU-Arbeitsrecht (2008), Beck-Texte im dtv, 3. Auflage. München.

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://iate.europa.eu>

<http://www.ukie.gov.pl/WWW/source.nsf/0/0019CDB28477CB5DC1256E8B003A2642?Open>

Bibliografia

Grucza, F. (2004), „O językach dotyczących europejskiej integracji i Unii Europejskiej i potrzebie ukonstytuowania ogólnej lingwistyki języków specjalistycznych”, w: *Języki specjalistyczne 4 – Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych UW, 9-51.

Jopek-Bosiecka, A. (2006), *Przekład prawny i sądowy*. Warszawa: PWN.

Kjær, A. (1999), „Überlegungen zum Verhältnis von Sprache und Recht bei der Übersetzung von Rechtstexten der Europäischen Union”, w: P. Sandrini (red.), *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. [Forum für Fachsprachen-Forschung. Band 54. H. Kalverkämper (red.)], Tübingen: Gunter Narr Verlag, 63-79.

Kielar, B. Z. (2003), „Językowe i prawne aspekty tłumaczenia tekstu Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, podpisanego w 2004 roku”, w: S. Grucza (red.), *W kręgu teorii i praktyki lingwistycznej. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Jerzemu Lukszynowi z okazji 70. rocznicy urodzin* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 147-156.

Kierzkowska, D. (2002), *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa: Wydawnictwo TEPIS.

Pieńkos, J. (1999), *Podstawy juryslingwistyki*. Warszawa: Wydawnictwo Muza.

Schliemann, H. (2008), „Einführung in das EU-Arbeitsrecht”, w: *EU-Arbeitsrecht (2008)*, Beck-Texte im dtv, 3. Auflage. München., XII-XX.

Wiesiołek, W. (2005), „Kilka uwag o tłumaczeniu tekstów specjalistycznych z zakresu prawa (w tym prawa europejskiego)”, w: *Teksty specjalistyczne w kontekstach zawodowych i tłumaczeniach*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych UW, 70-78.

Weigt, Z. (2002), „Ausgewählte Probleme bei der Interpretation und Übersetzung deutscher und polnischer Fachtexte”, w: Lewandowska-Tomaszczyk, B. M. Thelen (red.) (forthcoming), *Translation and Meaning, Part 6. Proceedings of the Lodz Session of the 3rd International Maastricht-Lodz Duo Colloquium on “Translation and Meaning”, Held in Lodz (Poland), 22 – 24 September 2000*. Maastricht: Maastricht School of Translation and Interpreting, Hogeschool Zuyd, 395-401.

SUMMARY

This article deals with translations of Community legal instruments written in special languages relating to European integration and the European Union. It contains information about the types of Community law instruments and describes basic problems that confront the translator of such texts. In particular the author discusses legal instruments regarding labour law and social security law, and he also presents selected Polish and German terms taken from Regulation (EEC) 1408/71 on the application of social security schemes to employed persons, to self-employed persons and to members of their families moving within the Community. The article contains a list of websites where one can find the texts of Community legal instruments. It also informs about IATE – an online dictionary for European Union terminology, abbreviations and acronyms.

It should be noted that the translator of specialist texts containing references to Community legal instruments or quotations from them should always find the original passages or terms and use them in the process of translation.

TERMINOLOGIA POLSKIEGO, ANGIELSKIEGO I AMERYKAŃSKIEGO PRAWA SPÓŁEK: ORGANY SPÓŁKI

Łucja Biel

Autorka jest adiunktem w Zakładzie Badań nad Przekładem i Komunikacją Międzykulturową w Instytucie Anglistyki Uniwersytetu Gdańskiego oraz czynnym zawodowo tłumaczem przysięgłym. Ukończyła translatorykę na Uniwersytecie Jagiellońskim, School of American Law (Chicago-Kent School of Law i UG) oraz Diploma in English and European Union Law (University of Cambridge). E-mail: anglb@univ.gda.pl.

Kontynuując analizę kontrastywną prawa spółek przedstawioną na łamach *Lingua Legis* nr 15 i 16 (Biel 2007, 2008), gdzie omówiłam nazwy spółek oraz proces ich rejestracji, w niniejszym artykule zajmę się terminologią związaną z organami polskich, angielskich i amerykańskich spółek kapitałowych.

Problemy translacyjne związane z terminologią organów spółki wynikają z naturalnej dla języka prawa nieprzystawalności pojęć między systemami oraz z następujących zjawisk:

Odmienne organizacja *corporate governance* w systemach *common law* (GB, US), które stosują system monistyczny, oraz w systemach *civil law*, które stosują system dualistyczny (PL). W systemach monistycznych wyróżnia się jeden organ administracyjny (zarządzająco-nadzorczy), w systemie dualistycznym – dwa: zarządzający i nadzorczy ze względu na ścisłe rozdzielenie funkcji zarządzających od nadzorczych.

Kodeks spółek handlowych (k.s.h.) stosuje odmienną terminologię dla spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i dla spółki akcyjnej, wyraźnie rozdzielając je pojęciowo. Z kolei prawo angielskie i amerykańskie stosuje w większości jednolitą terminologię dla spółek kapitałowych, oddzielając je terminologicznie od spółek osobowych (Biel 2008). Dodatkowo terminologia amerykańska różni się w poszczególnych stanach; w artykule będę odnosić się do modelowej ustawy o spółkach kapitałowych Revised Model Business Corporation Act (RMBCA), na której wzorowane jest prawo spółek wielu stanów (Clarkson et al. 2009: 773), oraz do ustawy General Corporation Law obowiązującej w stanie Delaware, w którym siedzibę ma ponad 50% amerykańskich spółek giełdowych.

Brak uzusu translacyjnego dla terminów prawa angielskiego i amerykańskiego. Dobrym przykładem jest sam termin *corporate governance*, który obejmuje „standardy dobrego i lojalnego zarządzania przedsiębiorstwem oraz mechanizmy kontroli” (Okolski et al. 2008: 232-233) i najczęściej bywa tłumaczony jako *ład korporacyjny* (Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie), *nadzór korporacyjny* (wytyczne OECD), *nadzór właścicielski* czy *władztwo korporacyjne*.

1. Organ właścicielski

W polskiej terminologii posiadacz udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością nazywa się **wspólnikiem**, a posiadacz akcji w spółce akcyjnej – **akcjonariuszem**. Są to pojęcia funkcjonalnie podobne, choć nieidentyczne: „akcjonariusze, inaczej niż wspólnicy w spółce z o.o., mogą wykonywać swoje prawa korporacyjne

tylko na walnym zgromadzeniu” (Potrzeszcz i Siemiątkowski 2003: 667). Terminu *wspólnik* używa się również na oznaczenie właściciela w spółkach osobowych, w spółce partnerskiej wymiennie z terminem **partner**, z kolei w spółce komandytowej wyróżnia się **komplementariuszy** (wspólników, którzy odpowiadają bez ograniczenia) i **komandytariuszy** (wspólników z ograniczoną odpowiedzialnością). Poniższa tabela przedstawia nazwy właścicieli w polskich spółkach i ich angielskie odpowiedniki w tłumaczeniach kodeksu spółek handlowych.

Tabela 1. Oznaczenie właściciela w polskich spółkach i angielskie odpowiedniki.

Rodzaj spółki	Oznaczenie właściciela	Angielski odpowiednik w tłumaczeniach k.s.h.
Spółka jawna	<i>wspólnik</i>	<i>partner</i>
Spółka komandytowa	<i>wspólnik</i> • <i>komplementariusz</i> • <i>komandytariusz</i>	<i>partner</i> • <i>general partner</i> • <i>limited partner</i>
Spółka partnerska	<i>wspólnik, partner</i>	<i>partner</i>
Spółka komandytowo-akcyjna	<i>wspólnik</i> • <i>komplementariusz</i> • <i>akcjonariusz</i>	<i>partner</i> • <i>general partner</i> • <i>shareholder</i>
Spółka z o.o.	<i>wspólnik</i>	<i>shareholder</i>
Spółka akcyjna	<i>akcjonariusz</i>	<i>shareholder</i>

Termin *wspólnik* w spółce osobowej tłumaczy się jako *partner*, a w odniesieniu do sp. z o.o. – *shareholder* (można również użyć *member/stockholder*), identycznie jak dla spółki akcyjnej. Ten podział pojęciowy zaznaczono w tabeli pogrubioną linią. Odpowiada on rozróżnieniu terminologicznemu funkcjonującemu w prawie angielskim i amerykańskim: w spółkach osobowych *partnerships* są *partners*, w spółkach kapitałowych *companies/corporations* są: *members, shareholders* lub *stockholders*. Czasami spotyka się również luźniejszy związek frazeologiczny: *holder of shares/stock*.

Tabela 2. Oznaczenie właściciela w spółkach angielskich i amerykańskich.

Rodzaj spółki	Oznaczenie właściciela	Odpowiednik polski
Spółki osobowe GB: <i>partnership, limited partnership, limited liability partnership</i>	<i>partner</i>	<i>wspólnik</i>
Spółki kapitałowe GB: <i>unlimited company, private company, public company, company limited by shares/guarantee</i>	<i>member/ shareholder</i>	<i>wspólnik/akcjonariusz</i>
Spółki osobowe US: <i>general partnership, limited partnership, limited liability partnership, limited liability limited partnership</i>	<i>partner</i>	<i>wspólnik</i>
Spółki hybrydowe US: <i>limited liability company, joint stock company</i>	<i>member shareholder</i>	<i>wspólnik</i>

Spółki kapitałowe US: close corporation, professional corporation, publicly held corporation	shareholder/s tockholder	wspólnik/akcjonariusz
--	-----------------------------	-----------------------

W brytyjskiej ustawie Companies Act 2006 (CA2006) na oznaczenie wspólnika lub akcjonariusza w spółkach kapitałowych używa się generalnie terminu *member*, który ma szersze znaczenie niż *shareholder* (*shareholder* występuje wyłącznie w *companies having a share capital*, choć spółki niemające kapitału zakładowego są w gruncie rzeczy rzadkością). W terminologii unijnej dotyczącej spółki europejskiej i spółki prywatnej pojawia się *shareholder*. W terminologii amerykańskiej w spółkach osobowych występuje *partner*, w spółkach hybrydowych, które stanowią formę pośrednią między spółkami osobowymi a kapitałowymi – *member (limited liability company)* i *shareholder (joint stock company)*, a w spółkach kapitałowych w zależności od stanu – *shareholder* (ustawa modelowa RMBCA) lub *stockholder* (Delaware). Wybór polskiego ekwiwalentu dla *member*, *shareholder* i *stockholder* będzie zależał od decyzji tłumacza, czy dana spółka bardziej przypomina spółkę z o.o. (→ *wspólnik*) czy spółkę akcyjną (→ *akcjonariusz*). Z pewnością nie należy tłumaczyć angielskiego terminu *partner* jako *partner* (z wyjątkiem spółek odpowiadających polskiej spółce partnerskiej), a *member* jako *członek spółki* (czy *membership* jako *członkostwo w spółce*), gdyż w polskiej terminologii *członek* odnosi się do zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej. Warto również zwrócić uwagę na:

- joint holder of share (GB) / *joint owner of stock* (US): **współuprawniony z udziału/akcji (w starszej terminologii – współwłaściciel udziału/akcji, Kidyba 2005: 350)**
- minority/majority shareholder: **akcjonariusz (wspólnik) mniejszościowy/większościowy**
- sole member w spółce jednoosobowej (*single member company*, GB): **jedyny wspólnik/akcjonariusz.**

Przejdźmy teraz do omawiania organu właścicielskiego – zgromadzenia, które jest organem uchwałodawczym o najważniejszych kompetencjach (Potrzeszcz i Siemiątkowski 2003: 667). Wspólnicy w sp. z o.o. tworzą *zgromadzenie wspólników*, akcjonariusze w S.A. – *walne zgromadzenie* (skrót WZA). W terminologii brytyjskiej, bez względu na rodzaj spółki kapitałowej, stosuje się jeden termin – *General Meeting*, w terminologii unijnej – również *General Meeting (of Shareholders)*, w terminologii amerykańskiej w zależności od stanu organ właścicielski nazywa się *Shareholders' Meeting/Meeting of Shareholders* (RMBCA) lub *Meeting of Stockholders* (Delaware). Zgromadzenia są zwoływane raz w roku jako zgromadzenie zwyczajne (odpowiednik angielski i amerykański – *annual*) lub nadzwyczajne (*extraordinary* (GB)/*special* (US)).

Tabela 3. Nazwa organu właścicielskiego w spółkach kapitałowych (PL, GB, US).

	Spółki polskie	Spółki angielskie	Spółki amerykańskie
Organ właścicielski	Zgromadzenie wspólników (sp. z o.o.) Walne zgromadzenie (S.A.)	<i>General Meeting</i>	<i>Shareholders' Meeting</i>
Rodzaj zgromadzenia	zwyczajne nadzwyczajne	<i>annual (AGM)</i> <i>extraordinary (EGM)</i>	<i>annual</i> <i>special</i>

W następnej tabeli zestawiono ekwiwalenty powyższych polskich terminów z tłumaczeń k.s.h. Rozbieżności pomiędzy poszczególnymi wersjami są od razu zauważalne.

Tabela 4. Ekwiwalenty zgromadzenia w tłumaczeniach k.s.h.

	Translegis	Zakamycze	Beck
Zgromadzenie wspólników (sp z o.o.)	<i>Meeting of shareholders</i>	<i>Shareholders' meeting</i>	<i>General Meeting</i>
Walne zgromadzenie (S.A.)	<i>General Meeting</i>	<i>General Meeting</i>	<i>General Assembly</i>
zwyczajne nadzwyczajne	<i>ordinary</i> <i>extraordinary</i>	<i>annual</i> <i>extraordinary</i>	<i>ordinary</i> <i>extraordinary</i>

General Meeting występuje w jednych tłumaczeniach jako ekwiwalent *walnego zgromadzenia*, a w innych jako *zgromadzenia wspólników*. Ponadto widać brak konsekwencji w doborze ekwiwalentów: zarówno *General Meeting*, jak i *Meeting of shareholders/Shareholders' meeting* można uznać za ekwiwalenty funkcjonalne ukierunkowane na język docelowy, jednak na odmienne systemy prawne (odpowiednio brytyjski/unijny oraz amerykański), dlatego nie powinny być zestawiane w obrębie jednego tłumaczenia. Wszystkie trzy tłumaczenia generalnie unikają terminologii amerykańskiej, bazując głównie na terminologii brytyjskiej (np. *extraordinary*, a nie *special meeting*), oczywiście z pewnymi modyfikacjami. Na oznaczenie *zwyczajnego zgromadzenia* należałoby użyć konsekwentnie ekwiwalentu funkcjonalnego – *annual meeting*, który wyparł starszą wersję – *ordinary meeting* (Mayson et al. 2006: 446). Z kolei *General Assembly* niepotrzebnie wprowadza „obcość” (niespójna strategia w stosunku do funkcjonalnego *General Meeting*) i jest przykładem interferencji z języka źródłowego. Ten ekwiwalent silnie aktywuje skojarzenia ze Zgromadzeniem Ogólnym ONZ (United Nations General Assembly) lub innymi gremiami politycznymi, natomiast w odniesieniu do spółek handlowych pojawia się głównie w tłumaczeniach greckich, tureckich i polskich (strony www). Trudno zgodzić się z argumentacją Bączkowskiej, która porównując „warstwę konceptualno-semantyczną słowa ‘meeting’ i ‘assembly’” na bazie niespecjalistycznego słownika Collins Dictionary, za trafny uważa dobór ekwiwalentów przez Becka, ponieważ jej zdaniem *assembly*

„wywołuje skojarzenia z większą liczbą osób obecnych na zebraniu, które ma charakter formalny, natomiast ‘meeting’ wydaje się dotyczyć mniej formalnych spotkań i w mniejszym gronie” (2008). *Meeting* i *assembly* należałoby potraktować jako terminy prawne, a nie „słowa” i sięgnąć do ich definicji ustawowej. *Meeting* nie ma nic wspólnego z wielkością grona czy wysokością kapitału zakładowego: w terminologii brytyjskiej, unijnej i amerykańskiej *meeting* oznacza zarówno zgromadzenia wspólników w małych spółkach kapitałowych, jak i walne zgromadzenia akcjonariuszy największych spółek giełdowych. Przykładowo w angielskiej wersji „Dobrych praktyk spółek notowanych na GPW” *walne zgromadzenie* jest tłumaczone jako *general meeting*.

W pierwszej kolejności należy zastanowić się, czy fakt rozróżnienia w polskiej terminologii funkcjonalnie zbliżonych pojęć (‘zgromadzenia wspólników’ od ‘walnego zgromadzenia’) dla dwóch różnych spółek kapitałowych wymaga analogicznego rozróżnienia przy tłumaczeniu na język angielski, który ma jedną nazwę na oznaczenie organu właścicielskiego bez względu na rodzaj spółki. Jopek-Bosiacka, powołując się na § 10 Zasad techniki prawodawczej (tj. „do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami”), dobrze ocenia powyższe rozróżnienie terminologiczne w trzech przekładach (2006: 117). Idąc tym tokiem rozumowania, należałoby również rozróżnić w tłumaczeniu inne funkcjonalnie zbliżone, lecz nieidentyczne pojęcia: ‘wspólnik’ i ‘akcjonariusz’ czy ‘udziały’ i ‘akcje’. Jednak zarówno w trzech tłumaczeniach k.s.h., jak i w praktyce translacyjnej, takiego rozróżnienia się nie stosuje (odpowiednio najczęściej: *shareholder* i *shares*); zatem analogicznie należałoby potraktować *zgromadzenie wspólników* i *walne zgromadzenie*, stosując jeden ekwiwalent funkcjonalny: *General Meeting* (dla odbiorcy brytyjskiego), *General Meeting of Shareholders* (dla odbiorcy unijnego) lub *Shareholders’ Meeting*, *Meeting of Shareholders*, *Meeting of Stockholders* (dla odbiorcy amerykańskiego). Takie rozwiązanie zastosowano m.in. w popularnych przewodnikach dla inwestorów zagranicznych *Doing Business in Poland* (Ernst&Young i PAIIZ, 2007) i *Investing in Poland* (PriceWaterhouseCoopers, 2008) oraz w anglojęzycznych specjalistycznych publikacjach naukowych (np. Dornseifer (red.) 2005, Frankowski (red.) 2008, Maitland-Walker (red.) 2008), w których akurat wybrano *Shareholders’ Meeting* w odniesieniu do obu spółek. Należy podkreślić, że zasady techniki prawodawczej odnoszą się do relacji między pojęciami w obrębie jednego systemu prawnego, a nie między pojęciami z dwóch różnych systemów prawnych.

2. Organ zarządzający i nadzorczy

Jak wspomniano we wstępie, polskie spółki stosują system dualistyczny, natomiast spółki brytyjskie i amerykańskie – monistyczny. W systemach monistycznych istnieje jeden organ administracyjny zwany zarówno w terminologii brytyjskiej, jak i amerykańskiej – board of directors. Z kolei w systemach dualistycznych istnieją dwa odrębne organy administracyjne: **zarząd**, który prowadzi sprawy spółki i ją reprezentuje, oraz **rada nadzorcza**, doradzająca zarządowi i sprawująca nadzór nad działalnością spółki. Członkostwo w obu organach jest oddzielone: członek zarządu nie może być jednocześnie członkiem rady nadzorczej (art. 387 k.s.h.).

Tabela 7. Organy spółki w ujęciu kontrastowym.

	System dualistyczny (two-tier model)		System monistyczny (one-tier model)	
Spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna	Limited company (private/public) (UK)	Corporations (US)
Organ zarządzający	zarząd	zarząd	board of directors	board of directors
Organ nadzorczy	brak organu; rada nadzorcza lub komisja rewizyjna	rada nadzorcza		

Terminy *zarząd* i *rada nadzorcza* mają powszechnie przyjęte ekwiwalenty (tzw. *established equivalents*) – odpowiednio *Management Board* i *Supervisory Board* – nie tylko w trzech tłumaczeniach k.s.h., ale również w anglojęzycznych poradnikach dla inwestorów zagranicznych i w anglojęzycznej literaturze naukowej na temat polskich spółek czy systemu dualistycznego. Kierzkowska podkreśla, że jest to wręcz „europejski uzus translacyjny” (2002: 111). Warto dodać, że *rada nadzorcza* jest niemal zawsze tłumaczona jako *supervisory board*, a ekwiwalent *zarządu* jest nieco mniej stabilny: oprócz zdecydowanie przeważającego *management board* można również spotkać *board of management*, *executive board of management*, *board of executive directors* czy nawet *board of directors*.

Przetłumaczenie **board of directors** jest bardziej problematyczne z powodu braku uzusu. Najczęściej spotykane ekwiwalenty, zapewniające jedynie częściową ekwiwalencję, to:

- *zarząd* – ekwiwalent ukierunkowany na język docelowy, pozbawia *board of directors* funkcji nadzorczych, aktywuje system dualistyczny, implikując istnienie organu nadzorczego. Z drugiej strony łatwo zrozumiały, umożliwia wykorzystanie wiedzy polskiego odbiorcy na temat zarządów. Korzystając z rozróżnienia wprowadzonego przez Kierzkowską (2002), można uznać, że jest to odpowiedni ekwiwalent dla odbiorcy dalekiego.
- *rada nadzorcza* – znacznie rzadziej spotykany ekwiwalent ukierunkowany na język docelowy, pozbawia *board of directors* funkcji zarządczych, aktywuje system dualistyczny, implikując istnienie organu zarządzającego. Członkowie rady nadzorczej mają funkcję zbliżoną do dyrektorów niewykonawczych, o czym mowa poniżej, z kolei członkowie zarządu mają funkcję zbliżoną do dyrektorów wykonawczych (GB) lub istniejącego w obrębie *board of directors* komitetu zarządzającego (*executive committee*) (US). Zatem ekwiwalenty *rada nadzorcza* i *zarząd* odnoszą się jedynie do części pola semantycznego ‘board of directors’.
- *rada dyrektorów* – kalka, sygnalizujący obcość ekwiwalent ukierunkowany na język źródłowy, a więc wyczułający odbiorcę na różnice systemo-

we, lecz w mniejszym stopniu funkcjonalny. Odpowiedni dla odbiorcy bliskiego znającego realia źródłowego systemu prawnego. Radę Dyrektorów ma m.in. Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju oraz niektóre instytucje unijne, lecz wewnętrzny słownik DGT zaleca w przypadku spółek tłumaczenie *board of directors* jako *zarząd*. Ekwiwalent *rada dyrektorów* nie jest w pełni precyzyjny z uwagi na znacznie węższe znaczenie terminu *director* niż *dyrektor* (np. *dyrektor fabryki, hurtowni, centrum handlowego*); jak podkreślają Frommel i Thomson, kontynentalny ‘dyrektor’ odpowiada w języku angielskim terminowi *manager*, a nie *director* (1975: 187). Warto o tym pamiętać i nie tłumaczyć zawsze polskiego terminu *dyrektor* jako *director*, gdyż angielski *director* oznacza członka organu *board of directors*.

Wybór jednego z powyższych ekwiwalentów oznacza często wybór „mniejszego zła” w danym kontekście. Z uwagi na wagę pojęcia ‘*board of directors*’ i jego wysoką frekwencyjność możemy się spodziewać wypracowania w stosunkowo niedługim czasie uzusu translacyjnego. Wygląda na to, że obecnie zmierza on w kierunku *zarządu*. Z kolei w terminologii unijnej dotyczącej spółki europejskiej SE i europejskiej spółki prywatnej SPE na oznaczenie organu w systemie monistycznym używa się terminu *administrative board/organ*, będącego odpowiednikiem angielskiej ‘*board of directors*’. W polskich tłumaczeniach *administrative board* występuje jako *rada administracyjna* i być może to ten ekwiwalent będzie z czasem powszechnie stosowany.

Spółki z o.o., których kapitał zakładowy jest wyższy niż 500 tys. PLN, a liczba wspólników większa niż 25, mają obowiązek powołania rady nadzorczej lub **komisji rewizyjnej** (art. 213 k.s.h.). Kompetencje rady nadzorczej są szersze – jest to organ wykonujący stały nadzór nad działalnością spółki, z kolei komisja rewizyjna jest organem kontrolnym, a nie nadzorczym. Jak podkreśla Kidyba et al., samo pojęcie ‘nadzór’ jest szersze niż ‘kontrola’: „obejmuje bowiem kontrolę i dodatkowo uprawnienia do podejmowania decyzji wiążących kontrolowanego (...) oraz czynności określonych w przepisach prawa” (2005: 548). Komisja rewizyjna sprawuje doraźną kontrolę (która może być jednak rozszerzona), zajmując się przede wszystkim oceną rocznych sprawozdań i wniosków zarządu dotyczących podziału zysku lub pokrycia straty (Okolski et al. 2008: 259). W Tabeli 8 zamieszczono ekwiwalenty tego terminu.

Tabela 8. Angielskie ekwiwalenty terminu *komisja rewizyjna* w tłumaczeniach k.s.h.

	Translegis	Zakamycze	Beck
Komisja rewizyjna	<i>audit commission</i>	<i>auditors' committee</i>	<i>audit committee</i>

Termin *audit committee* występuje w terminologii brytyjskiej i amerykańskiej, jednak ma inne znaczenie. W amerykańskich spółkach publicznych jest obligatoryjnym komitetem powoływanym w ramach *board of directors*, w skład którego wchodzi głównie niezależni dyrektorzy niewykonawczy, a którego zadaniem jest wybór biegłych rewidentów do zbadania sprawozdań finansowych, nadzorowanie audytu i zapewnienie jego obiektywności (Mallin 2007: xviii, również ustawa Sarbanes-Oxley

2002). Co ciekawe, to rozwiązanie zostało przeszczepione na grunt polski jako **komitet audytu**, którego powołanie w ramach rady nadzorczej spółki publicznej jest zalecane m.in. przez „Dobre praktyki spółek notowanych na GPW 2007”. W skład komitetu „powinien wchodzić co najmniej jeden członek niezależny od spółki i podmiotów pozostających w istotnym powiązaniu ze spółką, posiadający kompetencje w dziedzinie rachunkowości i finansów”. W wersji angielskiej komitet audytu tłumaczony jest właśnie jako *audit committee*, dlatego należałoby użyć innego ekwiwalentu na *komisję rewizyjną*, której zadania są inne. Termin *komisja rewizyjna* nie ma bezpośredniego odpowiednika w systemie anglosaskim, uzasadnione są więc próby sygnalizowania obcości poprzez modyfikacje w formie *audit commission* lub *auditors' committee*. Innego zdania jest Bączkowska (2008), która twierdzi, że *audit committee* jest bliższy „znaczeniu konceptualno-semantycznemu” komisji rewizyjnej, jednak jej argumentacja opiera się na trzech fundamentalnych błędach: 1. nieuwzględnieniu istnienia komitetów audytu; 2. twierdzeniu w oparciu o art. 385, że komisja rewizyjna w spółkach publicznych ma co najmniej pięciu członków [komisje rewizyjne są powoływane w sp. z o.o., a art. 385 dotyczy przecież składu rady nadzorczej w S.A.]; 3. autorka niedokładnie sprawdziła ekwiwalent Zakamycze – nie jest to „auditor's committee” lecz „auditors' committee”, co kwestionuje całą argumentację, iż ekwiwalent Zakamycze budzi skojarzenia „o istnieniu kontrolera o nadrzędnym znaczeniu, który to następnie zwołuje, czy też wybiera, pozostałych członków komisji”. Zresztą w tej publikacji naukowej zaskakują liczne błędy merytoryczne, jak i sam fakt powoływania się na ustawę z 1985 r., która została zastąpiona w roku 2006 ustawą kodyfikującą brytyjskie prawo spółek.

Kolejnym interesującym terminem jest **officer**, który bywa czasami błędnie tłumaczony jako *urzędnik* lub *oficer* spółki; przykładowo w podręczniku *Prawo amerykańskie* prof. Tokarczyka *officers* występują jako „urzędnicy” w „korporacjach” (2006: 176). Termin ten oznacza osobę pełniącą funkcję kierowniczą w spółce i ma szersze znaczenie niż *director*, gdyż nie każdy *officer* jest członkiem *board of directors*. W terminologii brytyjskiej *officer* obejmuje *directors*, *managers* i *secretary* (s. 1121, CA2006); w spółkach amerykańskich *officers* są powoływani przez *board of directors* i z reguły obejmują co najmniej: *president*, *vice presidents*, *secretary* i *treasurer* (Clarkson et al. 2009: 800). Zatem tłumaczenie *officer* jako członka zarządu może być w wielu kontekstach zbyt restrykcyjne, lepszym odpowiednikiem będzie *członek kierownictwa/wyższej kadry kierowniczej*, a dla liczby mnogiej – *kierownictwo* lub *(wyższa) kadra kierownicza*.

Jak podkreśla Mallor et al. (2004: 935), **president** jest funkcją honoryfikatywną, dającą w rzeczywistości niewielkie uprawnienia, która sprowadza się głównie do przewodniczenia (*presiding officer*) na zgromadzeniach wspólników/akcjonariuszy lub posiedzeniach *board of directors*. Dopiero w połączeniu ze stanowiskiem dyrektora generalnego/naczelnego, np. *general manager* czy **chief executive officer** CEO, *president* zyskuje szerokie uprawnienia do zawierania umów i dokonywania innych czynności w imieniu spółki (2004: 935). Ta funkcja może być również łączona z przewodnictwem *board of directors* (np.: *John Smith, chairman, president and CEO*).

Przykładem *officer* jest **secretary** of the company/corporation – sekretarz spółki, którego nie należy mylić z sekretarką. Aby pełnić to stanowisko, trzeba mieć wysokie kwalifikacje, np. w spółkach brytyjskich może być wymagane wykształcenie prawnicze (*barrister, advocate, solicitor*) lub przynależność do organizacji zrzeszających biegłych rewidentów (*chartered accountants, chartered certified accountants*). Sekretarz zajmuje się sprawami administracyjnymi, prowadzi rejestry, sporządza protokoły ze zgromadzeń wspólników/akcjonariuszy i posiedzeń board of directors, wysyła zawiadomienia o zgromadzeniach i posiedzeniach, a w systemie brytyjskim może również zawierać określone umowy i składać oświadczenia w imieniu spółki (por. Dine 2005: 80, Mallor et al. 2004: 935). Słownik PWN-Oxford tłumaczy *company secretary* jako *dyrektor finansowy przedsiębiorstwa*, co w świetle wyżej określonych kompetencji sekretarza należy uznać za błąd. Bliższym odpowiednikiem *dyrektora finansowego*, oprócz *chief financial officer CFO*, jest amerykański **treasurer**, również klasyfikowany jako *officer*, który odpowiada za finanse przedsiębiorstwa (Mallor et al. 2004: 935).

Wyróżnia się następujące kategorie dyrektorów:

- **shadow director** (*dyrektor nieformalny, dyrektor nieoficjalny*) – osoba, która chociaż formalnie nie jest dyrektorem, wydaje dyspozycje innym dyrektorom: „a person in accordance with whose directions or instructions the directors of the company are accustomed to act” (s. 250, CA2006).
- **alternate director** (*zastępca dyrektora, dyrektor zastępczy*) – osoba wyznaczona przez dyrektora do udziału w posiedzeniach board of directors i wykonywania prawo głosu, jeżeli dyrektor nie może uczestniczyć w posiedzeniu osobiście.
- **executive director** (*dyrektor wykonawczy*) – dyrektor, który jest z reguły pełnoetatowym pracownikiem spółki: „typically devotes his or her whole working time to the company ... and has a significant personal interest in the company as a source of income” (Mayson et al. 2006: 499).
- **non-executive director** (NED – *dyrektor niewykonawczy*) – jest na ogół dyrektorem niezależnym, który nie jest pracownikiem spółki, otrzymuje stosunkowo niewielkie wynagrodzenie, pełniąc funkcję doradczą i nadzorczą (Birds et al 2004: 337). Podobne rozróżnienie występuje w terminologii amerykańskiej, w której członkowie board of directors będący również *officers* nazywają się **inside directors**, z kolei członkowie niepełniący żadnych stanowisk kierowniczych nazywają się **outside directors** (Clarkson et al. 2009: 799).

W ostatniej tabeli zestawiono podstawową angielską i polską frazeologię związaną z członkami organów: board of directors i zarząd oraz rada nadzorcza (RN).

Tabela 9. Frazeologia związana z członkami organów zarządzających i nadzorczych.

<i>chairman/chairperson of the Board</i>	<i>prezes zarządu</i> <i>przewodniczący RN</i>
<i>meeting of the Board</i>	<i>posiedzenie zarządu/RN</i>
<i>to make appointment, to appoint a director</i>	<i>powołać członka zarządu/RN</i>

<i>to elect/reelect</i> <i>to constitute, to name</i>	
<i>hold office, serve as a director</i>	<i>pełnić/sprawować funkcję członka</i>
<i>term of office (expires)</i>	<i>kadencja (upływa)</i>
<i>a director resigns his office</i>	<i>członek składa rezygnację</i>
<i>rotation (retire by rotation)</i> *w przypadku częściowego odnawiania składu <i>board of directors</i> ustępujący członkowie mogą ubiegać się o ponowne powołanie	<i>częściowe odnawianie zarządu (ustąpienie członka w drodze losowania lub według starszeństwa wyboru)</i>
<i>revoke appointment, remove from office</i> ~ <i>for cause</i> ~ <i>with or without cause</i>	<i>odwołać członka</i> ~ <i>z ważnego powodu</i>
<i>disqualified/disqualification</i>	<i>uznany orzeczeniem sądowym za niezdolnego do pełnienia funkcji</i>

Termin *kadencja*, czyli okres sprawowania funkcji przez członka zarządu, nie jest równoznaczny z *mandatem*, który stanowi „uprawnienie (upoważnienie) do pełnienia funkcji członka zarządu, będące skutkiem powołania w skład zarządu”; mandat *wygasa* w wyniku *upływu* kadencji (Okolski et al. 2008: 304).

Pakiety wynagrodzeń dyrektorskich (**remuneration** packages/emoluments) są regulowane przez kontrakty menadżerskie (*service contracts*). Mogą one obejmować: wynagrodzenie zasadnicze (*basic salary*), premię (*bonus*), opcje na akcje (*stock options*), długoterminowe programy motywacyjne (*long-term incentive plans*, LTIP), świadczenia emerytalne (*pension*), inne świadczenia (*benefits*) czy prawo do udziału w zysku spółki (*profit sharing*), jak i rekompensatę za utratę stanowiska (*compensation for loss of office*) oraz odprawę (*severance pay*).

Na zakończenie przytoczę bardzo trafną uwagę Jopek-Bosiackiej (2006: 134): „W zakresie stosowanej terminologii, pomimo ogromnych nieraz różnic między systemem anglosaskim a systemem polskim, tam gdzie to możliwe należy odwoływać się do analogicznych instytucji prawa anglosaskiego bądź polskiego, w zależności od kierunku tłumaczenia. W przeciwnym razie narazimy się jako tłumacze na zarzut braku profesjonalizmu.”

Wykaz aktów prawnych

General Corporation Law of the State of Delaware. Title 8
http://delcode.delaware.gov/title8/c001/index.shtml#P-1_0.

Kodeks Spółek Handlowych. Polish Commercial Companies Code. (2006).
Wyd. 4. Tł. K. Michałowska. C.H. Beck.

Kodeks Spółek Handlowych. Polish Code of Commercial Partnerships and Companies. (2004). CD-ROM. Tepis/Rzeczpospolita. Tł. E. Gołębiowska, A. Setkowicz-Ryska.

Kodeks Spółek Handlowych. Code of Commercial Companies. (2004). Wyd. 2.
Tł. R. Bem, E. Kucharska, J. Marynowicz, A. Mączka.

Companies Act 2006;

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/pdf/ukpga_20060046_en.pdf
Companies (Tables A to F) Regulations 1985 as amended by SI 2007/2541 and SI 2007/2826.

Revised Model Business Corporation Act 2003
www.abanet.org/buslaw/library/onlinepublications/mbca2002.pdf

Bibliografia

Bączkowska, A. (2008), „*Corporate Governance* w polskiej, europejskiej i angielskiej spółce handlowej: porównanie systemów prawnych i kwestii terminologicznych w przekładzie polsko-angielskim *Kodeksu Spółek Handlowych*“, w: A.S. Dyszak (red.), *Linguistica Bidgostiana* 5. Bydgoszcz: UKM, 15.02.09,

http://abscience.org/mojeartykuly/documents/Rada_Nadzorcza.doc.

Biel, Ł. (2007), „Analiza porównawcza nazw spółek w prawie polskim, angielskim i amerykańskim w wybranych słownikach”, *Lingua Legis*, nr 15, 65-74.

Biel, Ł. (2008), „*Memorandum of Association: Terminologia związana z zawiązaniem i rejestracją spółki company limited by shares*”, *Lingua Legis*, nr 16, 10-23.

Birds, J. et al. (2004), *Boyle & Birds' Company Law*. Wyd. 5. Bristol: Jordans Ltd.

Clarkson, K. W. (2009), *Business Law Text and Cases. Legal, ethical, global, and e-commerce environments*. Wyd. 11. South-Western Cengage Learning.

Dine, J. (2005), *Company Law*. Wyd. 5. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Frommel, S.N., J.H. Thompson (red.) (1975), *Company Law in Europe*. London: Kluwer Deventer.

Jopek-Bosiacka, A. (2006), *Przekład prawny i sądowy*. Warszawa: PWN.

Kierzkowska, D. (2002), *Tłumaczenia prawnicze*. Warszawa: Tepis.

Kidyba, A. (2005), *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*. Wyd. 4. Warszawa: C.H. Beck.

Mallin, Ch.A. (2007), *Corporate Governance*. Oxford: OUP.

Mallor, J., A. J. Barnes, T. Bowers, A. W. Langvardt (2004), *Business Law. The Ethical, Global, and E-Commerce Environment*. Wyd. 12. Boston: McGrawHill Irwin.

Okolski, J. (red.) (2008), *Prawo handlowe*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

Mayson, S. W., D. French, Ch. Ryan (2006), *Mayson, French and Ryan on Company Law 2006-07*. Wyd. 23. Oxford: OUP.

Potrzeszcz, R., T. Siemiątkowski (red.) (2003), *Komentarz do Kodeksu spółek handlowych. Spółka akcyjna i przepisy karne*. Tom 1. Warszawa: LexisNexis.

Tokarczyk, R. (2006), *Prawo amerykańskie*. Kraków: Zakamycze.

SUMMARY

This paper discusses major terminology connected with governing bodies in Polish, UK and US companies. The analysis is based on the Polish Code of Commercial Partnerships and Companies, the UK's Companies Act 2006, and the US Revised Model Business Corporation Act and the General Corporation Law of the State of Delaware. First, types of members of the company/corporation and general meetings are discussed. The real difficulty lies in the Polish terminological distinction between the general meetings in private and in public companies

(*zgromadzenie wspólników v walne zgromadzenie*), which leads to the question of whether it should be maintained when translating such terms into English. It is argued that it should not, as in the case of other related pairs *udziały/akcje* and *wspólnik/akcjonariusz*. Thereafter, corporate governance systems are examined: the US and UK company law applies a one-tier system with a unitary board (*board of directors*), while Polish company law applies a two-tier system with the dual board (*zarząd* and *rada nadzorcza*). These conceptual distinctions underlie the incongruity of terms connected with the governing bodies.

FORMA I TREŚĆ TESTAMENTU W PRAWIE POLSKIM I FRANCUSKIM

Ewa Betańska

Autorka jest absolwentką Nauczycielskiego Kolegium Języka Francuskiego UW, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz Interdyscyplinarnego Podyplomowego Studium Kształcenia Tłumaczy Prawniczych i Sądowych ILS UW (2006). Obecnie jest doktorantką na Wydziale Neofilologii UAM w Instytucie Językoznawstwa w Poznaniu.

Testament jako akt „ostatniej woli” (łac. *ultima voluntas*) funkcjonował w prawie rzymskim, a jego forma i treść na przestrzeni wieków ulegała licznym transformacjom. Niezmiennym do dziś pozostaje charakter tej jednostronnej czynności prawnej (*acte juridique unilatéral*). Dokonuje się jej na wypadek śmierci (łac. *mortis causa*) co oznacza, że wywołuje skutki prawne dopiero po śmierci testatora, jest czynnością odwołałną w całości lub części, a jej formę określono przepisami ustawowymi. Niedopełnienie wymogów formalnych skutkuje nieważnością testamentu. Ścisłe osobisty charakter testamentu wyraża się w ustawowym zakazie jego sporządzania oraz odwoływania przez przedstawiciela.

Termin *testament* z punktu widzenia prawa posiada dwa znaczenia. Po pierwsze oznacza czynność prawną, przez którą osoba fizyczna określa losy swojego majątku na wypadek śmierci; po drugie oznacza dokument, w którym zawarte zostaje oświadczenie woli testatora (Skowrońska-Bocian 1997: 63).

Zgodnie z art. 941 k.c. w polskim systemie prawnym rozporządzić majątkiem można jedynie w testamencie. Prawo francuskie, oprócz testamentu, dopuszcza również inne sposoby regulacji na wypadek śmierci (*à cause de mort*). Są to umowa dziedziczenia (*pacte sur succession future*, *pacte successoral*) oraz darowizna (*donation entre vifs*), które razem z testamentem tworzą *les libéralités* (art. 893 C.civ.), czyli rozporządzenia pod tytułem darmym, tłumaczone przez słowniki prawnicze jako „przysporzenia”.

Dawne formy testamentu

Najstarsze rzymskie testamenty, według *ius civile* można było sporządzić tylko publicznie i to w szczególnych okolicznościach: w czasie pokoju przed zgromadzeniem ludowym, które w tym celu zbierało się zaledwie dwa razy w roku (*testamentum calatis comitiis*) i w czasie wojny przed gotowym do boju oddziałem (*testamentum in*

procinctu). Obydwie formy były nieprzydatne w nagłej potrzebie i wyszły z użycia jeszcze przed końcem republiki (27 r. p.n.e.) (Kolańczyk 1976: 471). W czasach Gaiusa (II w. n.e.) testament mancypacyjny jako akt prywatny był jedyną formą testamentu według *ius civile*. Wolę testatora zapisywano na tabliczkach woskowych, które zamknięto i opieczętowywano, a następnie testator wręczał je powiernikowi. W okresie dominatu (284-476 r. w zachodniej części państwa, w części wschodniej, aż do śmierci Justyniana w r. 565) powstawały nowe i bardziej urozmaicone formy testamentu: publiczne i prywatne, pisemne i ustne. Testament według konstytucji Teodozjusza II i Walentyniana III z 439 r. przewidywał trzy elementy (*testamentum tripertitum*): z dawnego *ius civile* – jednoczesną obecność uczestników, z prawa pretorskiego – siedmiu świadków i obowiązek opieczętowania oraz z prawa cesarskiego – podpisy testatora i świadków.

W roku 446 Walentynian III zapoczątkował formę, której używamy do dziś, tzw. testament holograficzny (*per holographam scripturam*), własnoręcznie napisany i podpisany przez testatora, bez potrzeby świadków.

Szczególne formy testamentów obejmowały testament żołnierza (*testamentum militis*) i testamenty sporządzane np. w czasie zarazy, co do których obowiązywały złagodzone wymogi formalne, a także testamenty sporządzane np. przez niewidomego lub niepiśmiennego o obostrzonych wymogach co do formy (wymóg dodatkowego świadka).

Współczesne formy testamentu w prawie polskim i francuskim

Wzorując się na prawie rzymskim, zarówno ustawodawca polski jak i francuski wyróżnił dwie kategorie testamentów: zwykłe (*testaments ordinaires*) i szczególne (*testaments privilégiés*).

Do testamentów zwykłych, w prawie polskim, zaliczamy testament holograficzny (art. 949 k.c.), notarialny (art. 950 k.c.) i allograficzny (art. 951 k.c.). Analogiczne przepisy regulujące wymogi formalne francuskich testamentów zwykłych znajdują się w *Code civil*. Art. 970 dotyczy *testament olographe*, art. 971 – *testaments fait par acte public*, a art. 976 reguluje *testament dans la forme mystique*.

Przesłanki ważności testamentu holograficznego (*testament olographe*) pozostały niezmiennie od 446 r. i obejmują własnoręczne pismo testatora w całości dokumentu, opatrzenie datą oraz złożenie podpisu.

Testamentem notarialnym nazywamy testament sporządzony w formie aktu notarialnego. Jego odpowiednikiem w prawie francuskim jest *testament fait par acte public*, określane również jako *testament authentique*.

Testamentem allograficznym jest ustne oświadczenie woli przez spadkodawcę wobec odpowiedniej osoby urzędowej i dwóch świadków, które spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia, a następnie odczytuje spadkodawcy w obecności świadków. Konieczną przesłanką ważności tego testamentu jest jego podpisanie przez wszystkie obecne przy jego sporządzaniu osoby, czyli spadkodawcę, osobę urzędową i świadków.

Znany prawu francuskiemu *testament mystique* (testament tajemny) nie jest odpowiednikiem polskiego testamentu allograficznego, stanowi raczej jeszcze jedną,

inną formę testamentu zwykłego. Spadkodawca składa u notariusza w obecności dwóch świadków zamkniętą i zapieczętowaną kopertę z zapewnieniem, że w środku znajduje się osobiście spisana lub przez niego potwierdzona, ostatnia wola (*dernière volonté*). Jej treść pozostaje znana wyłącznie testatorowi, a notariusz nie może sprawdzić, czy zostały dopełnione wszystkie wymogi dotyczące formy testamentu. Tym samym nie ma pewności, czy złożony u notariusza dokument jest ważny. Ze względu na tę niedogodność, *testament mystique* jest w praktyce rzadko stosowany.

Testamenty szczególne, polski ustawodawca uregulował w art. 952-954 k.c., *Code civil* tej tematyce poświęcił art. 981-996.

W obu omawianych systemach prawnych występuje testament wojskowy, który może być sporządzony tylko w czasie wojny lub mobilizacji albo przebywania w niewoli (art. 954 k.c.). Przepisy regulujące francuski *testament militaire* znajdują się w art. 981-984 *C.civ.*

Art. 953 k.c. mówi o testamencie sporządzonym na polskim statku morskim lub powietrznym. Przesłanką do skorzystania z tej formy testamentu jest podróż. Testator oświadcza swoją wolę wobec dowódcy statku lub jego zastępcy w obecności dwóch świadków. Po spisaniu woli spadkodawcy z podaniem daty sporządzenia pisma i po jego odczytaniu w obecności świadków, testament podpisują wszyscy obecni (spadkodawca, świadkowie, dowódca statku lub jego zastępca). W przypadku niemożności złożenia podpisu przez spadkodawcę, należy podać jej przyczynę.

W prawie francuskim o możliwości sporządzenia testamentu w formie szczególnej podczas podróży morskiej, postoju w porcie, lecz bez możliwości zejścia na ląd, jak również podczas podróży lądowej, mowa jest w art. 988 *C.civ.* W obecności dwóch świadków, na statku państwowym przed *officier d'administration* lub *commandant*, a na innych statkach przed *capitaine*, *maître* bądź *patron* w obecności ich zastępcy można rozporządzić swoim majątkiem na wypadek śmierci, z zastrzeżeniem, że testament taki pozostanie ważny, jeżeli spadkodawca umrze na morzu lub w ciągu 3 miesięcy od zejścia na ląd w miejscu gdzie nie istniała możliwość ponownego sporządzenia testamentu w formie zwykłej (art. 994 *C.civ.*).

Testament ustny nie posiada odpowiednika wśród francuskich *testaments privilégiés*. Aby skorzystać z tej formy testamentu musi zaistnieć przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 952 § 1 k.c.: obawa rychłej śmierci spadkodawcy; zachowanie zwykłej formy testamentu nie jest możliwe lub jest znacznie utrudnione. Spadkodawca oświadcza swoją wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków. Konieczną przesłanką ważności tego testamentu jest stwierdzenie jego treści, to znaczy jej spisanie przed upływem roku od sporządzenia (art. 952 § 2) lub – w razie gdy treść nie została w powyższy sposób stwierdzona – zgodne zeznania świadków złożone przed sądem w terminie sześciu miesięcy od otwarcia spadku (art. 952 § 3).

Szczególnym testamentem przewidzianym w prawie francuskim, który można uznać za testament ustny sporządzony w obawie rychłej śmierci jest testament sporządzony w miejscu, z którym wszelka łączność została przerwana (*testament fait dans un lieu avec lequel toute communication est interrompue*). Ustawodawca precyzuje, iż chodzi tu o miejsca, w których wystąpiły przypadki zachorowań na dżumę lub jaką-

kolwiek inną chorobę zakaźną. Wówczas testament można sporządzić przed sędzią *tribunal d'instance* lub jednym z miejscowych urzędników państwowych (*un des officiers municipaux de la commune*) w obecności dwóch świadków.

Na mocy Konwencji Waszyngtońskiej z 26 października 1973 r., która we Francji weszła w życie 1 grudnia 1994 r. istnieje możliwość sporządzenia testamentu międzynarodowego (*testament international*). Z tej formy aktu ostatniej woli może skorzystać cudzoziemiec mieszkający we Francji, Francuz przebywający za granicą lub osoba posiadająca majątek na terytorium różnych państw. Dokument można spisać w dowolnym języku, a jego treść utrzymać w tajemnicy (*secret*). Wzór uwierzytelnienia (*attestation*) powyższego testamentu zawiera art. 10 Aneksu do Konwencji.

Treść testamentu

Przystępując do tłumaczenia treści testamentu powinniśmy mieć świadomość, że dyspozycje spadkodawcy w nim zawarte mogą być sformułowane nieprecyzyjnie, wówczas powstanie konieczność ich interpretacji przez sąd. Art. 948 § 1 k.c. nakazuje tak interpretować wolę zmarłego, żeby została w możliwie najpełniejszy sposób ustalona i zrealizowana. Jednocześnie niedopuszczalne jest uzupełnianie treści testamentu w drodze wykładni (Skowrońska-Bocian 1997: 73). A my, na nasz użytek możemy dodać, że nie wolno również jej uzupełniać w procesie tłumaczenia. Należy być więc szczególnie ostrożnym i dążyć do tego, aby treść testamentu, również ta nielogiczna i niespójna w każdym najmniejszym szczególe odpowiadała oryginałowi.

W przypadku gdy treść testamentu, jako czynności prawnej, będzie spreczna z ustawą i zasadami współżycia społecznego lub będzie miała na celu ominięcie ustawy, spowoduje to nieważność testamentu, jak każdej innej czynności prawnej.

Przejdźmy teraz do porównania i omówienia treści przykładowych testamentów – w języku polskim i francuskim.

Warszawa, dnia 13 lutego 2007 r.

TESTAMENT

Ja, niżej podpisana Wanda Lipska, z domu Kamińska, córka Józefa i Ewy, ur. 18 grudnia 1945 roku w Kielcach, zamieszkała w Warszawie przy ul. Złotej 12 m. 9, będąc w pełni świadoma, na wypadek mojej śmierci sporządzam własnoręcznie niniejszy testament i do spadku po mnie powołuję moje dzieci: Jana Lipskiego i Barbarę Smoleń, którzy dziedziczyć mają cały mój majątek w równych częściach.

Męża mojego Zenona Lipskiego wydziedziczam i pozbawiam zachowku, gdyż uporczywie nie dopełniał obowiązków rodzinnych porzucając mnie i nie łożąc na utrzymanie dzieci.

Zapisuję mojemu długoletniemu przyjacielowi - obywatelowi Hiszpanii p. Lopez Ignacio Navarro, zamieszkałemu

w Walencji, 150 000 (sto pięćdziesiąt tysięcy) złotych i zobowiązuję moich spadkobierców Jana Lipskiego i Barbarę Smoleń do wypłacenia tej kwoty p. Lopez Ignacio Navarro w terminie jednego roku od otwarcia testamentu.

Wanda Lipska

TEPIS-JP-18

Ceci est mon testament

Je soussigné Pierre Dubois, né le 17 juin 1934 à Paris, demeurant 4, Avenue de Victor Hugo à Paris déclare par la présente prendre en vue de mon décès les dispositions suivantes :

J'institue pour légataire universel M. Jean-Jacques Dubois mon fils, demeurant à la même adresse . Il recueillera donc la totalité de mes biens meubles et immeubles présents et à venir qui composeront ma succession au jour de mon décès. En cas de prédécès de M. Jean- Jacques Dubois, ou de renonciation ou pour toute autre cause, la succession sera dévolue à ses enfants selon les règles de la représentation légale et de la dévolution légale des biens.

En outre, je lègue à titre particulier à M. Gérard Petit demeurant à Marseille. mon appartement sis à Marseille 23, rue des Iris.

Cet acte révoque tous les testaments faits antérieurement.

Écrit en entier, daté et signé de ma main.

À Paris, le vingt-neuf avril deux mille trois

Pierre Dubois

Zarówno forma, jak i treść obu testamentów wykazują wiele cech wspólnych. Dokument polski rozpoczyna się od słowa *TESTAMENT*, francuski zaś od słów: *Ceci est mon testament*. Zgodnie z wymogami k.c. i C.civ. dla testamentu zwykłego holograficznego (*olographe*), oba dokumenty powinny być napisane pismem ręcznym. Formułą potwierdzającą własnoręczne spisanie testamentu wyrażoną słowami ...sporządzam własnoręcznie niniejszy testament umieszcza się w pierwszym zdaniu polskiego testamentu. W dokumencie francuskim, analogiczne stwierdzenie *Écrit en entier, daté et signé de ma main* należy do formułek kończących testament. Poniżej, zapisuje się już tylko datę w całości słownie. W testamencie polskim datę umieszczamy na początku dokumentu, po prawej stronie.

Własnoręczny podpis testatora wyrażający aprobatę treści ostatniej woli, w obu przypadkach, znajduje się na końcu pisma.

Zgodnie z normami prawa polskiego i francuskiego, ważny testament może sporządzić tylko jedna osoba fizyczna i może to zrobić tylko osobiście. Oba testamenty rozpoczynają się więc od słów: Ja, niżej podpisany(a) ... (Je soussigné(e) ...).

W testamencie polskim i francuskim testator podaje swoją datę urodzenia, gdyż wiek determinuje zakres posiadanej zdolności testowania. Zgodnie z prawem polskim, osoba która ukończyła 18 lat lub przed ukończeniem tego wieku zawarła związek małżeński oraz nie została ubezwłasnowolniona, a także nie ustanowiono dla niej doradcy tymczasowego (art. 549 k.p.c.), posiada pełną zdolność do czynności prawnych, a zatem również zdolność testowania. W prawie francuskim *état de tester* uzyskuje się po ukończeniu lat 16, jednakże przed osiągnięciem pełnoletności, będąc *non émancipé*, można rozporządzić jedynie połową dóbr, „którymi prawo pełnoletniemu rozporządzać pozwala” (art. 904 C.civ. w tłumaczeniu F.K. Szaniawskiego).

Sądem spadku jest sąd, w którego okręgu zmarły spadkodawca miał ostatnio miejsce zamieszkania, dlatego też oba testamenty zawierają sformułowanie: ...zamieszkały(a) w ... przy ul... (demeurant...).

Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, pod wpływem błędu, pod wpływem groźby (art. 945 k.c.). Także w prawie francuskim, „aby uczynić testament, trzeba być zdrowym na umyśle” (art. 901 C.civ.). Testator oświadcza, iż sporządził testament będąc w pełni świadomy (a)...(manifestant une volonté lucide).

... na wypadek mojej śmierci... (en vue de mon décès) to sformułowanie zawarte w obu dokumentach potwierdza, że pismo jest testamentem, czyli szczególną czynnością prawną *mortis causa*, a zatem nie wywołuje żadnych skutków prawnych w chwili jego sporządzenia i może być w dowolnej chwili odwołany.

Brak stwierdzenia: ...do spadku po mnie powołuję...(J'institue pour légataire universel...) nie powoduje nieważności testamentu, ponieważ w polskim i francuskim prawie spadkowym przyjmuje się, że bezpośrednie (wyraźne) powołanie spadkobiercy nie stanowi koniecznego elementu treści testamentu. Inaczej tę kwestię regulowało prawo rzymskie, które wyraźnie odróżniało ustanowienie dziedzica od zapisu. W konsekwencji, aby testament był ważny w jego treści musiało być zawarte ustanowienie ogólnego spadkobiercy (Kolańczyk 1976: 470).

W polskim prawie zapis to dyspozycja spadkodawcy uczyniona w testamencie, którą nakłada on na spadkobiercę lub zapisobiercę (dalszy zapis) obowiązek dokonania pewnego przysporzenia majątkowego na rzecz innej, oznaczonej osoby. Zapis może zostać ustanowiony pod warunkiem albo z zastrzeżeniem terminu.

Prawo francuskie rozróżnia zapis ogólny i osobę powołaną do całości majątku – *légataire universel* oraz zapis pod tytułem ogólnym i osobę mającą prawo do części majątku – *légataire à titre universel*. Słowami: ...Zapisuję... i zobowiązuję

moich spadkobierców... do... ..(Je lègue à *titre particulier* à ... et j'oblige mes héritiers à...) testator ustanawia, w prawie francuskim – *légataire à titre particulier*, a w prawie polskim – zapisobiercę, czyli osobę, która otrzyma określoną rzecz z majątku spadkowego.

Znaczenie zawartego w polskim testamencie stwierdzenia ... *wydziedziczam i pozbawiam zachowku...* jest inne niż francuskiego – *Je déshérite...* Wydziedziczeniem polski kodeks cywilny nazywa pozbawienie zstępnych, małżonka lub rodziców ustawowego prawa do zachowku i stanowi najsurowszą sankcję wobec spadkobierców ustawowych, których postępowanie było naganne (art.1008 k.c.). Wydziedziczenie w znaczeniu potocznym, czyli pozbawienie spadkobiercy jego ustawowego udziału w spadku, takich skutków za sobą nie pociąga i mimo odsunięcia od dziedziczenia może on wystąpić z roszczeniem o zachówek. Instytucja rezerwy w prawie francuskim chroni spadkobierców koniecznych (*héritiers réservataires*) przed wydziedziczeniem w rozumieniu art.1008 polskiego k.c.

W obu omawianych systemach prawnych istnieje możliwość powołania w testamencie spadkobiercy na wypadek, gdyby osoba powołana do spadku nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą. Jest to tzw. podstawienie zwykłe (*substitution*), które w testamencie może być wyrażone słowami: *W przypadku śmierci..., odrzucenia spadku lub jakiegokolwiek innej przyczyny, spadek przypadnie...* (*En cas de prédécès de..., ou de renonciation ou pour toute autre cause, la succession sera dévolue à...*).

Spadkodawca polski i francuski może odwołać testament sporządzając nowy ze wzmianką: *Niniejszym odwołuję wszystkie inne testamenty sporządzone wcześniej (Cet acte révoque tous les testaments faits antérieurement.)*. Odwołać testament można również niszcząc go lub pozbawiając cech, od których zależy jego ważność, a także dokonując zmian w testamencie już istniejącym, z których wynika wola odwołania jego postanowień.

Ponadto, prawo polskie i francuskie przewiduje możliwość wskazania w testamencie osoby, która będzie wykonawcą testamentu: *Wykonawcą testamentu czynię...* (*Comme exécuteur testamentaire je désigne...*). Do jej obowiązków będzie należało zarządzanie majątkiem spadkowym, spłacenie długów spadkowych, wykonanie zapisów i poleceń, wydanie spadkobiercom spadku zgodnie z wolą spadkodawcy i ustawą (art. 988 § 1 k.c., art. 1031 C.civ.).

Bibliografia

Équipe des Éditions Prat (2004), *360 modèles de lettres et de contrats*. Issy-les-Moulineaux : Prat éditions.

Forgeard, M., R. Crône, B. Gelot (2007), *Le nouveau droit des successions et des libéralités*. Paris: Defrénois

Guillien, R., J. Vincent (2003), *Lexique des termes juridiques*. Paris: Dalloz.

Kolańczyk, K. (1976), *Prawo rzymskie*. Warszawa: PWN.

Renault-Brahinsky, C. (2007), *Droit des successions*. Paris: Gualino éditeur.

Skowrońska-Bocian, E. (1997), *Prawo spadkowe*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. BECK.

Voirin, P., G. Goubeaux (2004), *Droit civil tome 2*. Paris: L.G.D.J.

Słowniki

Cornu, G. (2005), *Vocabulaire juridique*. Paris: PUF.

Machowska, A. (2008), *Słownik terminologii prawniczej polsko-francuski*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business.

Pieńkos, J. (1995), *Francusko-polski leksykon prawo-ekonomia-handel*. Warszawa: PWN.

Pieńkos, J. (2003), *Polsko-francuski słownik prawniczy*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.

Strony internetowe

<http://www.unidroit.org/french/conventions/1973wills/1973wills-f.htm>
(11.2008r.)

SUMMARY

This article deals with the will, i.e. a legal declaration of a person's mind as to the manner in which he would have his property or estate disposed of after his death, under the Polish law and under the French law (where such property or estate can also be disposed of by *pacte successoral* or *donation entre wife*). It is also possible to make a will known in French as "testament international" under the Washington Convention of 1973 (which entered into force in France in 1994).

Two examples of the last will (in Polish and in French) are enclosed to provide the reader with typical expressions to be found in such documents.

AMTSDEUTSCH VERSTÄNDLICH MACHEN – MODERNIZACJA JĘZYKA NIEMIECKIEJ ADMINISTRACJI NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH PROJEKTÓW

Milena Hadryan

Autorka jest skandynawistką, wykładowcą w Instytucie Językoznawstwa UAM w Poznaniu oraz członkiem Pracowni Legilingwistyki. Jest też tłumaczem przysięgłym języka szwedzkiego i niemieckiego i członkiem PT TEPIS. Publikowała materiały dydaktyczne do nauki języka szwedzkiego i niemieckiego oraz „Rozmówki polsko-szwedzkie” w wydawnictwie REA. Przygotowuje pracę doktorską na temat polskiego i szwedzkiego języka urzędowego.

Niemiecki język administracyjny (*Verwaltungssprache*), lub urzędowy język niemiecki (*Amtsdeutsch*), czyli język stosowany w pismach urzędowych (wnioski, decyzje, zawiadomienia), przepisach i aktach administracyjnych oraz urzędowych tekstach informacyjnych (instrukcje, obwieszczenia) stanowi od dawna przedmiot zainteresowania językoznawców. Urzędowa niemczyzna spotykała się i spotyka nadal z krytyką z powodu charakterystycznych cech tego stylu: skomplikowaną składnię,

częste użycie rzeczowników, czyli tzw. styl nominalny, długie, wielokrotnie złożone rzeczowniki i przymiotniki, częste posługiwanie się stroną bierną, specjalistyczną terminologią i utartymi zwrotami.

Ta odmiana języka zyskała również mniej chlubne określenia: *Beamtendeutsch* (niemczyzna urzędników) lub pogardliwe *Beamtenspeak*. Krytycy tego stylu przytaczają przede wszystkim przykłady z zakresu słownictwa, stosowanego w urzędowej niemczyźnie (strona internetowa /www.rp-online.de). Są wśród nich:

- wyrazy, które w języku ogólnym brzmią przestarzałe (archaizmy):

j.polski	„Behördisch” (slang urzędowy)	Deutsch (j. niemiecki)
Telefonicznie	fernmündlich	telefonisch
Kopia	Ablichtung	Kopie
Fotografia	Lichtbild	Foto
znaczek pocztowy	Postwertzeichen	Briefmarke

- neologizmy – rzeczowniki złożone, które mają wg ich twórców reprezentować wyższy wariant stylistyczny niż ich ekwiwalenty z języka ogólnego:

chwasty	Spontanvegetation	Unkraut
dyskoteka	Lautraum	Diskothek
matka	Kindsmutter	Mutter

- „potworki słowne” (*Wortuntetüme*) czy „słowa-mamuty” (*Mammutwörter*), czyli długie, nieprzejrzyste rzeczowniki złożone:

tankowanie	Betriebsmitteleinnahmen	Tanken
test przydatności	Eignungsfeststellungsverfahren	Eignungstest
drzwi obrotowe (dosł. kołowrót)	Personenvereinzelungsanlage	Drehkreuz
kierunkowskaz	Fahrtrichtungsanzeiger	Blinker

- neologizmy – złożenia, które nie mają jednowyrazowych odpowiedników w języku ogólnym:

badanie, czy inwalida potrzebuje pomocy innych osób	Verselbständigungsanalyse	Prüfung, ob ein behinderter fremde Hilfe benötigt
zapewnienie o przejęciu kosztów	Kostenzusageübernahmeerklärung	Zusage, dass man Kosten übernimmt
przyznanie dziecku rodziny zastępczej	Beelterung	Vermittlung einer Pflegefamilie

- neologizmy w postaci związków wyrazowych, które w języku ogólnym mają (zwykle) jednowyrazowe odpowiedniki, a zatem wydają się być zbędne z punktu widzenia ekonomiczności języka:

Raufutter verzehrendes Großvieheinheit (jednostka bydła spożywająca surową karmę)	Kuh (krowa)
Raumübergreifendes Großgrün (rozprzestrzeniająca się zieleń dużych rozmiarów)	Baum (drzewo)
Fortswirtschaftliche Nutzfläche mit Wildtierbestand (leśnicza po-wierzchnia użytkowa z dziką zwierzyną)	Wald mit Tieren (las ze zwierzyną)

Przykłady z zakresu zawilej składni języka urzędowego cytowane są w krytycznych publikacjach równie chętnie, jednakże ich interpretacja wymaga nie lada kwalifikacji lub konsultacji z ich autorami. Niech poniższy przykład (Kreis Soest 2003) zobrazuje styl dłuższych wypowiedzi (tłumaczenie na język polski ma charakter wyłącznie informacyjny i nie może z przyczyn oczywistych oddać wszystkich cech oryginału):

Die Ladung von Beteiligten ist als untunlich zu unterbleiben, da diese zweckmäßigerweise durch Übersendung von Ablichtungen über Form und Inhalt der vorliegenden Erklärung von Todes wegen unterrichtet werden.

(Należy odstąpić od wezwania uczestników albowiem jest ono niewskazane, ponieważ poprzez przesłanie kopii zostają oni celowo pouczeni o formie i treści niniejszego oświadczenia na okoliczność śmierci.)

Po przerwaniu zdanie to uzyskało następującą formę:

Ich habe den Angehörigen des Verstorbenen eine Kopie des Testaments zugeschickt. Ein persönliches Erscheinen vor Gericht ist deshalb nicht erforderlich.

(Przesłałem krewnemu zmarłego kopię testamentu. Osobiste stawiennictwo przed sądem nie jest zatem konieczne.)

Język urzędowy – uciążliwy styl czy język specjalistyczny?

Wg Becker-Mrotzek (2005: 2) w niemieckich badaniach nad tą odmianą języka wyróżnić można następujące okresy:

- ochrona języka administracji przed obcymi wpływami (XIX w. oraz XXI w.),
- krytyka ze względów stylistyczno-estetycznych (lata pięćdziesiąte i sześćdziesiąte XX w.),
- badania nad językiem administracji jako językiem specjalistycznym (od lat siedemdziesiątych).

Tę ostatnią grupę reprezentuje dotychczas jedyna obszerna monografia oparta na analizie korpusu tekstów (Wagner 1970). Autorka określa język administracji jako bezosobowy i abstrakcyjny, złożony z precyzyjnych i obiektywnych wypowiedzi, sformalizowanych zwrotów, fachowego słownictwa oraz konstrukcji biernych i nomi-

nalnych. Wskazuje jednakże na funkcjonalny charakter tego stylu. Nominalne konstrukcje opisowe typu:

eine Untersuchung erfolgt auf Anordnung ...
(badanie następuje na zarządzenie ...)

określa jako „powszechne zjawisko językowe, szczególnie wyraziste w języku administracji i często niesłusznie krytykowane” (ibid.: 23). Autorka uznaje wprawdzie, że częste użycie konstrukcji nominalnych może razić ze względów stylistycznych, jednakże język administracji posługuje się wieloma pojęciami (rzeczownikami), które łatwiej jest stosować w połączeniu z czasownikami o małej wartości informacyjnej (typu *erfolgen* – „następować”). Wyrażone rzeczownikami pojęcia wyróżniają się w tekście wielką literą, co ułatwia czytelnikowi wyszukiwanie ich w tekście (ibid.: 27). Autorka wskazuje również na pochodzenie języka urzędowego od języka przepisów prawnych – pełnego konstrukcji nominalnych (ibid.: 206). Wagner – wychodząc z założenia, że język administracji jest językiem specjalistycznym – znajduje wiele argumentów przemawiających za akceptacją także innych cech urzędowej odmiany niemieckiej. Bezosobowy styl uzasadnia m.in. wymogami prawa, które opiera się na normach o ogólnym charakterze (ibid.: 106). Autorka ustosunkowuje się także do powszechnego twierdzenia o występowaniu w tekstach urzędowych długich, złożonych zdań. Wg jej obliczeń (ibid.: 45) zdania w tekstach administracyjnych są krótsze niż w innych tekstach fachowych. Po części przyznaje rację krytykom pojawiających się w pismach urzędowych błędów gramatycznych czy niezgrabnych tworów nominalnych, lecz zarzuca ówczesnej krytyce wyłącznie normatywne traktowanie urzędowej odmiany niemieckiej i zawężenie zainteresowania do pojedynczych wyrazów, zwrotów i zdań.

Badania nad komunikatywnością tekstów urzędowych

Od lat siedemdziesiątych XX w. zaczęły ukazywać się prace poświęcone językowemu aspektowi komunikacji między urzędem a obywatelem (Fuchs-Khakhar 1987) i komunikatywności poszczególnych form wypowiedzi administracyjnych – formularza (Grosse, Mentrup 1980), decyzji (Büter, Schimke 1993). W latach dziewięćdziesiątych językoznawcy rozpoczęli bezpośrednią współpracę z urzędami.

Federalne wytyczne językowe

Jakości języka administracji uwagę poświęcają niemieckie urzędy na szczeblu centralnym. Federalny Urząd Administracyjny (Bundesverwaltungsamt) rozpowszechnił od 1984 r. około 200 tysięcy egzemplarzy podręcznika pt. *Bürgernahe Verwaltungssprache* („Język administracji bliski obywatelom”; aktualne, 4. wydanie pochodzi z 2002 r.). We wstępie podręcznika definiuje się język administracji jako język specjalistyczny, ściśle związany z językiem prawnym, ale mający elementy języka potocznego, służący do pisemnej komunikacji urzędu z osobami prywatnymi. Wspólny Regulamin I Ministerstw Federalnych (*Gemeinsame Geschäftsordnung I der Bundesministerien*) wymaga, aby pisma urzędowe były „precyzyjne, wyczerpujące

pod względem treści, zrozumiałe i uprzejme” [§ 16(2)]. Z tego wymogu wynikają dwa rozbieżne wnioski – ze względu na postulat precyzji język administracji nie może zrezygnować z elementów języka specjalistycznego, natomiast ze względu na wymóg zrozumiałości pisma powinny być formułowane w sposób prosty. Proponuje się zatem przyjęcie zasady, aby pisma formułować w tak specjalistyczny sposób, jak to jest konieczne, a jednocześnie w tak przyjazny sposób, jak to tylko możliwe. Porady grupują się wokół trzech zasad:

- zrozumiałości języka (osiąganej np. przez staranny dobór słownictwa oraz przejrzystą budowę zdania i tekstu),
- przyjazności języka (osiąganej np. dzięki formułowaniu pism przez urzędnika w 1.os. l.poj. i zwracanie się do odbiorcy w bezpośredniej formie grzecznościowej; życzliwy i rzeczowy ton oraz wiarygodność),
- wspierania współpracy między urzędem a obywatelem (np. przez wyjaśnienia i przejrzyste wskazówki).

Projekty i poradniki

a) Projekt „Bürgerfreundliche Verwaltungssprache“ („Język administracji przyjazny obywatelom“).

W latach 2000-2002 w ramach projektu „Bürgerfreundliche Verwaltungssprache” prowadzonego wspólnie przez Urząd Miasta Bochum i Instytut Germanistyki Uniwersytetu w Bochum (Ruhr-Universität) przeanalizowano pisma tego urzędu i opracowano propozycje zmian (sprawdzone pod względem prawnym). Jak potwierdziła przeprowadzona wśród obywateli ankieta, poprawione pisma okazały się bardziej zrozumiałe. Projekt spotkał się z ogromnym zainteresowaniem mediów. W jednym z opublikowanych wywiadów radiowych współpracownicy projektu przyznali jednak, że nie wszystkie urzędowe zwroty można zastąpić językiem zbliżonym do potocznego – np. zwrot *Widerspruch einlegen* (wnieść odwołanie) jako pochodzący z języka ustaw nie da się zastąpić czasownikiem *widersprechen* (sprzeciwieć się). Na podobnej zasadzie funkcjonuje formuła *Im Auftrag* (z upoważnienia). W wyniku projektu powstał poradnik *Tipps zum einfachen Schreiben* („Wskazówki, jak pisać w prosty sposób”). Wzorem wytycznych federalnych autorzy poradnika podkreślają, że stylistyczne zmiany w tekście nie wystarczają, aby stał się on lepszym narzędziem komunikacji między urzędem a obywatelem. Cel ten osiągnie się dopiero przez współdziałanie trzech czynników: zrozumiałości tekstu, wspierania relacji między obywatelem a urzędem oraz spełniania przez urząd roli usługowej wobec obywatela. Zagadnieniom czysto językowym (zrozumiałość, struktura tekstu) poświęca się tyle samo uwagi, co postawie nadawcy tekstu (przyjazne sformułowania, usługowa rola urzędu wobec obywatela). A nawet zawartość rozdziałów poświęconych typowo językowym zagadnieniom („Zrozumiałość”), nie ma w całości charakteru stricte językowego – np. podrozdział „Obrazowość” wysuwa postulat ułatwienia komunikacji przez konkretyzację wypowiedzi. Rozdział „Struktura tekstu” jest w całości ukierunkowany na optymalizację procesu komunikacji z perspektywy odbiorcy. Na szczególną uwagę zasługuje zalecenie umieszczenia powoływanych przepisów w nawiasie, na końcu

zdania. Zalecenie to przełamuje tradycyjną strukturę wypowiedzi administracyjnych, jednak z punktu widzenia gramatyki funkcjonalnej jest bardzo korzystne dla informacyjnej wartości wypowiedzi. Poradnik ten postuluje zatem tworzenie tekstów administracyjnych z perspektywy odbiorców – obywateli. Poniżej zamieszczamy szerokie omówienie zaleceń poradnika *Tipps zum einfachen Schreiben* (rubryki „Raczej nie” zawierają przykłady negatywne, „Raczej tak” – propozycje rozwiązań):

1. Zrozumiałość

Fachowe wyrazy	Fachowe określenie należy stosować oszczędnie, w miarę możliwości zastępować wyrazami z języka ogólnego lub wyjaśniać.
RACZEJ NIE	RACZEJ TAK
Säumige Rate (arch.) „rata pozostająca w zwłoce” Uwaga: Wyraz <i>Rechtshilfebelehrung</i> (Pouczenie o pomocy prawnej) nie jest określeniem ustawowym. Zamiast niego można stosować <i>Ihre Rechte</i> (Pańskie prawa).	fällige Rate zaległa rata
Obrazowość	Treści należy formułować konkretnie, podawać przykłady. Np. zamiast grozić użyciem abstrakcyjnych środków porządkowych, należy je wymienić.
Skróty	Skróty należy rozwijać lub objaśniać.
RACZEJ NIE	RACZEJ TAK
o.a. Aktenzeichen ww. <i>sygnatura akt</i> OwiG Skrót nazwy	Aktenzeichen XYZ Ordnungswidrigkeitengesetz (OwiG) <i>Ustawa o wykroczeniach (skrót nazwy)</i>
Imiesłowy w funkcji przydawek (typu „anfallende”(przypadający), „beigefügte”(załączony), „betreffende”(odnośny).	Imiesłowów należy unikać, np. zastępując je zdaniami podrzędnymi.
RACZEJ NIE	RACZEJ TAK
Die mir übersandten Unterlagen <i>Przesłane mi dokumenty ...</i>	Ihre Unterlagen, die Sie mir übersandt haben ... <i>Dokumenty, które mi Pan przesłał ...</i>
Nominalizacje	Unikać rzeczowników, szczególnie zakończonych na ‘-ung’, ‘-keit’ i ‘-heit’, zamieniając je np. na przymiotniki
RACZEJ NIE	RACZEJ TAK
... bei der Entscheidung über die Zulässigkeit eines Bauantragsprzy decyzji o dopuszczalności wniosku budowlanego ...	Bei der Entscheidung, ob ein Bauantrag zulässig ist ... <i>Przy rozstrzygnięciu, czy dany wniosek budowlany jest dopuszczalny ...</i>

Genehmigung erteilen
udzielać zezwolenia

genehmigen, erlauben, zustimmen
zezwać, pozwalać, zgadzać się

Długie rzeczowniki złożone

W tekście należy stosować krótsze odpowiedniki. Jeśli „długi” rzeczownik jest koniecznym terminem, można go podać na końcu zdania w nawiasie.

RACZEJ NIE

... Eignungsfeststellungsverfahren
... postępowanie stwierdzające przydatność...

RACZEJ TAK

... Eignungstest ...
... test przydatności ..

Długie zdania

Nie należy stosować np. rozwiniętych przydawek, wtrąconych zdań podrzędnych. Podmiot i orzeczenie powinny znajdować się możliwie blisko siebie.

2. Przyjazne sformułowania

Równouprawnienie płci (formy męskie i żeńskie rzeczowników)

Równouprawnienie powinno znaleźć swój wyraz w języku. Podając formy męskie i żeńskie nie należy jednak stosować pisowni z ukośnymi kreskami i śródwyrazowym „/”, ponieważ taki zapis utrudnia proces czytania.

RACZEJ NIE

ein/e neue(r) Mitarbeiterin
ein/e neue(r) Mitarbeiterin
współpracownik/współpracowniczka

RACZEJ TAK

eine neue Mitarbeiterin oder
ein neuer Mitarbeiter
nowa współpracowniczka lub
nowy współpracownik

Strona czynna i bierna

Należy preferować stronę czynną. Korespondencję urzędową można formułować w 1.os.l.poj. lub mnogiej.

RACZEJ NIE

Es wird angeordnet
Zarządza się ...

RACZEJ TAK

Ich ordne an ...
Zarządzam ...

Osobisty ton wypowiedzi

Należy unikać bezosobowych wypowiedzi.

RACZEJ NIE

Im Übrigen gelten die durch
Bescheid vom ... mitgeteilten
Regelungen.
W pozostałym zakresie obowiązują
regulacje przekazane w decyzji z
dnia ..

RACZEJ TAK

Bitte beachten Sie dazu auch die Regelungen, über die
ich Sie in meinem Bescheid vom ... informiert habe und
die weiterhin gelten.
Proszę zwrócić także uwagę na regulacje, o których
informowałem Pana w decyzji z dnia ...i które w dal-
szym ciągu obowiązują.

Uprzejmy ton wypowiedzi

Należy stosować wyrazy „bitte” (proszę) i „danke”
(dziękuję)

Autorytarny ton wypowiedzi

Należy unikać autorytarnego tonu, do którego prowadzi np. częste stosowanie 1.os.l.poj. W tym celu należy powoływać się na konkretne normy prawne.

RACZEJ NIE**RACZEJ TAK**

Ich erwarte von Ihnen xx Bewerbungen.

Erwartet wird von Ihnen nach gängiger Praxis, dass Sie sich pro Monat xx Mal bewerben.

Oczekuję od Pana xx podań o pracę.

Zgodnie z przyjętą praktyką oczekuje się od Pana, że będzie się Pan xx razy w miesiącu ubiegał o pracę.

Okazywanie zrozumienia i gotowości do współpracy

Warto zwrócić obywatelowi uwagę na być może nieznane mu aspekty sprawy oraz skutki prawne przepisów. W ten sposób można mu uświadomić, czy urzędnik działa w pewnym zakresie wg własnego uznania czy nie.

3. Usługowa rola urzędu**Podawanie informacji**

Nie należy ograniczać się do określeń „tu” lub „tam” lecz konkretnie podawać osoby i jednostki, które mogą udzielić informacji.

Konkretne dane

Należy podawać konkretne informacje i w razie potrzeby nawet je powtarzać.

RACZEJ NIE**RACZEJ TAK**

... bis zum vorgenannten Datum
... do wyżej wymienionego dnia

... bis zum ... (konkretes Datum)
.... do (konkretna data)

Wskazówki odnośnie postępowania administracyjnego

Należy podawać możliwości i konsekwencje wynikające z danego postępowania administracyjnego

Zalecany przykład:

Sie müssen meine Fragen nicht beantworten; allerdings können Sie möglicherweise Kosten (...) vermeiden, wenn Sie die Fragen beantworten. Dann kann ich möglicherweise das Bußgeldverfahren abschließen, ohne das Amtsgericht einzuschalten.

Nie musi Pan odpowiadać na moje pytania, jednakże jeśli odpowie Pan na te pytania, może Pan uniknąć kosztów (...). Będę wówczas mógł zakończyć postępowanie w sprawie grzywny bez włączania do sprawy sądu rejonowego.

Teksty powoływanych przepisów

Podstawę prawną danego rozstrzygnięcia należy podawać w nawiasie na końcu zdania. Cytaty z przepisów prawnych należy wyróżniać cudzysłowem, podkreśleniem lub pogrubioną czcionką.

4. Struktura tekstu

Nagłówki

Nagłówki tekstu powinien streszczać główny cel tekstu. Ewent. wyjaśnienia można umieścić w nawiasie.

RACZEJ NIE

RACZEJ TAK

Ordnungswidrigkeitsverfahren gegen Sie

Postępowanie przeciwko Panu w sprawie wykroczenia

Aufforderung zur Abgabe einer Vollmacht (Ordnungswidrigkeitsverfahren gegen Sie)
Wezwanie do udzielenia pełnomocnictwa. (Postępowanie przeciwko Panu w sprawie wykroczenia)

Podział tekstu

- a) W celu ułatwienia czytania tekstu należy go podzielić stosując podtytuły (w formie równoważników zdań lub pytań) albo nagłówki wysunięte na lewy margines.
- b) Informacje wymieniane należy oznaczyć np. kolejnymi literami alfabety.
- c) W przypadku dłuższych decyzji urzędowych na początku tekstu należy podawać ich streszczenie.

Graficzne wyróżnianie ważnych informacji

Ważne informacje należy wyróżniać w tekście np. wytłuszczoną lub pochylą czcionką, podkreśleniem itd. Ułatwia to czytelnikowi orientację w tekście.

Informacje dodatkowe i odsyłanie do przepisów

Informacje dodatkowe i powoływane przepisy należy podawać w nawiasie na końcu zdania. Jeśli znajdują się na początku lub w środku zdania utrudniają rozumienie i zmniejszają przejrzystość zdania.

RACZEJ NIE

RACZEJ TAK

Nach § 1 Abs. 1 der Satzung über die Gebühren für die Benutzung der Übergangsheime der Stadt Bochum vom 22.Dezember 1989 in der zurzeit gültigen Fassung erhebt die Stadt Bochum für die Inanspruchnahme der städtischen Übergangsheime Benutzungsgebühren nach Maßgabe dieser Satzung.

Die Stadt Bochum erhebt für das Wohnen in städtischen Übergangsheimen Gebühren (gemäß der „Satzung über die Gebühren für die Benutzung der Übergangsheime der Stadt Bochum“ vom 22.Dezember 1989 in der zurzeit gültigen Fassung, § 1 Absatz 1).

Na podstawie § 1, ustęp 1 Regulaminu opłat za korzystanie z domów tymczasowych miasta Bochum z dnia 22 grudnia 1989 w obowiązującym brzmieniu miasto Bochum podnosi opłaty za korzystanie z miejskich domów tymczasowych zgodnie z niniejszym regulaminem.

Miasto Bochum podnosi opłaty za zamieszkiwanie w miejskich domach tymczasowych (zgodnie z „Regulaminem opłat za korzystanie z domów tymczasowych miasta Bochum” z dnia 22 grudnia 1989 w obowiązującym brzmieniu, § 1, ustęp 1).

b) Projekt „Verständliche Verwaltung“ („Zrozumiała administracja“) Urzędu Miasta Arnsberg.

Rozpoczęty w 2002 r. projekt „Verständliche Verwaltung“ Urzędu Miasta Arnsberg zaowocował w 2006 r. publikacją pt. *Handbuch Bürgerkommunikation* („Podręcznik komunikacji z obywatelami“) autorstwa Helmuta Eberta. Autor definiuje zrozumiałość tekstu nie jako wyizolowaną cechę tekstu, lecz wynik interakcji między nadawcą, odbiorcą i sytuacją (np. przeprowadzenie rozmowy z zainteresowanym jest istotne dla późniejszej korespondencji). W książce tej prof. Ebert wyjaśnia na przykładach pism urzędowych, jak słowa nadawcy tekstu oddziałują na czytelnika i co stanowi przeszkodę w komunikacji. Wśród barier – poza często krytykowanymi cechami gramatyczno-słownikowymi – wymienia m.in. protekcyjny ton wypowiedzi oraz nadmiar informacji i przepisów. Wyjaśnia, w jaki sposób można poprawić wadliwy tekst, tworząc go na podstawie planu i prowizorycznie sformułowanych modułów (Textbausteine). Podkreśla, że nowoczesna administracja musi być zorientowana na potrzeby obywateli i pełni wobec nich rolę służebną, a zatem jej zadaniem jest formułowanie zrozumiałych tekstów. Autor stwierdza, że niezmiennie istotna dla zrozumiałości jest przejrzysty układ graficzny tekstu. Stąd – podobnie jak inne poradniki – zaleca przenoszenie wymienianych przepisów poza zdanie, do rubryki „Podstawa prawna”. Kolejnym ważnym elementem jest długość zdań, które optymalnie powinny składać się z 14 wyrazów, a maksymalnie – do 18. Autor zaleca oszczędne stosowanie zdań wtrąconych – w każdym razie nie powinny one liczyć ponad 7 wyrazów. Przestrzega przed stosowaniem wyrazów o małej wartości informacyjnej („Füllwörter“) – np. *bezüglich* (względnie), *hiermit* (niniejszym), *relativ* (względnie) – utartych fraz, modnych wyrazów (nadmiernie) złożonych – np. *Aufgabenspektrum* (spektrum zadań) zamiast *Aufgaben* (zadania). Publikacja zawiera wiele przykładów tekstów decyzji administracyjnych, formularzy, wezwań itp. (przed i po przeprowadzeniu zmian), ćwiczenia z kluczem i – co stanowi nowość wśród poradników – słowniczek utartych zwrotów i ich zalecanych ekwiwalentów.

c) Projekt IDEMA (Internet-Dienst für eine moderne Amtssprache – „Serwis internetowy na rzecz nowoczesnego języka urzędowego“).

Od 2005 r. Wydział Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu w Bochum (Ruhr-Universität) pracuje nad ogólnoniemieckim projektem internetowym IDEMA. Jest to obszerna baza danych zawierająca problematyczne sformułowania pochodzące z tekstów urzędowych i ich alternatywy opracowane przez zespół projektu. Do pomysłu stworzenia tej bazy danych doszło na skutek nieustającego zainteresowania problemem, mimo zakończenia omówionego projektu „Bürgerfreundliche Verwaltungssprache”. Stwierdzono między innymi, że istniejące poradniki są zbyt ogólne i podają mało konkretnych rozwiązań, a poszczególne urzędy zmuszane są „wymyślać koło ciągle od nowa”. Potrzebne są konkretne i pewne pod względem prawnym wzorce językowe. Projekt IDEMA odpowiada na to zapotrzebowanie stosując narzędzia nowoczesnej techniki informatycznej. Urzędy z całego terenu Niemiec przekazują grupie projektowej teksty wymagające poprawy. Teksty te analizuje się i dzieli na jak najmniejsze jednostki – sformułowania, zdania i moduły tekstowe (Textbausteine). Na-

stopnie wymienia się mało zrozumiałe elementy i buduje z nich tekst w nowej wersji (pozostawiając wgląd do wersji oryginalnej). Wyniki gromadzi się w leksykograficznej bazie danych – w stale powiększającym się słowniku internetowym, do którego dostęp – za pomocą hasła – mają wszyscy partnerzy projektu. Uczestnictwo w projekcie jest odpłatne (zależnie od wielkości gminy – od 1000 – 12 000 euro rocznie), ponieważ projekt finansuje się samodzielnie. IDEMA współpracuje obecnie z ok. 20 jednostkami samorządowymi z 7 krajów związkowych. Grupa projektowa odpowiada również na indywidualne pytania urzędów i organizuje warsztaty. W 2008 r. projekt IDEMA został nagrodzony za innowacyjność w ogólnokrajowym konkursie „Deutschland – Land der Ideen“ („Niemcy – kraina pomysłów”).

Podsumowanie

Prace nad poprawą języka administracji w Niemczech opierają się na intensywnej, praktycznej współpracy specjalistów – urzędów i germanistów. Badania w latach siedemdziesiątych XX w. zdefiniowały go jako język specjalistyczny, następnie zajmowano się funkcjonalnością poszczególnych form wypowiedzi administracyjnej. W latach osiemdziesiątych powstały językowe wytyczne na poziomie federalnym. Końiec XX wieku zaowocował wieloma projektami badań nad językiem poszczególnych urzędów, w wyniku których powstawały poradniki dla potrzeb własnych urzędów. Zrozumiałość tekstów urzędowych traktuje się w nich jako zjawisko z zakresu komunikacji społecznej, a nie wyłącznie językowe. Zaleca się, aby teksty urzędowe były nie tylko proste i zrozumiałe, lecz również sformułowane w sposób przyjazny, tzn. nie bezosobowy i nie autorytarny, z uwzględnieniem kwestii równouprawnienia płci. Postuluje się również, aby informacje podawane były w sposób czytelny i przejrzysty. Jak to wynika z nieomówionego w artykule poradnika powiatu Soest, zalecenia poradników mają charakter wiążący (Kreis Soest 2003: 3). Postulaty poradników stanowią interpretację roli urzędów w demokratycznym społeczeństwie. Celem ich jest dostosowanie działania administracji do jej służebnej roli wobec obywateli. Projekt IDEMA tworzący internetowy słownik modułów tekstów administracyjnych jest rozwinięciem poprzednich działań lokalnych. Jednak dzięki wykorzystaniu narzędzi współczesnej techniki informatycznej daje szansę na dużo szersze oddziaływanie na język w niemieckich urzędach, a przez to na tworzenie nowych standardów w języku niemieckiej administracji.

Bibliografia

Büter, D., H.-J. Schimke (1993/3), Anleitung zur Bescheidtechnik. Wie Verwaltungsakten verständlich geschrieben werden. Eine Lern- und Arbeitshilfe. Berlin: Wahalla.

Ebert, H., K. Henneke (2006), Handbuch Bürgerkommunikation. Moderne Schreibkultur in der Verwaltung – der Arnsberger Weg. Berlin: LIT Verlag.

Grosse, S., W. Mentrup (red.) (1980), Bürger-Behörde-Formular, Arbeitstagung zum Kommunikationsmittel „Formular“. Tübingen: Narr.

Wagner, H. (1970), *Die deutsche Verwaltungssprache der Gegenwart*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

Materialy w formacie pdf:

Bundesverwaltungsamt – Bundesstelle für Büroorganisation und Bürotechnik (BBB). (2002, 4.Auflage). *Bürgernahe Verwaltungssprache*. BBB-Arbeitsbuch.

http://www.bund.de/nn_188642/Organisations/Bund/U/BR-Deutschland/U/BMI/U/BVA/U/BBB/Daten/Teaser/Buergernahe-Verwaltungssprache-anl,templateId=raw,property=publicationFile.pdf

Becker-Mrotzek, M., Schreiben in der Verwaltung.

<http://www.uni-koeln.de/ew-fak/Deutsch/materialien/mbm/Schreiben-Verwaltung.pdf> (20.09.2007)

Kreis Soest (2003), Verwaltungstexte verständlich schreiben. Arbeitshilfe.

<http://www.kreis-soest.de/buergerservice/verwaltungsmodernisierung/Arbeitshilfe.pdf> (01.07.2008)

Projekt Idema. IDEMA – Internet-Dienst für eine moderne Amtssprache.

www.rub.de/idema

Stadt Bochum, *Tipps zum einfachen Schreiben. Ein Leitfaden zur bürgernahen Verwaltungssprache*.

[http://www.bochum.de/C12571A3001D56CE/vwContentByKey/N26R27EF053HGILDE/\\$FILE/einfachesschreiben.pdf](http://www.bochum.de/C12571A3001D56CE/vwContentByKey/N26R27EF053HGILDE/$FILE/einfachesschreiben.pdf) (01.09.2008)

Strony internetowe:

<http://www.rp-online.de/public/article/wissen/602493/Kampf-dem-Amtsdeutsch.html> (20.09.2008)

<http://www.dradio.de/dlr/sendungen/bildungszeit/318278/> (22.09.2008)

http://www.bund.de/nn_189154/DE/VuI/WIN/2004/09-September/INFO-1827-Verwaltungssprache-sb.html (01.09.2008)

<http://www.moderne-verwaltungssprache.de/> (22.09.2007)

http://www.kreis-soest.de/buergerservice/verwaltungsmodernisierung/sp_auto_722.php (22.09.2007)

SUMMARY

This article presents basic features of the language of administration in Germany. Some typical examples are followed by a short history of research into this language variety during the second half of the 20th century: from a critical style analysis and its recognition as a specialised language (*Fachsprache*), to assessing the comprehensibility of its various types of texts. Guidelines issued by the Federal Administrative Office (*Bundesverwaltungsamt*) and municipal (Bochum, Arnsberg) authorities are discussed. These approach the problem of the comprehensibility of official texts not as a strictly linguistic phenomenon, but also as a communicative one. It is recommended that such texts and information should not only be easy to understand, but also written in a friendly manner. The article also features IDEMA, an online glossary consisting of text modules (*Textbausteine*) created by the Ruhr-Universität in Bochum. Through the use of the latest information technologies, this groundbreaking project has the best chance of establishing new standards in the language of administration.

PROBLEMY TŁUMACZENIA POLSKICH I NIEMIECKICH WYROKÓW W SPRAWACH CYWILNYCH I KARNYCH

Artur Dariusz Kubacki

Autor jest doktorem nauk humanistycznych, adiunktem w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Śląskiego oraz tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego. Prowadzi zajęcia praktyczne i seminaria dla studentów translatoryki z zakresu tłumaczeń tekstów prawnych i prawniczych oraz ekonomicznych i użytkowych. W 1997 roku założył Biuro Rachunkowe i Tłumaczeń „KUBART” w Chrzanowie, którym kieruje do dziś. Jest członkiem ekspertem PT TEPIS oraz członkiem STP. W 2005 r. został powołany do składu Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych w Ministerstwie Sprawiedliwości. W 2007 r. został także powołany przez Ministra Sprawiedliwości na konsultanta Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do udziału w przeprowadzaniu egzaminu na tłumacza przysięgłego.

1. Wprowadzenie

Ze względu na treść, charakter i znaczenie pism sądowych dla postępowania oraz sposób ich podania do wiadomości można je podzielić za Bładowskim (2006: 19) na: **orzeczenia** [Entscheidungen], **zarządzenia** [Anordnungen], **protokoły** ([Niederschriften, Protokolle], **wzmianki i notatki** [Vermerke, Notizen], **inne pisma sądowe** [sonstige Gerichtsschreiben].

W toku postępowania sądowego organy procesowe (przewodniczący lub sąd) podejmują – jak trafnie określa Pietrzkowski (2006: 357) – czynności o charakterze decyzyjnym. Przewodniczący składu sędziowskiego podejmuje zarządzenia, natomiast sąd wydaje orzeczenia, które mogą mieć postać **wyroku** [Urteil], **postanowienia** [Beschluss], **nakazów zapłaty** [Mahnbescheid], a w Sądzie Najwyższym także **uchwały SN** [Beschluss des Obersten Gerichts].

Istotę sprawy, czyli *meritum*, sąd rozstrzyga w **procesie** wyrokiem lub nakazem zapłaty (w postępowaniu nakazowym [Urkundenprozess – pr. cywilne oraz Strafbefehlsverfahren – pr. karne], lub w postępowaniu upominawczym [Mahnverfahren]), natomiast w **postępowaniu nieprocesowym** [nichtstreitiges Verfahren] – postanowieniem.

Jeśli sąd nie rozstrzyga o *meritum*, a jedynie w kwestiach proceduralnych, to zarówno w postępowaniu procesowym, jak i nieprocesowym wydaje postanowienia.

Wyrok to orzeczenie sądu [Gerichtsentscheidung], rozstrzygające merytorycznie o kwestii będącej przedmiotem postępowania sądowego (por. Lewandowski, 1998: 17).

W **postępowaniu karnym** [Strafverfahren] jest to rozstrzygnięcie w przedmiocie winy oskarżonego [Schuld des Angeklagten], mogące zawierać także rozstrzygnięcia o karze [Strafe], środkach karnych [Strafmaßnahmen] lub środkach zabezpieczających [Maßregeln der Sicherung; Sicherungsmaßnahmen, pr. cywilne].

W **postępowaniu cywilnym** [Zivilverfahren] wyrok rozstrzyga o zasadności dochodzonego przez powoda roszczenia [Ansprüche] lub innej kwestii będącej przedmiotem postępowania.

Od wyroków i postanowień przysługuje **apelacja** [Berufung]. Jedynie od wyroku zaocznego pozwany może wnieść **sprzeciw** [Einspruch]. Od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym przysługują **zarzuty** [Einrede/Einwendung], a w przypadku postępowania upominawczego także **sprzeciw** [Einspruch].

Postanowienia wydawane w procesie Bładowski (2006, 20) dzieli na:

- 1) kończące postępowanie w sprawie, np. odrzucające pozew lub umarzające postępowanie (na nie przysługuje **zaskarżenie** [Anfechtung]),
- 2) niekończące postępowania w sprawie, np. orzekające o kosztach procesu lub rygorze natychmiastowej wykonalności (można je zmienić jedynie poprzez **uchylenie** [Urteilsaufhebung] lub **zmianę okoliczności sprawy** [Änderung des Sachverhalts]).

Zarówno wyroki, jak i postanowienia oraz zarządzenia, które podlegają zaskarżeniu, mogą wymagać pisemnego uzasadnienia (Entscheidungsgründe) przez sąd.

Postanowienia i wyroki wydawane są na posiedzeniu **jawnym** [öffentliche Sitzung] lub **niejawnym** (lub rozprawie jawnej lub niejawnej) [nichtöffentliche Sitzung].

2. Rodzaje wyroków /postanowień/ i ich struktura

Wyrok sądowy był częściej przedmiotem opisu prawników niż językoznawców. Dokument ten jest niewątpliwie orzeczeniem merytorycznym co do istoty sprawy, które w sprawiedliwy sposób ma zakończyć postępowanie. Wyrok wydaje właściwy miejscowo i rzeczowo sąd. Zazwyczaj jest on wynikiem dłuższego procesu, ale może także być wydany zaocznie bez udziału pozwanego (wyrok zaoczny). Jego struktura jest zasadniczo stała.

Bładowski (2006: 19) rozróżnia następujące rodzaje wyroków:

- 1) ze względu na rodzaj poszukiwanej przez strony ochrony prawnej: wyroki **zasadzające** [absiegende U.], **ustalające** [Feststellungsurteile] i **kształtujące** [gestaltende U.],
- 2) ze względu na zakres rozstrzygnięcia: wyroki **zwykłe** [einfache Urteile], **częściowe** [Teilurteile], **wstępne** [Grundurteile], **końcowe** [Endurteile], **łączne** [Gesamturteile] i **uzupełniające** [Ergänzungsurteile],
- 3) ze względu na zachowanie się pozwanego: wyroki **kontradiktoryjne** [streitige Urteile], **zaoczne** [Versäumnisurteile (D)] i **wyroki z uznania** [Anerkenntnisurteile].

Wyrok musi odpowiadać określonym prawnie wymaganiom formalnym. Omawiając problematykę tłumaczenia polskich i niemieckich wyroków, należy sięgnąć do podstawowych unormowań prawnych dotyczących zasad ich sporządzania, tj. polskiego Kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.) oraz niemieckiego Zivilprozessordnung (ZPO) w przypadku wyroków w sprawach cywilnych oraz polskiego Kodeksu postępowania karnego (k.p.k.) oraz niemieckiego Strafprozessordnung (StPO) w przypadku wyroków w sprawach karnych.

Zgodnie z art. 325 i nast. k.p.c. oraz § 313 ZPO wyrok składa się generalnie z dwóch zasadniczych części: **sentencji i uzasadnienia**. W innych przypadkach orze-

czenia sądowe ograniczają się jedynie do sentencji, która jest równoznaczna w wyroku.

Sentencja [Urteilsformel/Tenor] składa się z **części wstępnej** (rubrum = komparycja) [Rubrum/Urteilseingang] oraz **rozstrzygnięcia o żądaniach stron** (tenor = formuła sentencji) [Tenor/Urteilsformel]. Podobnie ma się rzecz z wyrokiem karnym, w którym ustalenie stanu faktycznego jest bardziej rozbudowane i na jego podstawie ustala się tenor wyroku.

Polska i niemiecka rzeczywistość prawna determinują różne elementy znajdujące się w **rubrum** (por. tabela 1). Ich kolejność jest także odmiennie uwarunkowana.

Tabela 1. Elementy części wstępnej wyroku polskiego i niemieckiego

w wyroku polskim	w wyroku niemieckim
Sygnatura akt sprawy	sygnatura akt sprawy [Aktenzeichen = AZ lub Geschäftszeichen = GZ]
Wizerunek orła w koronie	wizerunek herbu miasta będącego siedzibą właściwego sądu
nagłówek wyroku z oznaczeniem jego rodzaju i inwokacja do RP, np. wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej)	nazwa sądu, inwokacja do narodu „ <i>im Namen des Volkes</i> ” [w imieniu narodu], nagłówek wyroku „ <i>Urteil</i> ” [wyrok]; w Austrii używa się zwrotu: „ <i>im Namen der Republik</i> ” [w imieniu Republiki]
data i miejsce wydania wyroku	data i miejsce wydania wyroku
oznaczenie sądu i wydziału, w którym zapadł wyrok	oznaczenie stron, ich ustawowych przedstawicieli oraz pełnomocników procesowych
wymienienie członków składu orzekającego, np. imiona i nazwiska sędziów (i ławników) oraz protokolanta, określenie skrótem ich stanowiska służbowego, np. SSR, SSO, SSA	oznaczenie sądu i wydziału, w którym zapadł wyrok, oraz wymienienie nazwisk składu orzekającego z podaniem stanowiska służbowego sędziego, np. <i>Richter am Amtsgericht</i> = <i>RaAG</i>
wskazanie prokuratora, jeśli brał udział w sprawie	wskazanie prokuratora, jeśli brał udział w sprawie
data i miejsce rozpoznania sprawy oraz rodzaj posiedzenia	data zamknięcia rozprawy ustnej znajdująca się za oznaczeniem sądu, ale przed podaniem nazwiska sędziego, np. „ <i>(...) hat das Amtsgericht Borken auf die mündliche Verhandlung vom 6. Juli 2006 durch den Richter am Amtsgericht Müller (...)</i> ”
określenie stron	zwięzłe oznaczenie przedmiotu sprawy z użyciem przyimka „ <i>wegen</i> ” [o]
zwięzłe oznaczenie przedmiotu sprawy	zwrot kończący rubrum „ <i>(...) für Recht erkannt</i> ” [(sąd) orzeka / zasądza / ustala]

Tenor zawiera rozstrzygnięcie o żądaniach stron, postanowienia dodatkowe (np. rygor natychmiastowej wykonalności, przywrócenie stanu poprzedniego) oraz orzeczenie o kosztach postępowania. Powinien być sformułowany jasno oraz katego-

rycznie. Bładowski (2006: 24) podkreśla, iż przedmiot sporu i przedmiot wyrokowania powinny się pokrywać.

Sentencję wyroku wieńczą podpisy wszystkich członków składu orzekającego, w tym także sędziego, który złożył zdanie odrębne (votum separatum) [Sondervotum abgeben].

Elementem fakultatywnym w polskich i niemieckich wyrokach są **uzasadnienia**, przy czym w tym zakresie przepisy prawa niemieckiego wyraźnie oddzielają opis **stanu faktycznego** [Tatbestand] od sporządzenia **uzasadnienia do wyroku** [Entscheidungsgründe].

Zgodnie z art. 328 k.p.c. oraz art. 424 k.p.k. uzasadnienie do wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. W przypadku wyroków w sprawach karnych w uzasadnieniu należy ponadto przytoczyć okoliczności, które sąd miał na względzie przy wymiarze kary, a zwłaszcza przy zastosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary oraz środków zabezpieczających, przy uwzględnieniu powództwa cywilnego oraz przy innych rozstrzygnięciach zawartych w wyroku.

Sąd I instancji uzasadnia wyrok **na żądanie strony** zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia jego ogłoszenia lub doręczenia oraz uzasadnia także taki wyrok, który został zaskarżony w ustawowym terminie. W przypadku wyroku w sprawie karnej uzasadnienie wyroku sporządza się w terminie tygodniowym od daty doręczenia orzeczenia oskarżonemu pozbawionemu wolności.

Sąd II instancji uzasadnia wyrok **z urzędu**, chyba że oddalił apelację. Wówczas uzasadnienie wyroku następuje na wniosek strony. W innych przypadkach sporządzenie uzasadnienia następuje na wniosek strony.

Tabela 2. Struktura uzasadnienia wyroku sądu I instancji w sprawie cywilnej i karnej
(źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/uzasadnienie_wyroku, 01.12.2008 r.)

Część historyczna: - stanowisko strony powodowej - stanowisko strony pozwanej Ustalenia faktyczne Ocena dowodów: - motywy uznania poszczególnych dowodów za wiarygodne - motywy uznania pozostałych dowodów za niewiarygodne Subsumpcja (= kwalifikacja prawna czynu): - przytoczenie podstawy prawnej - przypisanie stanu faktycznego hipotezie normy prawnej - wyjaśnienie dyspozycji normy prawnej	Ustalenie stanu faktycznego Osoba oskarżonego: - dane i charakterystyka oskarżonego - stanowisko oskarżonego w sprawie Ocena dowodów: - motywy uznania poszczególnych dowodów za wiarygodne - motywy uznania pozostałych dowodów za niewiarygodne Subsumpcja (= kwalifikacja prawna czynu): - przytoczenie podstawy prawnej - przypisanie stanu faktycznego hipotezie normy prawnej Kara: - uzasadnienie wymiaru kary i środków karnych
--	--

Uzasadnienie ewentualnego rygoru natychmiastowej wykonalności Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania Podpisy członków składu orzekającego będących sędziami	- ewentualne rozstrzygnięcie o środkach probacyjnych (mających charakter resocjalizacyjny, np. warunkowe zawieszenie wykonania kary) Uzasadnienie dodatkowych orzeczeń zawartych w wyroku Rozstrzygnięcie o kosztach procesu Podpisy członków składu orzekającego będących sędziami
--	--

3. Trudności translacyjne podczas przekładu polskich i niemieckich wyroków sądowych

Jednym z problemów tłumaczenia polskich i niemieckich wyroków sądowych jest prawidłowy przekład terminów. Wiele nazw występujących w niemieckich tekstach fachowych to terminy mające charakter skostniałych grup wyrazowych (Routineformeln), wśród których dominują grupy nominalne. W polszczyźnie odpowiadają im struktury ustabilizowane mające charakter **skupień terminologicznych** spełniające rolę jednostki nominacyjnej (por. Starzec 1984: 62). Ponadto tłumaczowi kłopot sprawić mogą niezwykle popularne w obydwu językach skróty, które muszą być rozszyfrowane, aby ich sens stał się zrozumiały. Kłopot mogą także sprawić różnice leksykalno-syntagmatyczne wynikające z istnienia odmiennych wariantów niemieckiego języka specjalistycznego używanego w Niemczech, Austrii i Szwajcarii.

3.1. Trudności w tłumaczeniu elementów brachygraficznych w wyrokach

Tłumacze często nie mogą uporać się z rozszyfrowaniem skrótów używanych dla nazw stanowisk służbowych, przepisów prawnych, nazw instytucji publicznych czy skrótów pochodzących z łaciny. Abrewiacje występujące zarówno w polskich, jak i niemieckich wyrokach stosowane przez prawników niewiele mówią niespecjalistom. Poniżej w tabelach 3 do 7 zaprezentowano kilka przykładów skrótów typowych dla omawianej klasy tekstów prawniczych. Jak wynika z przedstawionych przykładów, nie zawsze istnieje możliwość utworzenia analogicznego skrótu w drugim języku.

Tabela 3. Skróty używane w aktach prawnych

sygn. akt	sygnatura akt	AZ/Az. GZ	Aktenzeichen Geschäftszeichen
art.	artykuł	Art.	Artikel
ust.	ustęp	Abs.	Absatz
pkt	punkt	Ziff.	Ziffer
t. jedn.	tekst jednolity	b. F.	bereinigte Fassung
nr rep.	numer repertorium	UR-Nr.	Urkundennummer
	postanowiono i ogłoszono	b. u. v.	beschlossen und verkündet

Tabela 4. Skróty nazw stanowisk służbowych lub pełnionych funkcji

SSR	Sędzia Sądu Rejonowego	RaAG	Richter(-in) am Amtsgericht
SSO	Sędzia Sądu Okręgowego	RaBG	Richter(-in) am Bezirksgericht

	adwokat kancelaria adwokacka	RA RAe	Rechtsanwalt Rechtsanwälte
	referent-stażysta	z. A.	zur Anstellung
	sekretarz wymiaru sprawiedliwości	JSin.	Justizsekretärin

Tabela 5. Skróty nazw przepisów prawnych

k.k.	Kodeks karny	StGB	Strafgesetzbuch
k.p.k.	Kodeks postępowania karnego	StPO	Strafprozessordnung
k.c.	Kodeks cywilny	BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
k.p.c.	Kodeks postępowania cywilnego	ZPO	Zivilprozessordnung
	Ustawa o ustroju sądów („konstytucja sędziowska”)	GVG	Gerichtsverfassungsgesetz
	Kodeks postępowania przed sądami administracyjnymi	VwGO	Verwaltungsgerichtsordnung
	Traktat ustanawiający Wspólnotę Eu- ropejską	EGV lub EG- Vertrag	Vertrag zur Gründung der Europäischen Gemein- schaft

Tabela 6. Skróty nazw instytucji publicznych

KMP	Komenda Miejska Policji		Städtisches Polizeipräsidium lub Stadtpolizeidirektion (D),
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości	EuGH	Europäischer Gerichtshof

Tabela 7. Skróty łacińskie używane w wyrokach

tj.	to jest	i. e.	id est
a. a.	do akt	a. a.	ad acta
z up.	z upoważnienia	p. p.	per procura

3.2. Trudności w doborze poprawnej terminologii specjalistycznej

Podczas przekładu wyroków z języka polskiego na język niemiecki i odwrotnie tłumacze napotykają najczęściej na problemy tłumaczenia nazewnictwa organów wymiaru sprawiedliwości w Polsce i krajach niemieckojęzycznych (por. Kubacki 2008). Ich przekład jest kłopotliwy ze względu na możliwość nieadekwatnego doboru poszczególnych członów nazwy sądu lub prokuratury. Dotyczy to zwłaszcza przekładu następujących nazw: sąd rejonowy [Amtsgericht / Rayon(s)gericht], prokuratura rejonowa [Amtsstaatsanwaltschaft / Staatsanwaltschaft beim Amtsgericht], sąd okręgowy [Bezirksgericht] i prokuratura okręgowa [Bezirksstaatsanwaltschaft]. W dostępnych słownikach podaje się różnorodne ekwiwalenty terminologiczne, których znaczenie nie jest adekwatne w stosunku do nazwy polskiej.

Błędy terminologiczne dotyczą także niewłaściwego użycia przyimków oraz rodzajnika określonego lub zerowego w niemieckim w zwrotach używanych w rubrum, np.:

- **przy** udziale kogoś / **w** obecności = **unter** der Beteiligung **von** / **in** Gegenwart **von** bzw. des/der (Staatsanwalts/Staatsanwältin) / gegenwärtig
- **na** podstawie art. 254 k.p.k. = **gem.** / **kraft** Art. 254 StPO (lub der Strafprozessordnung),
- **w** przedmiocie = **in** Sachen
- oskarżony **z** artykułu = angeklagt **gem.** Artikel
- **w** składzie = **in** der Besetzung

Kolejna komplikacja związana jest z nieznajomością właściwego terminu prawniczego, który jest zwyczajowy dla danego języka, stąd pojawia się tłumaczenie dosłowne, np.:

- in Verbindung mit Art. 279 / i. V. m. – *w połączeniu z art. 279 = w związku z art. 279
- po rozpoznaniu wniosku / pozwu / sprawy w dniu – *nach Erkennung / Erkenntnis des Antrags / der Klage / der Sache vom = nach Prüfung des Antrags / der Klage / der Sache vom lub wprowadzenie konstrukcji w postaci zdania: im Rechtsstreit X gegen Y hat das Gericht durch den Richter für Recht erkannt

Wielu tłumaczy nie zna także uzusu w zakresie użycia liczebnika porządkowego zapisywanego w polszczyźnie cyfrą rzymską, natomiast w niemczyźnie cyfrą arabską z obligatoryjną kropką, np. Wydział **II** Karny = **2.** Strafkammer / **2.** Strafabteilung.

Piętą Achilleśa dla tłumaczy wyroków są także utarte zwroty prawnicze używane przez sędziów w tenorze, jak np.:

- Sąd ustalił i zważył, co następuje = Das Gericht stellt fest und beschließt Folgendes
- Orzeczono jak w sentencji postanowienia = Es war spruchgemäß zu entscheiden
- Oskarżona podniosła = Die Angeklagte hat vorgetragen
- Zawieszenie kary na okres próbny = Aussetzung der Strafe zur Bewährung
- Odnotowanie wyroku (tzn. wpisanie wyroku do repertorium) = Eintrag des Urteils
- Stąd pozew jest zasadny = daher ist die Klage geboten
- Das Urteil ist vorläufig vollstreckbar = wyrokowi nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności
- Der Antrag bleibt ungeprüft = wniosek pozostaje bez rozpoznania
- Säumnis des Beklagten im Termin = niestawiennictwo pozwanego na rozprawie

Również nieznajomość hierarchii aktów prawnych może być źródłem trudności podczas tłumaczenia, szczególnie wtedy, gdy tłumacz sięga po pierwszy napotkany w słowniku ekwiwalent, np. rozporządzenie jako akt wykonawczy jest tłumaczone terminem Anordnung, który oznacza zarządzenie [Verordnung].

Do nierzadkich przypadków niewłaściwego tłumaczenia zaliczyć można nieznajomość terminów prawnych używanych w różnych gałęziach prawa. Tak samo

brzmiający termin może oznaczać zupełnie inną instytucję prawną w zależności od rodzaju prawa, np.

- Verbundurteil – pr. karne: wyrok łączny; pr. cywilne: wyrok rozwodowy z orzeczeniem dot. spraw około-rozwodowych (sprawy (poza)rozwodowe, alimentacyjne, ustalenie opieki nad dzieckiem, podział majątku)
- powód ≠ pozwany = Kläger ≠ Beklagter – pr. cywilne BGB – postępowanie cywilne
- powód ≠ pozwany = Antragsteller ≠ Antragsgegner – pr. cywilne BGB – postępowanie rozwodowe

Także na pierwszy rzut oka proste terminy prawnicze mogą sprawić tłumaczom wiele trudności. Wprawdzie nie wszystkie z nich są odnotowane w dostępnych na rynku słownikach języka prawniczego, ale niewątpliwie bogatym źródłem terminologicznym mogą być w takim przypadku teksty paralelne. Poniżej kilka przykładów:

- Wzywający sąd = ersuchendes Gericht
- Wezwany sąd = ersuchtes Gericht
- Bewährungshelfer = kurator zawodowy
- Berufskläger = powód w postępowaniu odwoławczym (rewizyjnym)

W przypadku tłumaczenia tekstów prawniczych należy unikać synonimii. Jednak niektóre terminy prawnicze mogą mieć kilka poprawnych odpowiedników, o czym zapominają nawet najbardziej doświadczeni tłumacze, np.

- zakład karny = Justizvollzugsanstalt, Strafvollzugsanstalt, Strafanstalt
- dozór policji = polizeiliche Aufsicht / polizeiliche Überwachung

Problemem translacyjnym staje się często nieumiejętność właściwego odczytania kontekstu, w którym występuje dany zwrot. Stąd pojawia się tłumaczenie dosłowne, które może prowadzić do błędnego zrozumienia intencji autora tekstu wyjściowego, np.

- leistungsfähig sein – *być wydajnym = móc wypełnić świadczenie / być zdolnym do wypełnienia świadczenia
- maßgeblich ist dabei – *jest miarodajne przy tym = w tym wypadku decyduje o tym
- Unterhaltsanspruch gegen den Beklagten – *roszczenie alimentacyjne przeciwko pozwanemu = roszczenie alimentacyjne od pozwanego
- Ausspruch zum nachehelichen Unterhalt – *sentencja dot. alimentacji pozamałżeńskiej = orzeczenie dot. alimentacji po ustaniu małżeństwa

3.3. Trudności w tłumaczeniu odmiennych wariantów niemieckiego języka specjalistycznego

Różnorodność terminologiczna może skutkować stosowaniem przez polskiego tłumacza rozmaitych nazw dla tych samych desygnatów funkcjonujących w różnych wariantach prawniczego języka niemieckiego. Tłumacz powinien ujednolicić sposób

tłumaczenia odmiennych formalnie terminów niemieckich, austriackich i szwajcarskich, które jednak mają identyczne znaczenie. Nieznajomość ekwiwalentnych terminów funkcjonujących w różnych krajach niemieckojęzycznych może prowadzić do ich błędnego przekładu. Poniżej podano adekwatne tłumaczenia zróżnicowanych formalnie zwrotów:

- Uzasadnienie (do wyroku) = Entscheidungsgründe (BRD) / Begründung (A, CH)
- Dane osobowe = Personalien (D) / Generalien (A)
- Pismo procesowe = Prozessschriftsatz (D) / Prozessschrift (CH)
- Środek zapobiegawczy = Präventivmaßnahme (D) / vorbeugende Maßnahme (A)
- Przesłuchanie = Verhör, Vernehmung (BRD) / Einvernahme (A, CH)
- Wyrok zaoczny = Versäumnisurteil (D) / Kontumanzurteil (CH)
- Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku = Beschluss über die Erteilung des Erbscheins (D) / Einantwortungsbeschluss (A)

4. Podsumowanie

Do najważniejszych kompetencji translatorskich przy tłumaczeniu polskich i niemieckich wyroków w sprawach cywilnych i karnych można zaliczyć:

1. konieczność posiadania podstawowej wiedzy dotyczącej procedury cywilnej i karnej lub konieczność konsultacji terminologicznej ze specjalistami,
2. zdolność do utworzenia prawidłowego ekwiwalentu na podstawie kontekstu,
3. znajomość terminologii prawniczej polegająca na doborze właściwego ekwiwalentu językowego o uzualnej strukturze nazwotwórczej,
4. uwrażliwienie na jednakowo brzmiące terminy prawnicze posiadające odmienne znaczenie,
5. konsekwencję w tłumaczeniu terminów stosowanych w różnych krajach niemieckojęzycznych na określenie tego samego desygnatu,
6. umiejętność użycia – w przypadkach koniecznych – zwrotów synonimicznych,
7. umiejętność użycia wyrażań przyimkowych typowych dla języka docelowego,
8. umiejętność odczytywania skrótów i zastępowania ich odpowiednimi ekwiwalentami.

W celu ustalenia adekwatnej terminologii specjalistycznej można m. in. oprzeć się na metodzie porównawczej Delisle'a (1999: 166). Polega ona na zestawieniu tłumaczonego tekstu źródłowego z tekstem równoległym w języku docelowym. Zestawienie terminologii tekstów paralelnych umożliwia odszukanie właściwych terminów, które zapewnią spójność przetłumaczonego tekstu. Jak słusznie zauważa Krzysztofska-Weisswasser (1995: 18), „teksty paralelne mogą nam służyć jako prawdziwe wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji” pod warunkiem, iż konwencje danego typu tekstu są stałe.

Bibliografia

Bładowski, B. (2006), *Pisma sądowe w sprawach cywilnych*. Kraków: Wolters Kluwer Polska, Kantor Wydawniczy Zakamycze.

Delisle, J. (red.) (1999), *Translation Terminology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Compant.

Krzysztoforska-Weisswasser, Z. (1995), „Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym”, *Lingua Legis* 2, 18-20.

Kubacki, A. D. (2008), „Zestawienie niemieckich i polskich ekwiwalentów nazw władzy sądowniczej”, *Lingua Legis* 16, 52-67.

Lewandowski, Z. (1998), „Postępowanie sądowe w sprawach cywilnych”, *Lingua Legis* 6, 12-18.

Pietrzkowski, H. (2006), *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.

Starzec, A. (1984), *Rozwój polskiej terminologii motoryzacyjnej (od początku do 1945 roku)*. Opole: WSP.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.) – <http://isip.sejm.gov.pl> (2.12.2008 r.)

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) – <http://isip.sejm.gov.pl> (2.12.2008 r.)

Strafprozessordnung – <http://bundesrecht.juris.de/stpo/> (2.12.2008 r.)

Zivilprozessordnung – <http://bundesrecht.juris.de/zpo/> (2.12.2008 r.)

SUMMARY

In the article the author discusses the problems connected with translation of Polish and German judicial decisions in civil and criminal cases. Firstly, he describes a classification of court documents on the basis of their content and function. Secondly, he enumerates and compares the main components of Polish and German judicial decisions. Finally, he focuses on the most frequent difficulties arising in the process of translating judicial decisions. In the author's opinion, their translation requires – among other things – the knowledge of legal terminology, the ability to find correct equivalents on the basis of the context, the ability to use prepositional phrases typical of the target language and the ability to decode abbreviations and replace them with appropriate equivalents.

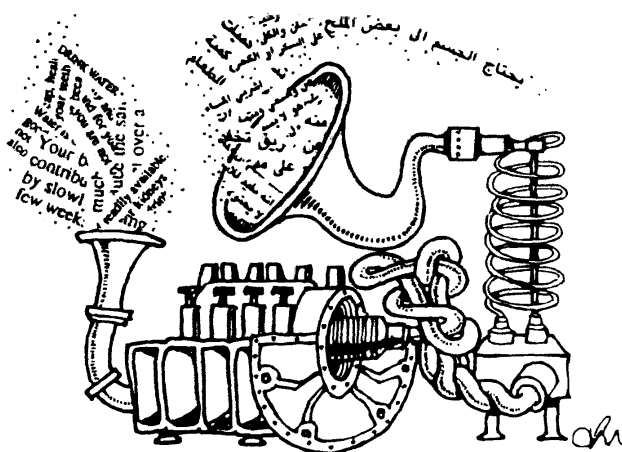
PRZEKŁADANIEC

XX WIEK PO ŁACINIE

Wbrew powszechnemu mniemaniu język łaciński nie umarł. Świadczy o tym wydany w Watykanie *Słownik łaciny nowoczesnej*, który próbuje się zmierzyć z opisem cywilizacji końca XX wieku. Zbudowano go na mocnych podstawach filologicznych – doskonałej znajomości łaciny i greki. Wedle *Słownika* na przykład „komputer” to *instrumentum computatorium*.

Instrumentum to słowo klasyczne, oznaczające narzędzie. *Computatorium*, słowo utworzone na bazie klasycznego *putare* – wyraża związek z myśleniem, liczeniem, dociekaniem. „W sumie dostajemy urządzenie wspomagające człowieka w operacjach myślowych. I tak, jak sądzę, zrozumiałby słownikowe hasło Cycero” – twierdzi filolog klasyczny Wojciech Mohort-Kopaczyński.

A oto kilka słownikowych haseł: hot dog – *pastillum botello (botulo) fartum*; gułag – *campus captivis custodiendis*; lodówka – *armarium frigidarium*; dezodorant – *foetoris delumentum*; telenowela – *fabula televisifica*; market – *rerum venalium domus*. (Wg „Przegląd Reader’s Digest”, lipiec 1998 r.)

SUBJECT: ENGLISH – THE LANGUAGE OF EUROPE FIVE YEAR PHASE-IN PLAN FOR EUROENGLISH

The European Commission have just announced an agreement whereby English will be the official language of the EU, rather than German, which was the other possibility. As part of the negotiations, Her Majesty’s Government conceded that English spelling had some room for improvement and has accepted a five year phase-in plan for what will be known as EuroEnglish.

In the first year, „s” will replace the soft „c”. Certainly this will make the sivil servants jump for joy. The hard „c” will also be dropped in favour of the letter „k”. This should klear up konfusion and keyboards kan have one less letter.

There will be growing publik enthusiasm in the second year when the troublesome „ph” will be replaced by the letter „f”. This will make words like fotograf 20 % shorter.

In the third year publik akseptanse of the new spelling kan be expekted to reach the stage where more komplikated changes are possible. Governments will enkourage the removal of double letters, which have always ben a deterrent to akurate speling. Also, al will agre that the horrible mes of the silent „e” in the language is disgrasful and should go.

By the fourth year peopl will be reseptiv to steps such as replasing „th” with „z”, and „w” wiz „v”. During ze fifz year ze unesesary „o” kan be dropd from vords kontaining „ou” and similar changes vud of kors be aplid to ozer kombinations of leters.

After zis fifz year ve vil hav a realy sensibl riten styl. Zer vil be no more trubls or difikultis and evrivun vil find it ezi to understand each ozer. **Ze drem vil finali kum tru!**

DYPLOMATYCZNA KURTUAZJA

Gdy na przyjęciu wydanym na cześć afrykańskiego dygnitarza wniesiono smakowite danie, pełniący obowiązki gospodarza francuski dygnitarz, aby sprawić przyjemność swemu gościowi znajomością – jak mu się wydawało – jego ojczystego języka, spytał go „po afrykańsku”: „Bon mniam mniam?”

Gdy gość z uznaniem pokiwał głową, wniesiono wino i gospodarz spytał: „Bon glu glu?”, gość uśmiechem potwierdził, że wino jest doskonałe.

W pewnym momencie dostoyny gość wstał i bezbłędną francuszczyzną, z absolutną płynnością wygłosił błyskotliwy toast, pełen retorycznych figur i idiomatycznych wyrażen. Po czym usiadł i z uśmiechem spytał gospodarza: „Bon bla bla?”